

LATINSKÁ MLUVNICE,

kterou ku potřebě žáků

zvláště nižších a středních tříd gymnasijských

sepsal

JOSEF KOŘÍNEK,

jubil. gymn. professor a dopis. člen České Akademie.

K osmému vydání pro gymnasia a reálná gymnasia

upravil

Josef Kořínek syn,

gymnasijský ředitel v Hradci Králové.

DÍL I.

TVAROSLOVÍ.

Schválena výnosem ministerstva školství a národní osvěty
ze dne 1. března 1921 č. 19324/21.

Nový otisk.

NAKLADATEL I. L. KOBER KNIHKUPECTVÍ V PRAZE.
1920.

A. Tvarosloví.

Ú v o d.

§ 1. Latinská řeč má tato 24 písmena:

A, a	E, e	I, i	N, n	R, r	V, v
B, b	F, f	K, k	O, o	S, s	X, x
C, c	G, g	L, l	P, p	T, t	Y, y
D, d	H, h	M, m	Q, q	U, u	Z, z.

Poznam. 1. Římané užívali jen velikých písmen. Nyní píší se veliká písmena pouze na začátku vět, u jmen vlastních a u slov od nich odvozených.

2. Písmě *K, k* zachovalo se toliko ve zkráceninách: *K.* nebo *Kal.* = *Kalendae*, *K.* = *Kaeso*.

3. Písmena *Y, y* (*ypsilon*) a *Z, z* (*zēta*) jsou přejata z řečtiny a naskýtají se tudíž jen ve slovech z řečtiny vzatých anebo cizích: *pýramis*, *Cýrus*, *gāza*.

§ 2. **Výslovnost.** 1. *c* pronáší se všude zvukem českého *k* vyjma před samohláskami *e, i, y*, jakož i před dvojhláskami *ae, oe, eu*: *caput* (kaput), *cūra* (kúra), *clāmō* (klámó); naopak: *cēdo*, *cibus*, *Cýrus*, *Caesar*, *coepi*; tudíž i *siccus* (sikkus), *siccitās* (sikcitás); *vacca* (vakka), *vaccae* (vakcé).

2. *i* znamenajíc netoliko samohlásku *i*, nýbrž i souhlásku *j* vyslovuje se jako *j* na počátku slabiky před samohláskou: *iocus* (jokus), *māior* (májor), *iēiūnus* (jējúnus).

3. *d, n, t* zachovávají, i když za nimi *i* následuje, znění tvrdé: *dico* (dýko), *tibia* (týbia), *niger* (nyger).

4. *ti*, jde-li za ním samohláska nebo dvojhláska *ae*, pronáší se jako *ci*: *iūstitia* (jústycia), *actiō* (ákció), *otium* (ócium), *divitiae* (dýviciae).

Avšak prvotné znění své zachovává *ti*: a) ve slovech řeckých: *Miltiadēs*; b) je-li *t* zdvojeno: *Attius*; c) předchází-li *s* nebo *x*: *ostium*, *mīxtiō*; d) ve slově *tōtius* za příčinou dlouhého *i*.

5. *q* vyskýtá se vždy spojeno s *u* (qu) a následující samohl. vyslovuje se jako *kv*: *aqua* (akva); *ngu* vyslovuje se jako *ngv*: *lingua* (lingva); *su* jako *sv*, avšak jen tehdy, činí-li s následující samohl. slabiku: *suā-vis* (svávis), *suē-scō* (svéskó); v opácném případě vyslovuje se jako *su*: *su-us*, *su-a*.

Poznam. 1. C vyslovuje se jako g ve zkráceninách C. = *Gāius*, Cn. = *Gnaeus*.

2. Ve slovech řeckých jest *i* vždy samohláskou: *I-ōnēs*.

3. *ch, th, ph* (vyslov jako čes. *ch, th, f*) naskýtají se prvotně toliko ve slovech řeckých: *chorūs, thēsaurus, philosophia, Sapphō* (Sapfó); vnikly však časem i do slov latinských: *Gracchus* (Grachus), *pulcher, Cethegus, triumphus*.

§ 3. Rozdělení hlásek. Hlásky dělí se na *samohlásky* (*vocālēs*) a na *souhlásky* (*cōnsonantēs*). *Samohlásky* jsou: *a, e, i, o, u, y*. Složené samohlásky neboli *dvojhlásky* (*diphthongi*) jsou: *ae, oe, au*: *saevus, poena, aurum*. Ostatní jsou souhlásky.

Poznam. 1. Dvojhlásky *eu, ei, ui* naskýtají se téměř jen u básníků; v próse jen v citoslovcích *heu, ēheu, heus, ei, hui*, v částicích *seu* a *neu* a ve slovech cizích: *Eurōpa*.

Všude jinde jest vyslovovati odděleně: *ne-uter, cu-ī, hu-īc, re-us, exercitu-ī*.

2. Též *ae, oe, au* jest čisti někdy odděleně, zejména ve slovech řeckých: *ā-ēr, po-ēma, Menelā-us*.

Při *ae* a *oe* bývá označeno oddělené vyslovování *rozlučkou* (*diæresis, trema*): *aër, poëma*.

§ 4. Souhlásky dělí se:

1. dle *místa*, kde se článkování děje, na

a) hrdelné (*gutturālēs*) : *c* (= *k*), *q, g*,

b) podnebné (*palātālēs*) : *i* (= *j*),

c) předopatrové a dásňové (*alveolārēs*), a to:

zubné (*dentālēs*) : *t, d, — n*,

jazyčné (*linguālēs*) : *l, r*,

sykavku (*sibilāns*) : *s*,

d) retné (*labiālēs*) : *p, b, — f, v, — m*.

Souhlásky *l, m, n, r* slovou také plynny (*liquidæ*).

2. dle *zvučnosti* na

a) temné (*tenuēs*) : *c* (= *k*) *q, t, p, — f, — s*,

b) jasné (*mediae*) : *g, d, b, — v*;

3. dle *trvání* na

a) okamžité nebo ražené (*explōsivæ*), které se též němými (*mūtæ*) nazývají: *c* (= *k*) *q, g, — t, d, — p, b*,

b) trvací, všechny ostatní;

4. dle *ústí*, kterým proud vychází, na

a) nosové (*nāsālēs*) : *n* (před hrdelnými),

b) ústní, všechny ostatní.

Poznam. 1. *Hrdelnice h* nezná jazyk latinský; byloť *h* v lat. toliko *ostrým* přídechem následující samohlásky (*nota aspirātiōnis*).

2. Druží-li se ostrý přídech k temným okamžitým *c* (= *k*), *t*, *p*, vznikají souhlásky *dyšné* (*aspiratae*): *ch* (= *kh*), *th*, *ph*; v. § 2, P. 3.

S přídechem ostrým vyslovováno i náslovné *r* ve slovech řeckých: *rhapsōdia*; *h* psává se ve slovech řeč. i po dvojitém *r*: *Pyrrhus*.

3. Složené souhlásky jsou *x* (= *cs*), jakož i z řečtiny přejaté *z*.

§ 5. **Dělení slabik.** 1. Ve slovech *prostých* dělí se slabiky tak, aby se zavíraly samohláskou: *a-mo*, *mā-ter*, *pa-tris*, *du-plex*, *a-sper*, *ca-stra*.

Avšak následuje-li za samohláskou skupina počínající se plynou (*l*, *m*, *n*, *r*), přibírá se plyná k slabice předchodné, vyjma skupinu *mn*: *al-bus*, *im-bris*, *mon-strum*, *ōr-dō*, *for-tis*, ale *a-mnis*. Podobně činí se při dvou stejných souhláskách a skupinách *cch*, *pph*, *tth*, *xt*: *an-nus*, *bel-lum*, *Grac-chus*, *Sap-phō*, *Sex-tus*.

2. *Složená* slova dělí se ve své části původní: *dis-traho*, *prōd-esse*, *in-undō*.

§ 6. **Časomíra.** (*quantitās*). Slabiky jsou buďto *dlouhé* (—) nebo *krátké* (◡).

Dlouhá je slabika: 1. *přirozeně* (*natūrā*), zajímá-li v sobě samohlásku *dlouhou* nebo *dvojháskou* (délka přirozená n. mluvnická): *cōgō*, *caelum*; 2. *polohou* (*positiōne*), zajímá-li v sobě samohlásku sice *krátkou*, za níž však jde buď souhláska složená (§ 4, P. 3.) anebo skupení alespoň dvou souhlásek (délka polohová, veršová n. metrická): *nox*, *nocte*. Avšak souhláska *němá* s následující *plynnou l* nebo *r* (*mūta cum liquidā*) nečinívá slabiky polohou dlouhé: *tenēbrae*, *Patrōclus*.¹⁾

Krátká je slabika, zajímá-li v sobě samohlásku *krátkou*, za níž nic nejde, co by ji položením dlouhou činilo: *hōmō*.

Poznam. 1. Slabiku polohou dlouhou dobře jest lišiti u výslovnosti od slabiky přirozeně dlouhé; samohl. *ō* v *cōgo* zní jinak nežli *ō* v *nōx*, ač ve verši obě slabiky stejnou míru mají.

2. V této mluvnici bývají označovány z pravidla toliko přirozeně dlouhé slabiky; slabika, jejíž časomíra není označena, jest tudíž *krátká*. U názvů mluvnických označena časomíra jen tehdy, kdy slovo poprvé se naskýtá, v koncovkách ohýbacích jen ve vzorech.

§ 7. **Přízvuk.** (*accentus*). 1. Slova dvojslabičná mají přízvuk na předposlední slabice: *cāsa*, *Rōma*. 2. Slova trojslabičná a více-slabičná mají přízvuk na předposlední slabice (*paenultima*), je-li

¹⁾ Ve verši činívá *němá* s následující plynou *l* nebo *r* slabiku druhdy i dlouhou: *rubrō* = — —. Poloha taková sluje pak *positio debitis* a slabika *obojetnou* (*syllaba anceps*). Podobně bývají ve verši i jiné slabiky brzo *krátké* brzo *douhé* (*obojetné*): *illūsus*, *eqō*, *līc*.

dlouhá (ať přirozeně ať polohou): *amābam, indóctus*; je-li však předposlední slabika krátká, je v takových slovech přízvuk na slabice od konce třetí (*antepaenultima*) *grátia, ténebrae*.

.Poznam. 1. Příklonné částice *que, ve* a *ne* vrhají přízvuk na předcházející slabiku, byť i krátkou: *multáque, omniáve, tantáne*. Avšak přízvukuje se tu slabika od konce třetí, je-li dlouhá a předposlední krátká: *měnsáque, mūsáque* (avšak *mūsáque*).

2. Mějme se na pozoru, abychom slabiky krátké, má-li přízvuk, nevyslovovali dlouze: *légo, bíbo, lócus*; srov. v češtině: vedu, vinu, voda.

§ 8.

Částky řeči.

1. <i>Nōmen substantivum</i> jméno podstatné.	5. <i>Verbum</i> sloveso.
2. <i>N. adiectivum</i> jméno přídavné.	6. <i>Adverbium</i> příslovce.
3. <i>N. numerāle</i> číslovka.	7. <i>Praepositiō</i> předložka
4. <i>Prōnōmen</i> náměstka.	8. <i>Coniūnctiō</i> spojka.
	9. <i>Interiectiō</i> citoslovce.

Jméno podstatné, přídavné, číslovka, náměstka a sloveso se *ohýbá*; ostatní části řeči jsou *neohebny*. Ohýbání podstatných jmen, přídavných, číslovek a náměstek slove *deklinací* (*dēclīnātiō* skloňování); ohýbání slovesa slove *konjugací* (*coniugātiō* časování).

Nomen substantivum.

§ 9. Nomen substantivum jest buďto:

1. *n. abstrāctum* j. odtažité: *senectūs* kmetství, *diligentia* pilnost, nebo

2. *n. concrētum* j. srostité, a to

a) *n. proprium* j. vlastní: *Caesar, Rōma*;

b) *n. appellātivum* j. obecné: *senex* kmet, *arx* tvrz, *flōs* květina.

Mezi jmény obecnými jsou: 1. *collēctīva* hromadná: *cīvitās* občanstvo, *equitātus* jezdecktvo; 2. *māteriālia* látková: *aqua* voda, *aurum* zlato.

O rodě podstatných jmen.

§ 10. Rod (*genus*) je trojí: mužský (*g. masculinum*), ženský (*g. fēmininum*), střední (*g. neutrum*).

Určujice rod podstatných jmen mějme pozor 1. na jejich význam (rod přirozený); 2. na jejich zakončení (rod tvarový n. grammatický).

O rodě dle zakončení n. grammatickém jednáno při každé deklinaci.

§ 11. Rodová pravidla dle významu :

1. Masculina jsou jména bytostí mužských a národů, pak větrů, řek a měsíců: *Deus iūstus* spravedlivý Bůh, *poēta clārus* slavný básník; *Scythae saevi* krutí Scythové; *aquilo frigidus* studený vítr severní; *Tiberis tumidus* vzdutý Tiber; *Octōber pluvius* pršlavý říjen.

Poznam. Jména některých řek, jako *Albula*, *Allia* a jména řecká *Styx* a *Lēthē* jsou feminina.

2. Feminina jsou jména bytostí ženských, většinou jména stromů, jakož i jména zemí, ostrovů a měst zakončená v *us*: *virgō pulchra* krásná panna; *fāgus patula* rozložitý buk; *Aegyptus fēcunda* úrodný Egypt; *Rhodus clāra* slavný Rhodus; *Corinthus antiq̄ua* starobylý Korinth.

Masculinum jest *Pontus, ī*.

Poznam. Jména zemí a měst, která se nekončí v *us*, spravují se v rodě obyčejně *koncovkou*:

<i>Argī, ōrum m.</i>	<i>Latium, ī n.</i>	<i>Carthāgō, inis f</i>
<i>Thēbae, ārum f.</i>	<i>Tarentum, ī, n.</i>	<i>Tībur, is n.</i>
<i>Leuctra, ōrum n.</i>	<i>Sulmō, ōnis m.</i>	<i>Praeneste, is n.</i>

§ 12. Latina má též:

1. Commūnia (*obourodá*) označující týměž tvarem osobu mužskou i ženskou: *comes fīdus* věrný průvodčí, *comes fīda* věrná průvodkyně; *dūx praeclārus* přeslavný vůdce, *dūx praeclāra* přeslavná vůdkyně; *sacerdōs pius* nábožný kněz, *sacerdōs pia* nábožná kněžka.

2. Mōbilia (*přechylná*) mající *zvláštní tvar* pro pojmenování osoby mužské i ženské: *servus* otrok, *serva* otrokyně; *magister* učitel, *magistra* učitelka; *rēx* král, *rēgīna* královna; *victor* vítěz, *victrīx* vítězka.

3. Epicoena (*pospolná*) jsou některá jména zvířat: *passer* vrabec (vždy *masc.* bez rozdílu rodu přirozeného), *vulpēs* liška (vždy *fem.*). Má-li při pospolných slovech označiti se *rod* zvířete *přirozený*, klade se k nim na označení rodu mužského *mās* samec, na označení pak rodu ženského *fēmīna* samice: *vulpēs mās* lišák, *vulpēs fēmīna* liška.

Některá jména zvířat jsou *mobilia*: *cervus* jelen, *cerva* laň; *caper* kozel, *capra* koza; *leō* lev, *leaena* lvice. Zřídka kdy bývá pro *fem.* zvláštní slovo: *taurus* býk, *vacca* kráva; *ariēs* beran, *ovīs* ovce.

Poznam. Podstatná *bōs* hovězí dobytče a *canis* pes jsou *masc.*, míní-li se jimi zvíře nehledíc k rodu; míní-li se samice, jsou *fem.*

§ 13. **Neutra** jsou všechna slova nesklonná: *ā longum*¹⁾ a dlouhé. *ultimum valē* poslední s Bohem, *hōc valdē* to (slovo) *valdē*.

Číslo, pád, deklinace.

§ 14. Číslo (*numerus*) je dvojí: *jednotné* (*n. singulāris*) a *množné* (*n. plūrālis*).

Pádů (*cāsus*) rozeznává se v každém čísle šestero:

1. *Nōminātivus* na otázku kdo? co?
2. *Genitīvus* na otázku čí? koho? čeho?
3. *Datīvus* na otázku komu? čemu?
4. *Accūsātīvus* na otázku koho? co?
5. *Vocātīvus* pád volání.
6. *Ablātīvus* na otázku kým? čím?

Nominativ a vokativ slovou pády *přímými* (*cāsūs rectī*), ostatní pak *nepřímými* (*casus obliquī*).

§ 15. 1. Skloňování děje se tím způsobem, že ku kmeni připínají se různé přípony pádové: *rāna-m*, *rānā-rum* (km. *rāna-*).

Od přípon rozeznávají jest *koncovky*, t. j. jednu nebo více hlásek, jimiž slovo vůbec se končí. Při kmenech samohláskou okončených stává se mnohdy, že samohláska splývá s příponou pádovou tak, že příponu od kmene nelze již oddělit a kmen z hotového tvaru vybrati: *rānae*, *rānīs*; pak jest již patrna toliko koncovka: *ae*, *īs*. U kmenů souhláskou okončených lze oddělit příponu od kmene celým skloněním: *rēg-s* (= *rēx*), *rēg-is*, *rēg-e*, *rēg-um*.

Avšak některé tvary nemají vůbec přípony pádové (jako nominativy: *rāna*, *consul*, *nōmen*), nebo tvar původní se změnil (*puer* místo *pueros*, *ācer* m. *acris*).

Jindy zase tvary jedněch kmenů bývají tvořeny obdobou dle tvarů kmenů druhých; tak na př. dle *cīvi-bus* (km. *cīvi-* a příp. *bus*) utvořeno *rēg-i-bus* (km. *rēg-*) a naopak zase utvořeno *cīvem*, *cīve* dle *rēg-em*, *rēg-e*.

2. Kmen nejzřetelněji poznává se z gen. plur., neboť v gen. pl. lze nejsnáze příponu od kmene oddělit: *rānā-rum*, *corvō-rum*, *frūctu-um*, *diē-rum*, *cīvi-um*, *rēg-um*.

3. Hláska, jíž kmen bývá okončen, slove *kmenový znak*; i rozeznáváme dle něho kmeny *samohláskové* a *souhláskové*, a to:

a) samohláskové v a — I.	deklinace (km. <i>rāna-</i>)
» v o — II.	» (km. <i>corvo-</i> , <i>verbo-</i>)

¹⁾ Přimýšlíme-li slovo *littera* (písmě), lze říci též *ā longa*.

samohláskové	v u	— IV.	deklinace (km. <i>frūctu-</i> , <i>cornu-</i>)
»	v ē	— V.	» (km. <i>diē-</i> , <i>rē-</i>)
»	v i	— III.	» (km. <i>mari-</i> , <i>cīvi-</i>)
b) souhláskové			
			(km. <i>rēg-</i> , <i>nōmin-</i>)

§ 16. Přehled koncovek.

Singularis.				
I.	II.	III.	IV.	V.
N. <i>a</i>	<i>us, er, um</i>	konc. rozmanitá	<i>us, ū</i>	<i>ēs</i>
G. <i>ae</i>	<i>ī</i>	<i>is</i>	<i>ūs</i>	<i>ēī</i>
D. <i>ae</i>	<i>ō</i>	<i>ī</i>	<i>uī, ū</i>	<i>ēī</i>
A. <i>am</i>	<i>um</i>	<i>em (im)</i> ; jako nom.	<i>um, ū</i>	<i>em</i>
V. <i>a</i>	<i>e, er, um</i>	jako nom.	<i>us, ū</i>	<i>ēs</i>
A. <i>ā</i>	<i>ō</i>	<i>e (ī)</i>	<i>ū</i>	<i>ē</i>

Pluralis.									
I.		II.		III.		IV.		V.	
N. <i>ae</i>	<i>ī</i>	<i>a</i>	<i>ēs</i>	<i>a (ia)</i>	<i>ūs</i>	<i>ua</i>	<i>ēs</i>		
G. <i>ārum</i>	<i>ōrum</i>		<i>um (ium)</i>		<i>uum</i>		<i>ērum</i>		
D. <i>īs</i>	<i>īs</i>		<i>ibus</i>		<i>ibus (ubus)</i>		<i>ēbus</i>		
A. <i>ās</i>	<i>ōs</i>	<i>a</i>	<i>ēs (īs)</i>	<i>a (ia)</i>	<i>ūs</i>	<i>ua</i>	<i>ēs</i>		
V. <i>ae</i>	<i>ī</i>	<i>a</i>	<i>ēs</i>	<i>a (ia)</i>	<i>ūs</i>	<i>ua</i>	<i>ēs</i>		
A. <i>īs</i>	<i>īs</i>		<i>ibus</i>		<i>ibus (ubus)</i>		<i>ēbus.</i>		

Z přehledu toho vysvítá:

1. že všechna *neutra* jak sing. tak plur. mají tři pády stejné: *nom.*, *akk.* a *vok.*; tyto tři pády mají v plur. vždy koncovku *a (ia)*;
2. že *vokativ* rovná se *nominativu*; jenom při slovech na *us* podle druhé deklinace končí se v sing. v *e*;
3. že v *plur. ablativ* rovná se *dativu*.

§ 17. Ku které z pěti deklinací podstatné jméno náleží, poznáme po genitivě jednočtu. Tento má

v první dekl. koncovku	<i>ae: rānae</i>	nom. <i>rāna</i>	žába;
v druhé »	<i>ī: corvī</i>	» <i>corvus</i>	havran;
v třetí	<i>is: rēgis</i>	» <i>rēx</i>	král;
ve čtvrté »	<i>ūs: frūctūs</i>	» <i>frūctus</i>	ovoce;
v páté »	<i>ēī: diēī</i>	» <i>diēs</i>	den.

Prvá deklinace.

Sklonění jmen kmene v *a*.

§ 18. Všecka latinská slova deklinace této zakončena jsou v *nom. sing.* hláskou *a*. Nálezející sem jména *věcí* a *zvířat* jsou

vesměs *feminina*. Jména pak *osob mužských* a největší část *řek*, pak *Hadria* moře jaderské jsou *masculina* (§ 11, 1).

Vzor: *rāna*, *ae* žába; km. *rāna*-.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>rāna</i>	žába	<i>rānae</i>	žáby
G. <i>rānae</i>	žáby	<i>rānārum</i>	žab
D. <i>rānae</i>	žábě	<i>rānīs</i>	žabám
A. <i>rānam</i>	žábu	<i>rānās</i>	žáby
V. <i>rāna</i>	žábo	<i>rānae</i>	žáby
A. <i>rānā</i>	žabou	<i>rānīs</i>	žabami.

Poznam. Ablativem vyjadřován bývá netoliko český *instrumentál*, nýbrž i český *lokál*; na př. *in aquā* ve vodě, *in terrā* na zemi.

§ 19. I *adjektiva* končící se v *a*, ženský to rod adjektiv na *us* a *er*, sklánějí se dle této deklinace: *rāna foeda* ohyzdná žába, *rānae foedae* ohyzdné žáby a t. d. V. § 57, 58.

§ 20. Poznomenání o jednotlivých pádech:

1. Slovo *familia* čeleď, domácnost má v gen. sing. v některých spojeních prastarou koncovku *ās*: *pater familiās* hospodář, *māter familiās* hospodyně, *patrēs familiās etc.*; avšak též: *patrēs familiae*.

2. Slovo *dea* bohyně a *fīlia* dcera mají v dat. a abl. pluralis koncovku *ābus*, zejména ve spojení: *dīs deābusque* bohům a bohyním, *filiūs et fīliābus* synům a dcerám.

Poznam. Lokál a instrumentál měla latina původně také; než pozbyla jich časem až na některé zbytky.

Zbytky latinského lokálu shledáváme u první deklinace ve tvarech ode jmen iněst utvořených, jako *Rōmae* (z *Rōma-i*) v Římě. Lokály tyto shodly se tvarem svým úplně s genitivem sing.

Druhá deklinace.

Sklonění jmen kmene v *o*.

§ 21. Druhá deklinace zahrnuje v sobě jména končící se v *nom. sing.* na *us*, *er*, *um*. Jména na *er* jsou všecka, jména na *us* z největší části *masculina*; jména na *um* jsou *neutra*.

Vzor pro masc. v *us*: *corvus*, *i* havran; km. *corvo*-;
pro neutra v *um*: *verbum*, *i* slovo; km. *verbo*-.

K § 20. Zastaralé jsou a po různu u básníků se vyskytují tvary gen. sing. v *ai*, jako *aurāi* od *aurā* vánek.

Rovněž básnická jest koncovka *um* m. *ārum* při slovech s *-cola* a *-gena* složených: *caelicolum*, *terrigenum*; nom. *caelicola* nebeštan, *terrigena* zeměrodec.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>corvus</i>	<i>verbum</i>	N. <i>corvī</i>	<i>verba</i>
G. <i>corvī</i>	<i>verbī</i>	G. <i>corvōrum</i>	<i>verbōrum</i>
D. <i>corvō</i>	<i>verbō</i>	D. <i>corvīs</i>	<i>verbīs</i>
A. <i>corvum</i>	<i>verbum</i>	A. <i>corvōs</i>	<i>verba</i>
V. <i>corve</i>	<i>verbum</i>	V. <i>corvī</i>	<i>verba</i>
A. <i>corvō</i>	<i>verbō</i>	A. <i>corvīs</i>	<i>verbīs.</i>

Poznam. Kmenový znak *o* ztemňuje se v koncovkách *os* a *om* v *u*: *corvus*, *corvum*, *verbum*.

§ 22. Jména v *er* nemají v nom. sg. koncovky *us* a ve vok. sg. koncovky *e*; jinak skloňují se zcela tak, jako jména v *us*.

e před *r* jest buď kmenové a zachovává se pak v gen. a v ostatních pádech, anebo jest za příčinou snadnější výslovnosti do nom. sg. vsuto a schází pak v gen. a v ostatních pádech.

Vzor pro podst. s kmenovým *e*: *puer*, *puerī* hoch; km. *puero*-;
pro podst. se vsutým *e*: *liber*, *librī* kniha; km. *libro*-.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>puer</i>	<i>liber</i>	N. <i>puerī</i>	<i>librī</i>
G. <i>puerī</i>	<i>librī</i>	G. <i>puerōrum</i>	<i>librōrum</i>
D. <i>puerō</i>	<i>librō</i>	D. <i>puerīs</i>	<i>librīs</i>
A. <i>puerum</i>	<i>librum</i>	A. <i>puerōs</i>	<i>librōs</i>
V. <i>puer</i>	<i>liber</i>	V. <i>puerī</i>	<i>librī</i>
A. <i>puerō</i>	<i>librō</i>	A. <i>puerīs</i>	<i>librīs.</i>

§ 23. Jako *puer* sklání se též podst. *vir*, *virī* muž a přídavné *satur* (*a*, *um*) sytý.

§ 24. Všecka *adjektiva* končící se v *us*, *a*, *um* nebo v *er*, *a*, *um* sklánějí se v mužském a středním rodě dle této deklace: *puer bonus* dobrý hoch, *populus liber* svobodný národ, *verbum dūrum* tvrdé slovo. V. § 57, 58.

§ 25. Kmenové *e* zachovávají před *r* tato substantiva a adjektiva:

puer, *vesper*, *socer*, *gener*, { *armiger*, *sīgnifer*,
miser, *liber*, *asper*, *tener*, } *frūgifer*.

<i>vesper</i> , <i>vesperi</i> večer	<i>miser</i> , <i>misera</i> , <i>miserum</i> bídny
<i>socer</i> , <i>soceri</i> tchán	<i>liber</i> , <i>libera</i> , <i>liberum</i> svobodný
<i>gener</i> , <i>generi</i> zeť	<i>asper</i> , <i>aspera</i> , <i>asperum</i> drsný
<i>armiger</i> , <i>armigeri</i> zbrojnoš	<i>tener</i> , <i>tenera</i> , <i>tenerum</i> něžný
<i>sīgnifer</i> , <i>sīgniferi</i> korouhevník.	<i>frūgifer</i> , <i>era</i> , <i>erum</i> úrodný. ¹⁾

¹⁾ Adjektiva složená s *fero* a *gero* (nesu) vyskytují se nejvíce u básníků, např. *lāniger*, *era*, *erum* vlnonosný.

Dexter pravý (t. ne levý) má obojí tvar: *dextera* i *dextra*, *dexterum* i *dextrum*.

§ 26. Poznamenání o jednotlivých pádech:

1. Ve vok. sing. mají jména vlastní slabikami *ius*, *āius*, *ēius* zakončená *ī*: *Vergilī*, *Gāī*, *Pompēī*; podob. *filius* syn *filī*; *meus* můj *mī*: *mī filī*! synu můj! (ale *mea filia*! má dcero!)

2. *Deus* bůh má ve vok. sing. zase *deus*! bože! V plur. sklání se *deus* pravidelně: *deī*, *deōrum* etc.; než vedle *deī*, *deīs* častěji *dī*, *dīs*.

3. V genit. sing. jmen vlastních slabikami *ius*, *āius*, *ēius* zakončených, jakož i jmen středních v *ium* se končících vyskytá se vedle *ī* také zhusta *ī*: *Vergilius*, *Vergilī*; *Gāius*, *Gāī*; *Pompēius*, *Pompēī*; *imperium* rozkaz, *imperī*.

Poznam. 1. Genit. plur. končí se v *um* (z *ūm*) místo v *ōrum* z pravidla u jmen označujících druhu peněz a míru: *nummus* peníz, *nummum*; *sēstertius*, *sēstertium*; *modius* měrice, *modium*; *talentum* hřivna, *talentum*; mimo to velmi zhusta a) u podstatných *deus* bůh, *liberī* děti: *deum*, *liberum*; b) u jmen úředních s podstatným *vir* složených: *triumvir* trojpán, *decemvir* desítipán: *triumvirum*, *decemvirum*.¹⁾

2. Zbytky lokálu druhé deklinace jsou tvary ode jmen měst utvořené: *Corinthī* (z *Corintho-i*) v Korintě, *Tarentī* v Tarentě; pak *humī* na zemi, *domī* (§ 43), *vesperī* (§ 50). Také tyto lokály rovnají se tvarem svým genitivu sing. (srv. § 20, P.).

§ 27. Rod dle zakončení (grammatický) v. § 21.

Ze slov na *us* je *femininum hūmus* země; *neutrum* je *vulgus* lid. *hūmus ārida* vypráhlá země | *vulgus infīdum* nevěrný lid.

Třetí deklinace.

Sklonění jmen kmenů souhláskových a kmene v *i*.

§ 28. *Nominativ* sing. třetí deklinace může býti okončen hláskami rozličnými, *genitiv* pak vždy končí se v *is*.

Slova, která v nom. a v gen. mají počet slabik stejný, nazývají se *stejnoslabičná* (*parisyllaba*): nom. *nūbēs* gen. *nūbis* mračno; slova, která v gen. mají slabik více než v nom., slovou *nestejnoblabičná* (*imparisyllaba*): nom. *comes* gen. *comitis* průvodčí.

Substantiva této deklinace jsou dílem rodu mužského, dílem rodu ženského, dílem rodu středního.

¹⁾ c) u jmen národů, zvláště v mluvě básnické: *Henetum*, *Argivum* (*Argivom*)

§ 29. Co do **kmene** rozpadají se substantiva třetí deklinace ve dvě skupiny, t. j. ve jména kmenů souhláskových a ve jména kmene v *i*.

a) Kmeny souhláskové mají v abl. sg. **ē**, v gen. pl. **um**, v nom. a akk. pl. středn. rodu **a**.

b) Kmeny v *i* mají v abl. sg. **ī**, v gen. pl. **ium**, v nom. a akk. pl. středn. rodu **ia**, v ostatních pádech pak tytéž koncovky jako kmeny souhláskové.

Mnohé kmeny v *i* mají sklonění *smíšené* t. j. mají *i* v ablativu sg. *e* a v nom. (akk.) pl. středn. rodu **a** dle kmenů souhláskových a toliko v gen. pl. **ium** dle kmenů v *i*.

Mimo to mají kmeny v *i* v akk. sg. někdy *im* a v akk. pl. někdy *is* (§ 34, 4 a P. 1, 2).

a) Sklonění kmenů souhláskových (**ē**, **um**, **a**).

§ 30. **Vzor** pro masc.: *rēx*, *rēgis* král; km. *rēg-*;

pro neutra: *nōmen*, *nōminis* jméno; km. *nōme(i)n-*.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>rēx</i> (= <i>rēgs</i>)	<i>nōmen</i>	N. <i>rēgēs</i>	<i>nōmina</i>
G. <i>rēgis</i>	<i>nōminis</i>	G. <i>rēgum</i>	<i>nōminum</i>
D. <i>rēgī</i>	<i>nōminī</i>	D. <i>rēgibus</i>	<i>nōminibus</i>
A. <i>rēgem</i>	<i>nōmen</i>	A. <i>rēgēs</i>	<i>nōmina</i>
V. <i>rēx</i>	<i>nōmen</i>	V. <i>rēgēs</i>	<i>nōmina</i>
A. <i>rēge</i>	<i>nōmine</i>	A. <i>rēgibus</i>	<i>nōminibus</i> .

Znak kmenový vysvítá nejčastěji z gen. sg.; dle něho rozeznáváme souhláskové kmeny *hrdelné* (v *c g*), *zubné* (v *t d*), *retné* (v *p b*), *plynné* (v *l m n r*) a *sykavé* (v *s*).

Přípony pádové připínají se ku kmeni, jak se jeví v gen. sg.

<i>dūx</i> , <i>duc-is</i> vůdce	<i>soror</i> , <i>sorōr-is</i> sestra
<i>lex</i> , <i>lēg-is</i> f. zákon	<i>cadāver</i> , <i>cadāver-is</i> n. mrtvola
<i>mīles</i> , <i>mīlit-is</i> voják	<i>vēr</i> , <i>vēr-is</i> n. jaro
<i>pēs</i> , <i>ped-is</i> m. noha	<i>fulgur</i> , <i>fulgur-is</i> n. blesk
<i>prīnceps</i> , <i>prīncip-is</i> kníže	<i>mās</i> , <i>mar-is</i> samec
<i>cōnsul</i> , <i>consul-is</i> konsul	(<i>mas-is</i>)
<i>hiems</i> , <i>hiem-is</i> f. zima	<i>mōs</i> , <i>mōr-is</i> m. mrav
<i>homō</i> , <i>homin-is</i> člověk	(<i>mōs-is</i>)
<i>sermō</i> , <i>sermōn-is</i> m. řeč	<i>honor</i> n. <i>honōs</i> , <i>honōr-is</i> m. čest
<i>carmen</i> , <i>carmin-is</i> n. báseň	(<i>honōs-is</i>)
<i>passer</i> , <i>passer-is</i> vrabec	<i>tempus</i> , <i>tempor-is</i> n. čas
<i>fūr</i> , <i>fūr-is</i> zloděj	(<i>tempos-is</i>)

genus, gener-is n. rod
(*genes-is*)

robur, robor-is n. síla
(*robos-is*)

mūs, mūr-is m. myš
(*mūs-is*)

iūs, iūr-is n. právo
(*iūs-is*)

pulvis, pulver-is m. prach
(*pulvis-is*)

vās, vās-is n. nádoba.

Poznam. 1. Nom. sing. kmenů okončených v souhlásku němou (*cg, td, pb*) tvoří se příponou *s* (nom. sigmatický); u kmenů plyných a sykavých rovná se nom. sg. kmeni, vyjímaje jediné *hiem-s* a *sanguīs, inis* krev = *sanguīn-s* (km. *sanguīn-*); rovněž neutra mají nom. (= acc.) rovný kmeni.

2. Nominativná přípona *s* splývá se znakem hrdelným v *x*: *dūx, lēx*, kdežto znak zubný před ní se vysouvá: *mīles = mīlet-s, pēs = pēd-s*.

3. Znak *n* odsouvá se v nom. sg. jmen okončených v *ō*: *homō(n), sermō(n)*.

4. Znak *s* trvá v nom. sg. z pravidla nezměněn: *mōs, tempus, pulvis*; o ztemňuje se před ním u jmen střed. rodu v *u*: *tempus, genus* místo *tempos, genos*.

V ostatních pádech však přechází *s* mezi dvěma samohláskami v *r*: *mōris, temporis, pulveris*,¹⁾ vyjma jediné *vāsis*. Toto *r* vniká pak někdy i do nom. sg.: srv. *honor*²⁾ a *honōs, robur* a *tempus*.

5. Kmenová samohl. bývá ve sklonění proti nom. sg. leckdy krátká: *dūx ducis, pēs pedis, mās maris* a j.; avšak *rēx rēgis, lēx lēgis, fūr fūris* a j.

Pamatuj mimo to: *abiēs abiētis* jedle, *ariēs ariētis* beran, *pariēs pariētis* stěna.

6. V poslední slabice kmenové hlásky často se střídají: *mīles militis, homō hominis, Aniō Aniēnis* (řeka), *nōmen nōminis, genus generis, pulvis pulveris*.

b) Sklonění kmenů v *i*.

§ 31. *ī, ium, ia* mají toliko neutra v *e, al, ar*.

Vzor: *mare, maris* moře; km. *marī-*.

Sing.	Plur.	
N. <i>mare</i>	<i>maria</i>	
G. <i>maris</i>	<i>marium</i>	Zrovna tak sklánějí se:
D. <i>marī</i>	<i>maribus</i>	<i>animal, ālis</i> živočich; km. <i>animāli-</i>
A. <i>mare</i>	<i>maria</i>	<i>calcar, āris</i> ostruha; km. <i>calcāri-</i>
V. <i>mare</i>	<i>maria</i>	<i>hastile, is</i> oštěp; km. <i>hastili-</i> atd.
!A. <i>marī</i>	<i>maribus</i>	

¹⁾ *rhotacismus*; při tom se před *r* zatemňuje *i* v *e*: *pulveris m. pulvisis*.

²⁾ m. *honōr*, ježto samohl. před koncovým *r* se zkracuje (vyjímaje slova jednoslabičná).

Poznam. Znak kmenový *i* přešel v nom. sg. v *e* (*marē*) neb odpádl (*animal*, *calcar*¹⁾).

§ 32. Ostatní kmeny v *i* mají sklonění *smíšené* (*e*, *ium*, *a*).

Vzor: *cīvis*, *cīvis* občan; km. *cīvi*-.

Sing.	Plur.
N. <i>cīvis</i>	N. <i>cīvēs</i>
G. <i>cīvis</i>	G. <i>cīvium</i>
D. <i>cīvī</i>	D. <i>cīvibus</i>
A. <i>cīvem</i>	A. <i>cīvēs</i>
V. <i>cīvis</i>	V. <i>cīvēs</i>
A. <i>cīve</i>	A. <i>cīvibus</i> .

Podle tohoto vzoru sklánějí se:

a) *stejnoslabičná* v *ēs* a *is*;

b) *substantiva*, která mají před genitivnou konc. *is* *dvě* nebo *více* souhlásek.

<i>nūbēs</i> , <i>is</i> f. mrak	<i>urbs</i> , <i>urbis</i> f. město
<i>clādēs</i> , <i>is</i> f. porážka	<i>mōns</i> , <i>montis</i> m. hora
<i>avis</i> , <i>is</i> f. pták	<i>ars</i> , <i>artis</i> f. umění
<i>piscis</i> , <i>is</i> m. ryba	<i>arx</i> , <i>arcis</i> f. hrad
<i>imber</i> , <i>bris</i> m. déšť	<i>nox</i> , <i>noctis</i> f. noc
<i>linter</i> , <i>tris</i> f. člun	<i>os</i> , <i>ossis</i> n. kost (<i>ossa</i> , <i>ossium</i>).

Poznam. I. V nom. *stejnoslabičných* na *ēs* objevuje se *ē* místo *i*.

2. Ku kmenům souhl. náležejí *jednoslabičná neutra*: *lāc lact-is* mléko, *cor cord-is* srdce, *mel mell-is* med; nevytvořují však pluralu vyjma tvary *corda*, *mella* (básn.).

§ 33. Všecka adjektiva, jež se nekončí v *us*, *a*, *um* nebo v *er*, *a*, *um*, sklánějí se dle třetí deklinace. V. § 60, 61, 62.

§ 34. Poznamenání o jednotlivých pádech:

1. Gen. pl. vytvořují v *ium*, ač mají před gen. konc. *is* toliko jednu souhlásku.

<i>faucium</i> , <i>litium</i>	<i>faucēs</i> (plur.) hltan, průsmyk <i>lis</i> , <i>litis</i> pře
--------------------------------	---

2. Gen. pl. vytvořují v *um*, ač jsou parisyllaba v *ēs* a *is*:

<i>sēdum</i> , <i>canum</i> , <i>iuvenum</i>	<i>sēdēs</i> , <i>is</i> sídlo <i>canis</i> , <i>is</i> pes; <i>iuvenis</i> , <i>is</i> jinoch
--	---

3. Gen. pl. vytvořují v *um*, ač mají před gen. konc. *is* dvě souhlásky:

<i>patrum</i> , <i>mātrum</i> , <i>frātrum</i> , častěji <i>parentum</i>	<i>pater</i> , <i>tris</i> otec; <i>māter</i> , <i>tris</i> matka; <i>frāter</i> , <i>tris</i> bratr; <i>parentēs</i> , <i>um</i> rodiče.
--	---

¹⁾ Samohl. zkrácena před koncovým *l* a *r* (srv. pozn. p. č. na str. předešlé).

Poznam. *Parēns, ntis* jest vlastně tvar participální; koncovku *um* obdržel, když nabyl významu substantivního; vedle toho i méně zhusta *parentium* (srv. § 64).

4. V akk. sing. mají **im** místo *em*, v abl. sing. **ī** místo *e* některá stejnoslabičná v *is*, a to:

a) jména *měst* a *řek*, jako:

Neāpolim, Tiberim

Neāpolī, Tiberī

Neāpolis, is (město), *Tiberis, is*
(řeka)

b) *febrim, puppim, turrim, sitim* a *secūrim*;
febrī, puppī etc.

febris, is horečka; *puppis* zád (lodi); *turris, is* věž; *sitis, is* žízeň; *secūris, is* sekyra.

Poznam. 1. Též *nāvis* loď, *ignis* oheň mají v abl. sing. **ī** vedle *e*: *nāvī* v. *nāve* atd. (vždy *ferrō ignique* mečem a ohněm).

2. V akk. plur. mívají *īs* vedle *ēs* masculina a feminina, jež gen. plur. v *ium* vytvářejí: *cīvīs, artīs; omñīs, prūdentīs*.

3. Zbytky lokálu třetí deklinace jsou některé tvary ode jmen měst utvořené, jako *Carthāgin-i* v Karthagině, *Tibur-i* v Tiburu; pak *rūr-i* na venkově (od *rūs, ūris*). Když koncové *i* přešlo v *e* (srv. § 31, P.), shodly se lokály třetí deklinace s ablativem sing.; tvary v *e* staly se u jmen měst obvyklými: *Carthāgine* v Karthagině, *Babylōne* v Babyloně.

§ 35. Pamatuj: *Senex* stařec, *senis* etc.; v plur. *senēs, senum, senibus*.

Supellēx f. nábytek, *supellēctilis* etc.; abl. *supellēctile* i *supellēctilī*.

Iter n. cesta, *itineris* etc.; v plur. *itinera, itinerum* etc.

Nix f. sníh, *nivis*; v plur. *nivēs, nivium* etc.

Carō f. maso, *carnis* etc.; v plur. *carnēs, carniū* etc.

Vīs f. síla, *vīm, vī*; v plur. *vīrēs, vīriū, vīribus*.

Sūs svině, *suis, sūbus*; *grūs* f. jeřáb, *gruis*.¹⁾

Iuppiter, Iovis, Iovī, Iovem, Iove.

Bōs m. býk, f. kráva, *bovis* etc.; v plur. *bovēs, boum, bōbus* n. *būbus*.

§ 36. Rod podstatných jmen třetí deklinace poznáme po zakončení *nominativu sing.*

1. Masculina jsou:

1. slova v **ō** (*ōnis, inis*), **ūs** or (*ōris*), **er** (*eris, ris*) a **is** (*eris*), jako:
sermō (*ōnis*) *latīnus* latinská řeč | *flōs* (*ōris*) *pulcher* krásná květ-
turbō (*inis*) *saevus* krutý víchr | tina

¹⁾ *sūs, grūs*, ježto samohláska před jinou samohl. se zkracuje (*vocālis ante vocālem corripitur*).

<i>calor</i> (<i>ōris</i>) <i>insolitus</i> neobyčejné teplo	<i>imber</i> (<i>bris</i>) <i>māgnus</i> veliký liják
<i>passer</i> (<i>eris</i>) <i>lascivus</i> čtveračivý vrabec	<i>pulvis</i> (<i>eris</i>) <i>hūmidus</i> vlhký prach.

2. *sanguis* a jednosl. *ās*, *sāl*, *sōl*.

<i>sanguis</i> (<i>inis</i>) <i>āter</i> černá krev	<i>sāl</i> (<i>salis</i>) <i>necessarius</i> potřebná sůl
<i>ās</i> (<i>assis</i>) <i>Rōmānus</i> řím. as (peníz)	<i>sōl</i> (<i>sōlis</i>) <i>splēdidus</i> zářící slunce.

§ 37. **Výjimky.** 1. Na *ō* jsou *feminina* slova v *dō*, *gō*, *iō*, rovněž *carō*. Avšak *māsculina*: *ōrdō*, *pūgiō*, *scīpiō*, *septentriōnes*.

<i>cōnsuetūdō</i> (<i>inis</i>) <i>mala</i> zlá zvyklost	<i>ōrdo</i> (<i>inis</i>) <i>certus</i> jistý pořádek
<i>imāgo</i> (<i>inis</i>) <i>pulchra</i> krásný obraz	<i>pūgio</i> (<i>ōnis</i>) <i>acutus</i> ostrá dýka
<i>ōrātio</i> (<i>ōnis</i>) <i>longa</i> dlouhá řeč	<i>scīpio</i> (<i>ōnis</i>) <i>eburneus</i> berla ze slonoviny
<i>caro</i> (<i>carnis</i>) <i>ferina</i> zvěřina (vl. zvěří maso)	<i>septentriōnes</i> (plur. ¹) <i>gelidī</i> ledový sever.

2. v *er* jsou *neutra*: *iter*, *verber*, *cadāver*, *ūber*, *papāver*. *Fem.* je *linter*.

<i>iter</i> (<i>itineris</i>) <i>angustum</i> úzká cesta	<i>ūbera</i> (bás.) výmě
<i>verbera multa</i> mnoho bití	<i>papāver</i> (<i>eris</i>) <i>mātūrum</i> zralý mák
<i>cadāver</i> (<i>eris</i>) <i>cruentum</i> krvavá mrtvola	<i>linter</i> (<i>tris</i>) <i>parva</i> malý člun.

§ 38.

II. *Feminina* jsou:

1. slova v *ās* (*ātis*), *aus* (*audis*), *ūs* (*ūtis*, *ūdis*), *es* (*etis*) a jiná jednotlivá mající v genit. *tis* nebo *dis* s předcházející samohl.:

<i>aetās</i> (<i>ātis</i>) <i>hūmāna</i> lidský věk	<i>quiēs</i> (<i>quiētis</i>) <i>nocturna</i> noční klid
<i>laus</i> (<i>laudis</i>) <i>merita</i> zasloužená chvála	<i>mercēs</i> (<i>ēdis</i>) <i>māgna</i> velká mzda
<i>salūs</i> (<i>ūtis</i>) <i>pūblica</i> obecná spása	<i>compedēs</i> (<i>edum</i>) <i>ferreae</i> železná pouta
<i>palūs</i> (<i>ūdis</i>) <i>māgna</i> velká bažina	<i>līs</i> (<i>lītis</i>) <i>inīqua</i> nespravedlivý spor
<i>seges</i> (<i>etis</i>) <i>mātūra</i> zralé osení	<i>dōs</i> (<i>dōtis</i>) <i>paterna</i> otcovské věno.
<i>pecus</i> (<i>udis</i>) <i>stolida</i> hloupé dobytče	

¹) vl. *septem trīōnes* sedmero volů (na vyšlapování obilí); souhvězdí na severním nebi, medvědice větší nebo vůz.

2. slova v x:

pāx (*pācis*) *honestā* čestný mír | *arx* (*arcis*) *alta* vysoká tvrz

3. slova v s s předcházející souhláskou:

<i>gēns</i> ¹⁾ (<i>gentis</i>) <i>bellicōsa</i> bojovný národ		<i>urbs</i> (<i>urbis</i>) <i>tōta</i> celé město
<i>ars</i> (<i>artis</i>) <i>ōrātōria</i> řečnické umění		<i>hiems</i> (<i>hiemis</i>) <i>aspera</i> krutá zima.

4. stejnoslabičná v ēs a is:

<i>famēs</i> (<i>is</i>) <i>molesta</i> obtížný hlad		<i>avis</i> (<i>is</i>) <i>rāra</i> vzácný pták
<i>nūbēs</i> (<i>is</i>) <i>obscurā</i> temné mračno		<i>nāvis</i> (<i>is</i>) <i>onerāria</i> nákladní loď.

5. *arbor*, *vīs* a skoro jen básn. *tellūs*:

<i>arbor</i> (<i>oris</i>) <i>alta</i> vysoký strom		<i>tellūs</i> (<i>ūris</i>) <i>ūniversa</i> veškerá
<i>vīs</i> (§ 35.) <i>māgna</i> veliká síla		země.

§ 39. Výjimky: *Masculina* jsou 1. slova v ēs gen. *itis*, jako: *caespes*, *caespitis*; mimo to *lapis*, *pariēs* a *pēs*.

<i>caespes</i> (<i>itis</i>) <i>vīvus</i> čerstvý drn		<i>pariēs</i> (<i>etis</i>) <i>dealbātus</i> obílená stěna
<i>lapis</i> (<i>idis</i>) <i>dūrus</i> tvrdý kámen		<i>pēs</i> (<i>pedis</i>) <i>firmus</i> pevná noha.

2. *grex*, *gregis* a slova v ex gen. *icis*, jako: *cōdex*, *vertex*.

<i>grex</i> (<i>gregis</i>) <i>opīmus</i> tučné stádo		<i>vertex</i> (<i>icis</i>) <i>māgnus</i> velká záto- čina.
<i>cōdex</i> (<i>icis</i>) <i>falsus</i> nepravá kniha		

3. *dēns*, *fōns*, *mōns*, *pōns*.

<i>dēns</i> (<i>dentis</i>) <i>acūtus</i> ostrý zub		<i>mōns</i> (<i>montis</i>) <i>altus</i> vysoká hora
<i>fōns</i> (<i>fontis</i>) <i>frīgidus</i> studený pramen		<i>pōns</i> (<i>pontis</i>) <i>sublīcius</i> kolový most.

Poznam. *Oriēns* východ, *occidēns* západ, *torrēns* bystrina jsou původně participia a *masculina*, ježto při nich doplniti dlužno subst. *sōl* a *flūvius*: *sōl oriēns*, *sōl occidēns*, *torrēns flūvius*. — *Continēns* pevnina je *fem.* roz. *terra*: *in continenti* (*terrā*) na pevnině.

4. ze stejnoslabičných v is jsou *masculina*: *collis*, *mēnsis*, *orbis* a všecka v *cis*, *guis*, *nis*.

<i>collis</i> <i>altus</i> vysoký pahorek		<i>amnis</i> <i>lātus</i> široký veletok
<i>mēnsis</i> <i>lānuārius</i> měsíc leden		<i>fīnis</i> končina, meze: <i>fīnēs</i> <i>lātī</i> ,
<i>ūniversus</i> <i>orbis</i> <i>terrārum</i> veške- ren okruh (obor) zemský		<i>angustī</i> široké, úzké meze (území)
<i>vis</i> <i>marīnus</i> mořská ryba		<i>pānis</i> <i>cotīdiānus</i> každodenní
<i>unguis</i> <i>acūtus</i> ostrý nehet (dráp)		chléb.

¹⁾ Před *ns* jsou samohlásky dlouhé: *gēns*, ale *gēntis*.

Poznam. *Annālis* letopis a *nātālis* narozeniny jsou masculina, poněvadž při nich doplniti dlužno subst. *liber* a *diēs*: *liber annālis*, *diēs nātālis*.

§ 40.

III. Neutra jsou:

1. slova v **men** (*minis*), **us** (*oris*, *eris*), **ur** (*oris*, *uris*) a jednosl. v **ūs** (*ūris*), jako:

<i>ūgmen</i> (<i>minis</i>) <i>primum</i> přední voj	<i>ebur</i> (<i>oris</i>) <i>candidum</i> bílá slo- novina
<i>flūmen</i> (<i>minis</i>) <i>lātum</i> široká řeka	<i>fulgur</i> (<i>uris</i>) <i>lūcidum</i> světlý blesk
<i>corpus</i> (<i>oris</i>) <i>hūmānum</i> lidské tělo	<i>iūs</i> (<i>iūris</i>) <i>sacrātum</i> posvátné právo.
<i>mūnus</i> (<i>eris</i>) <i>dīvīnum</i> božský dar	

2. slova v **o**, **al** (*ālis*), **ar** (*āris*), jako:

<i>mare</i> (<i>maris</i>) <i>immēnsūm</i> ne- smírné moře	<i>tribūnal</i> (<i>ālis</i>) <i>rēgium</i> soudní stolice královská.
<i>calcar</i> (<i>āris</i>) <i>aureum</i> zlatá o- struha	

3. jednotlivě *aequor*, *marmor*, *caput*, pak jednoslabičná

aes, *cor*, *mel*,
lāc, *vās*, *vēr*,
os a *ōs*.

<i>aequor</i> (<i>oris</i> bás.) <i>placidum</i> klidné moře	<i>mel</i> (<i>mellis</i>) <i>flāvum</i> žlutý med
<i>marmor</i> (<i>oris</i>) <i>Parium</i> parský mramor	<i>lāc</i> (<i>lactis</i>) <i>concrētum</i> ssedlé mléko
<i>caput</i> (<i>capitis</i>) <i>hūmānum</i> lidská hlava	<i>vās</i> (<i>vāsis</i>) <i>argenteum</i> stříbrná nádoba
<i>aes</i> (<i>aeris</i>) <i>Corinthium</i> korinths- ká měď	<i>vēr</i> (<i>vēris</i>) <i>iūcundum</i> příjemné jaro
<i>cor</i> (<i>cordis</i>) <i>hūmānum</i> lidské srdce	<i>os</i> (<i>ossis</i>) <i>album</i> bílá kost
	<i>ōs</i> (<i>ōris</i>) <i>formōsum</i> sličná ústa.

§ 41. Výjimka. *Masculina* jsou jména zvířat: *lepus*, *mūs*, *turtur*, *vultur*:

<i>lepus</i> (<i>oris</i>) <i>timidus</i> bojácný zajíc	<i>turtur</i> (<i>uris</i>) <i>raucus</i> chraplavá hrdlička
<i>mūs</i> (<i>mūris</i>) <i>parvus</i> malá myš	<i>vultur</i> (<i>uris</i>) <i>animōsus</i> srdnatý sup.

Čtvrtá deklinace.

Sklonění jmen kmene v **u**.

§ 42. Podstatná jména čtvrté deklinace zakončena jsou v nom. sg. v *us* nebo v *ū*. Jména v *us* jsou *masculina* a *feminina*, jména v *ū* jsou *neutra*.

Vzor pro masc. v *us*: *currus*, *ūs* vůz; km. *curru-*;
pro neutra v *ū*: *cornū*, *ūs* roh; km. *cornu-*.

Singul.		Pluralis.	
N. <i>currus</i>	<i>cornū</i>	N. <i>currūs</i>	<i>cornua</i>
G. <i>currūs</i>	<i>cornūs</i>	G. <i>curruum</i>	<i>cornuum</i>
D. <i>curruī</i>	<i>cornū</i>	D. <i>curribus</i>	<i>cornibus</i>
A. <i>currum</i>	<i>cornū</i>	A. <i>cūrrūs</i>	<i>cornua</i>
V. <i>currus</i>	<i>cornū</i>	V. <i>currūs</i>	<i>cornua</i>
A. <i>cūrrū</i>	<i>cornū</i>	A. <i>curribus</i>	<i>cornibus</i>

§ 43. Poznamenání o jednotlivých pádech:

Slovo *domus*, *ūs* dům má v abl. sing. *domō*, v akk. plur. *domōs*¹⁾. Starý lokál *domī* (§ 26, P. 2) = doma, *domum* často = domů, *domō* též = z domu.

Domī militiaeque n. *domī bellique* v míru i ve válce.

Poznam. 1. V dativě a ablativě plur. mají *ubus* m. *ibus* jména *artūs*, *uum* klouby, údy a *tribus*, *ūs* *tribus*²⁾: *artubus*, *tribubus*; mimo to některá dvojslabičná v *cus*: *arcubus*, *lacubus*; nom. *arcus* oblouk, *lacus* jezero.

2. V dat. sing. bývá druhdy *ū* m. *uī* i *u* jmen v *us*: *magistrātū* m. *magistrātuī*.

3. Jména stromů jako *ficus* fík, *laurus* vavřín sklánějí se dle 2. dekl., mají však i druhotvary v *us* a *ū* dle 4. dekl. — *Pīnus* sosna má v abl. jen *pīnū*.

§ 44. *Feminina* jsou:

īdūs, *tribus*, *porticus*,
acus, *manus* a *domus*.

<i>īdūs</i> <i>lānuāriae</i> lednové	<i>idus</i>	<i>acus</i> <i>acūta</i> špičatá jehla
(13. leden)		<i>manus</i> <i>dextra</i> pravá ruka
<i>tribus</i> <i>urbāna</i> městská	<i>tribus</i>	<i>domus</i> <i>paterna</i> otcovský dům.
<i>porticus</i> <i>opāca</i> stinné sloupení		

¹⁾ genit. plur. *domōrum* m. *domuum* je bás.

²⁾ oddělení národu římského.

Pátá deklinace.

Sklonění jmen kmene v *ē*.

§ 45. Podstatná jména páté deklinace končí se v nom. v *ēs* a jsou rodu ženského. Toliko *diēs* den a *merīdiēs* poledne jsou rodu mužského.

Diēs jest v sing. také rodu ženského, znamená-li *den určitý, lhůtu, rok položený: diē certā, diē cōstitutā*. V plur. jest *diēs* vždy masc.

Vzory: *diēs, ēī* den; *rēs, reī* věc; km. *diē-, rē-*.

Singularis.		Pluralis.	
N. <i>diēs</i>	<i>rēs</i>	N. <i>diēs</i>	<i>rēs</i>
G. <i>diēī</i>	<i>reī</i>	G. <i>diērum</i>	<i>rērum</i>
D. <i>diēī</i>	<i>reī</i>	D. <i>diēbus</i>	<i>rēbus</i>
A. <i>diem</i>	<i>rem</i>	A. <i>diēs</i>	<i>rēs</i>
V. <i>diēs</i>	<i>rēs</i>	V. <i>diēs</i>	<i>rēs</i>
A. <i>diē</i>	<i>rē</i>	A. <i>diēbus</i>	<i>rēbus</i>

§ 46. Poznamenání o jednotlivých pádech:

1. *Gen.* a *dat. sing.* má dlouhé *ē*, jde-li před *e* samohláska: *diēī*; krátké *e*, jde-li před ním souhláska: *fidēs* věrnost *fideī*, *rēs* věc *reī*, *spēs* naděje *speī*.

2. Jen *diēs* a *rēs* sklánějí se všemi pády i v pluralu. Z ostatních slov jenom některá vytvářejí v plur. nom., akk. a vok., tudíž toliko tvary v *ēs*: *spēs*, *aciēs* ostrost, šik; jiných užívá se jen v sing.

Poznam. 1. Některých jmen abstraktních první dekl. naskýtají se též druhotvary dle dekl. *páté*. Tak vedle *luxuria* zhýřilost i *luxuriēs*, *em, ē*.

Plēbs, *is* lid obecný, ale též *plēbēs*, *plēbeī*.

2. Místo *eī* naskytá se někdy v gen. a dat. sg. *ē* nebo *ī*: *fidē* n. *fidiī*, *plēbī* zvl. ve spojení *tribūnus plēbi*, *plēbi scītum* usnesení lidu.

Nepravidelná deklinace.

Substantiva indeclinabilia (nesklonná).

§ 47. Taková jsou: *fās* právo, *nefās* bezbožnost¹⁾, *īnstar* vl. podobá, způsob: *īnstar montis* na způsob hory, jako hora.

Poznam. Rov. *pondō* vl. abl. znamenající *váhou*: *corōna libram pondō* koruna vážící libru, *tria pondō aurī* tři libry zlata. *Māne* ráno.

¹⁾ *fās est* = jest dovoleno; *nefās est* jest nespravedливо, hřích jest.

jitro jest nom., akk. a abl.: *clārum māne* jasné ráno, *ad ipsum māne* k samému ránu, *a primō māne* od prvního rána, *multō māne* časně z rána.

Defectiva casibus,

jimž nedostává se některých pádův.

§ 48. 1. Slova s *jedním* toliko pádem: *ōstentui esse* býti na ukázkou (na př. *Iugurthae scelerum* zločinů Jugurthových); *vēnum dare* na prodej dáti; *sponte (meā, tuā, suā)* dobrovolně, sám od sebe; *iussū patris* k rozkazu otcovu; a tak přemnohá slovesná jména čtvrté dekl. spojena jsouce s nějakým genitivem anebo s náměstkou adjektivnou: *iniussū imperātōris* bez rozkazu náčelníkova, mimo rozkaz náčelníkův, *mandātū meo* z mého nařízení, *rogātū tuo* k tvé prosbě; rov. *nātū māior* starší, *nātū minor* mladší, *nātū grandis*, *māximus*, *minimus*.

2. Se *dvěma* pády: *fors*¹⁾ náhoda, *forte* náhodou; *forās* ven, *foris* venku. Jakožto vlastní jméno skloňuje se *Fors* všemi pády.

3. Se *třemi* pády: (*ops*) pomoc, *opis*, *opem*, *ope*²⁾; plur. *opēs* jmění (moc) všemi pády: *opēs*, *opum*, *opibus*; (*vix*) proměna: *vicis*, *vicem*, *vice*; *vīs* v. § 35.

4. Se *čtyřmi* pády: (*diciō*) poddanost, *diciōnis*, *i*, *em*, *e*³⁾; *impetus* útok, *impetūs*, *um*, *ū*; plur. *impetūs* (nom. a akk.), jinak *incursio*, *ōnis*.

Defectiva numero,

jimž nedostává se jednoho z obou čísel.

§ 49. 1. *Singularia tantum*. Sem náležejí zvláště jména vlastní, odtažitá (abstracta), látková (materialia) a hromadná (collectiva, v. § 9.): *Caesar*, *iūstitia* spravedlnost, *aurum* zlato, *pecūnia* peníze, *aes aliēnum* dluhy⁴⁾, *iuventūs* mládež.

Rov. *caelum*⁵⁾ nebe, nebesa, *indolēs*, *is* vlohý, *supellēx*, *lēctilis* náčiní, *vestis*, *is* šat a j.

2. *Pluralia tantum*. Nejobyčejnější pomnožná jsou:

¹⁾ *ut fors tulerit* jak náhoda s sebou přinese.

²⁾ *opem (aliquid opis) ferre alicui* pomoci poskytnouti někomu; *omni ope eniti* vší mocí se vynasnažiti.

³⁾ *regiōnem diciōnis suae facere, in diciōnem suam redigere* krajinu v poddanost svou uvést (= sobě podmaniti), *sub diciōne esse* v poddanosti (pod panstvím) býti.

⁴⁾ *magna pecūnia* mnoho peněz, *magnus aes aliēnum* mnoho dluhův.

⁵⁾ plur. *caeli ōrum* bás. a pozd.

<i>angustiae, ūrum</i> průsmyk	<i>indūtiae</i> příměří	<i>minae</i> hrozba
<i>dēliciae</i> rozkoš	<i>inimicitiae</i> nepřátelství	<i>nūptiae</i> svatba
<i>divitiae</i> bohatství	<i>insidiae</i> úklady, záloha	<i>tenebrae</i> tma.
<i>gemini, ōrum</i> dvojčata	<i>liberi</i> děti	<i>fasti</i> kalendář
	<i>posterī</i> potomci	<i>arma, ōrum</i> zbroj
<i>fides, ium</i> struny, varyto	<i>optimātes, ium</i> velmožové	<i>proceres, um</i> šlechta, panstvo
<i>cervīces, um</i> vaz	<i>penātes, ium</i> domácí bůžkové, skřítkové	<i>moenia, ium</i> hradby
<i>frūges, um</i> plody		<i>viscera, um</i> útroby.
<i>māiōres, um</i> předkové	<i>preces, cum</i> prosba (prece)	
<i>mānes, ium</i> duše zemřelých		

3. Některá slova mají v plur. jiný význam než v sing., jako:

<i>aqua</i> voda, <i>aquae</i> vody, teplice, koupele	<i>impedimentum</i> překážka, <i>impedimenta</i> zavazadla
<i>cōpia</i> dostatek, <i>cōpiae</i> zástupy	<i>rōstrum</i> zobák, <i>rōstra</i> řečniště
<i>fortūna</i> štěstí, <i>fortūnae</i> statky	<i>aedes, is</i> chrám, <i>aedēs, ium</i> dům
<i>littera</i> písmě, <i>litterae</i> dopis, vědy	<i>carcer, eris</i> vězení, <i>carcerēs</i> ohrada
<i>auxilium</i> pomoc, <i>auxilia</i> pomocná vojska	<i>fīnis</i> konec, hranice, <i>fīnēs</i> území
<i>comitium</i> sněmoviště, <i>comitia</i> sněm, hromada lidu	<i>pars</i> díl, <i>partēs</i> strana, úkol.

Poznam. Větší část slov těchto má v plur. také týž význam, který v sing.: *litterae* písmena, *impedimenta* překážky, *aedēs, ium* chrámy.

Heteroclita (různosklonná).

§ 50. *Heteroclita*¹⁾ jsou taková jména, která dle rozličných deklinací se sklánějí. Mimo uvedená již jména: *domus, ficus* a pod. (§ 43, P. 3.), *luxuria, plēbs* (§ 46, P. 1.) pamatujeme: *vesper, erī* večer, *ad, sub vesperum, vesperī* (lok.), *prīmō vespere; requies* odpočinek, *requiētem, requiēte* i *requiem, requiē*; *vās, vāsis* nádoba, plur. *vāsa, vāsōrum, vāsis* etc.; *iūgerum, ī* jitro, pl. *iūgera, iūgerum, iūgeribus*.

¹⁾ sing. heterocliton.

Heterogenea (různorodá).

§ 51. 1. *Heterogenea*¹⁾ slovou jména lišící se v plur. rodem od rodu v sing. při téže deklinaci. Taková jsou:

<i>iocus</i> žert, pl. <i>ioca</i> , <i>ōrum</i>	<i>tartarus</i> peklo, pl. <i>tartara</i> (bás.)
<i>locus</i> místo; pl. obyč. <i>loca</i> místa na zemi, krajiny; avšak jen 1 <i>loci</i> místa v knihách	<i>frēnum</i> uzda, pl. <i>frēni</i> , akk. <i>frēnos</i> . ²⁾

2. *Heterogenea* a spolu i *heteroclita* jsou:

<i>balneum</i> , <i>ī</i> lázeň, pl. obyč. <i>bal- neae</i> , <i>ārum</i>	<i>epulum</i> , <i>ī</i> kvas slavnostní, pl. <i>epulae</i> , <i>ārum</i> hostina.
---	---

3. Pamatuj mimo to tato jména významem svým rozdílná:

<i>pōpulus</i> , <i>ī</i> m. národ	<i>pōpulus</i> , <i>ī</i> f. topol
<i>lepus</i> , <i>oris</i> m. zajíc	<i>lepōs</i> n. <i>lepor</i> , <i>ōris</i> m. lepost
<i>pecus</i> , <i>oris</i> n. dobytek, zvl. brav	<i>pecus</i> , <i>udis</i> f. dobytče, zvl. ovce
<i>decus</i> , <i>oris</i> n. okrasa, čest	<i>decor</i> , <i>ōris</i> m. slušnost.

Sklánění řeckých jmen.

§ 52. 1. Z řeckých slov *appellativa* na největším díle vzala na sebe tvar latinský a způsobem latinským se sklánějí: *epistula*, *poēta*, *dialectus*, *theātrum*. Tak zvláště jména umění: *mūsica* (též *mūsica*, *ōrum*), *rhētorica*, *physica* (též *physica*, *ōrum*) atd.

2. Jiná slova řecká, zvláště pak jména *vlastní*, zachovávají, a to nejvíce v mluvě básnické, v některých pádech koncovku řeckou anebo mají vedle lat. tvaru i tvar řecký: *Helenē*, gen. *ēs*, akk. *ēn* vedle *Helena*, *ae*, *am*; *Philoctētēs* vedle *Philoctēta*; *Chalcis*, gen. *idos*, akk. *ida* vedle *Chalcis*, *idis*, *idem* atd.

4. *Přízvuk* řídí se vždy pravidly o přízvuku latinském (§ 7): *Miltiādēs*, *Périclēs*, *philosóphia*, řec. *Μιλτιάδης*, *Περικλῆς*, *φιλοσοφία*.

§ 53. Rod slov řeckých zůstává v latině týž, jaký byl v řečtině:

<i>comētēs</i> (<i>ae</i>) <i>dīrus</i> děsná vlasatice	<i>paragraphus</i> (<i>ī</i>) <i>altera</i> druhý paragraf
<i>tripūs</i> (<i>odis</i>) <i>aureus</i> zlatá třínožka	<i>periodus</i> (<i>ī</i>) <i>artificiōsa</i> umělé obvětí
<i>dialectus</i> (<i>ī</i>) <i>dōrica</i> dorské nářečí	<i>pelagus</i> (<i>ī</i>) <i>tumidum</i> (bás.) vzduté moře
<i>diphthongus</i> (<i>ī</i>) <i>longa</i> dlouhá dvojhláska	<i>poēma</i> (<i>atis</i>) <i>latīnum</i> latinská báseň.

¹⁾ sing. *heterogenes*.

²⁾ *frēna* jest básn.

První deklinace.

§ 54. Spadající sem jména řecká *rodu ženského* zakončena jsou v nom. samohláskou *ē*; řecká pak jména *rodu mužského* sem náležející končí se v slabiku *ās* nebo *ēs*.

Singularis.

N. <i>Niobē</i>	Nioba	<i>Aenēās</i>	Aeneas	<i>Anchīsēs</i>	Anchises
G. <i>Niobēs</i>	Nioby	<i>Aenēae</i>	Aenee(y)	<i>Anchīsae</i>	Anchisa
D. <i>Niobae</i>	Niobě	<i>Aenēae</i>	Aeneovi	<i>Anchīsae</i>	Anchisovi
A. <i>Niobēn</i>	Niobu	<i>Aenēam(an)</i>	Aeneu	<i>Anchīsēn</i>	Anchisa
V. <i>Niobē</i>	Niobo	<i>Aenēā</i>	Aeneo	<i>Anchīsē</i>	Anchise
A. <i>Niobē</i>	Niobou	<i>Aenēā</i>	Aeneou	<i>Anchīsē</i>	Anchisem.

V *plur.* sklánějí se taková slova zcela dle *rāna* (§ 18); toliko jména kmenová (gentilia) a pak jména rodová (patronymica) v *dēs* mají, zvláště u básníků, v *gen. plur.* též *ūm* m. *ārum*: *Crotōniātūm*, *Dardanidūm* (srv. *Κροτωνιατῶν*, *Δαρδανιδῶν*); nom. *Crotōniātēs* Krotoňan, *Dardanidēs* Dardanovec (potomek Dardanův).

Druhá deklinace.

§ 55. 1. *Nom. sing.* v *os*, *on* (řec. *ος*, *ον*); *akk. sing.* v *on* (řec. *ον*): *Dēlos*, *Pylos*, *Ilion* (*Ilios*); *Dēlon*, *Pylon*, *Ilion*.

2. *Orpheūs*, vok. *Orpheū* (2slab.), *Orpheī*, *Orpheō*, *Orpheum* (3slab.). Rov. *Promēthēūs*, *Tydeūs*, *Pirae-eūs*¹) a j. v *eūs* (řec. *εύς*). Avšak *Tyndare-us*, *i* (*Τυνδαρέως*).

3. *Nom. plur.* v *oe* (řec. *οι*): *canēphoroe*, *hēmerodromoe*; *sing.* *canēphoros* nosička koše, *hēmerodromos* běhoun.

4. *Gen. plur.* v *ōn* (řec. *ων*) m. *ōrum* při názvech knih: (*liber*) *būcolicōn*, nom. *būcolica* (roz. *carmina*) zpěvy pastýřské; (*librī*) *geōrgicōn*, nom. *geōrgica* zpěvy rolnické; (*liber*) *epōdōn*, nom. *epōdos*, *i* přípěvek.

Třetí deklinace.

§ 56. Mnohá vlastní jména sklánějící se v řečtině dle dekl. *první*, sklánějí se v latině dle dekl. *třetí*: *Aristidēs*, *is*, *Xerxēs*, *is*. Mimo to jest vytknouti

v singularu :

1. *Nom.* Jména mužů v *ōn* odsouvají *n*: *Platō*, *Solō*. Avšak: *Biōn*, *Conōn*

¹ též *Pirae-us*, *i*.

2. *Gen.* a) v *os*: *Pallados*, nom. *Pallas*;
 b) v *ūs* při žens. jménech v *ō*: *Sapphūs*, nom. *Sapphō* (v ostat. pádech *ō*);
 c) *ī* vedle *is* mívají vl. jm. stejnosl. v *ēs*: *Neoclī*, nom. *Neoclēs*.
3. *Akk.* a) v *a* vedle *em*, zvl. při jménech místních: *Hectora*, *Marathōna*, *Salamīna*; nom. *Hector*, *Marathōn*, *Salamīs*. Vždy *āera*, *aethera*; nom. *āēr* vzduch, *aethēr* nadvzduší;
 b) *ēn* vedle *ēm* mají stejnoslab. jména osob zakončená v nom. slabikou *ēs*: *Sōcratēn*, *Xerxēn*; nom. *Sōcrates*, *Xerxes*;
 c) *in* vedle *im* mají stejnoslab. v *is*: *poēsīn*, *Zeuxīn*; nom. *poēsis*, *Zeuxis*. Končící se v *ys* mají *yn*: *Halyn* nom. *Halys* (jm. řeky).
4. *Vok.* a) řecké tvary vokativu mívají slova v *ās* (gen. *antis*), *is*, *ys*, *ēus*: *Atlā*, *Amarylli*, *Coty*, *Orpheu*;
 b) *e* mívají vlastní jm. stejnoslab. v *ēs*: *Achille*, *Pericle*, *Sōcrate* vedle *Achillēs* atd.
5. *Abl.* v *ī* při stejnoslab. v *is*: *poēsī*.

v pluralu:

1. *Nom.* masc. v *-es*: *Thrāces arant*; neutr. v *ē*: *frīgida Tempē*¹⁾.
2. *Gen.* v *ōn* při názvech knih: (*librī*) *Metamorphōseōn*, nom. *Metamorphōsis* proměna.
3. *Dat.* } v *īs* mají neutra v *ma*: *poēmatīs*, nom. *poēma* báseň.
 4. *Abl.* }
5. *Akk.* v *as* vedle *ēs*: *hērōas*, *Aethiopas*, nom. *hērōs* hrdina, *Aethiops*.

Nomen adiectivum.

Adjektiva druhé deklinace.

§. 57. Adjektiva II. deklinace sklánějí se v rodě žens. dle deklinace I.; jsou tedy trojvýchodná a mají v nominativě tyto koncovky:

	masc.	fem.	neutrum
bud'	us	a	um
neb	er	a	um.

Vzor: *bonus*, *bona*, *bonum* dobrý, dobrá, dobré.

¹⁾ řec. *Τέμπε* plur. tantum.

	Singularis.			Pluralis.		
N. <i>bonus</i>	<i>bona</i>	<i>bonum</i>		<i>bonī</i>	<i>bonae</i>	<i>bona</i>
G. <i>bonī</i>	<i>bonae</i>	<i>bonī</i>		<i>bonōrum</i>	<i>bonārum</i>	<i>bonōrum</i>
D. <i>bonō</i>	<i>bonae</i>	<i>bonō</i>		<i>bonīs</i>	<i>bonīs</i>	<i>bonīs</i>
A. <i>bonum</i>	<i>bonam</i>	<i>bonum</i>		<i>bonōs</i>	<i>bonās</i>	<i>bona</i>
V. <i>bone</i>	<i>bona</i>	<i>bonum</i>		<i>bonī</i>	<i>bonae</i>	<i>bona</i>
A. <i>bonō</i>	<i>bonā</i>	<i>bonō</i>		<i>bonīs</i>	<i>bonīs</i>	<i>bonīs</i>

§. 58. Rovněž tak sklánějí se adjektiva v *er*, *a*, *um*.

e před *r* jest buď kmenové a trvá pak celým skloněním (v. § 25):

miser, *misera*, *miserum* bídny, á, é

g. *miserī*, *miserae*, *miserī* atd.

anebo jest *e* před *r* v nom. a vok. sg. rodu mužského vsuto a schází pak v gen. a ostatních pádech:

aeger, *aegra*, *aegrum* chorý, á, é

g. *aegrī*, *aegrae*, *aegrī* atd.

Adjektiva třetí deklinace.

§ 59. Adjektiva třetí deklinace sklánějí se vesměs dle sklonění kmenů v *i* t. j. mají v abl. sg. *ī*, v gen. pl. *ium*, v nom. a akk. pl. středního rodu *ia* (v. § 29).

Jsou buď trojvýchodná (v *er*, *is*, *e*) buď dvojvýchodná (v *is*, *e*) buď jednovýchodná.

§ 60. Trojvýchodná adj. třetí deklinace končí se v nom. sg

	<i>masc.</i>	<i>fem.</i>	<i>neutr.</i>
v	<i>er</i>	<i>is</i>	<i>e</i> .

e před *r* jest za příčinou lehčí výslovnosti do nom. (a vok.) sg. rodu mužs. vsuto. Jen *celer*, *celeris*, *celere* rychlý má *e* kmenové a zachovává je všemi pády.

Vzor: *ācer*, *ācris*, *ācre* ostrý, á, é; km. *ācri*-.

	Singularis,			Pluralis.		
N. <i>ācer</i>	<i>ācris</i>	<i>ācre</i>		<i>ācrēs</i>	<i>ācrēs</i>	<i>ācria</i>
G. <i>ācris</i>	<i>ācris</i>	<i>ācris</i>		<i>ācrium</i>	<i>ācrium</i>	<i>ācrium</i>
D. <i>ācrī</i>	<i>ācrī</i>	<i>ācrī</i>		<i>ācribus</i>	<i>ācribus</i>	<i>ācribus</i>
A. <i>ācrem</i>	<i>ācrem</i>	<i>ācre</i>		<i>ācrēs</i>	<i>ācrēs</i>	<i>ācria</i>
V. <i>ācer</i>	<i>ācris</i>	<i>ācre</i>		<i>ācrēs</i>	<i>ācrēs</i>	<i>ācria</i>
A. <i>ācrī</i>	<i>ācrī</i>	<i>ācrī</i>		<i>ācribus</i>	<i>ācribus</i>	<i>ācribus</i>

Sem náležejí mimo *ācer* a *celer* hlavně tato:

<i>alacer, alacris, alacre</i> čilý	<i>equester, equestris, equestre</i>
<i>celeber, celebris, celebre</i> hlučný,	jezdecký
proslavený	
<i>salūber, salūbris, salūbre</i> zdravý	<i>palūster, palūstris, palūstre</i> ba-
<i>volucer, volucris, volucre</i> ¹⁾ léta-	žinatý
vý	<i>pedester, pedestris, pedestre</i> pěší.

Poznam. Adjektiva tato byla původně dvojvýchodná (v *is, e*); končili se při nich i mužský rod v *is*: *ācr(is)*. U některých vyskytují se v rodě mužském tvary v *is* i později: *locus celebris, annus salūbris, tumultus equestris*. Vždy jen *silvestris, e* lesní. *terrestris, e* zemní, *mediocris, e* prostřední a j.

§ 61. **Dvojvýchodná** adj. třetí deklinace mají pro masc. a fem. koncovku společnou, pro neutrum pak zvláštní. Končí se v nominativě

	<i>masc. a fem.</i>	<i>neutr.</i>
v	<i>is</i>	<i>e.</i>

Vzor: *levis, leve* lehký; km. *levi-*.

Singularis		Pluralis.	
<i>masc. a fem.</i>	<i>neutr.</i>	<i>masc. a fem.</i>	<i>neutr.</i>
N. <i>levis</i>	<i>leve</i>	<i>levēs</i>	<i>levia</i>
G. <i>levis</i>		<i>levium</i>	
D. <i>levī</i>		<i>levibus</i>	
A. <i>levem</i>	<i>leve</i>	<i>levēs</i>	<i>levia</i>
V. <i>levis</i>	<i>leve</i>	<i>levēs</i>	<i>levia</i>
A. <i>levī</i>		<i>levibus</i>	

§ 62. **Jednovýchodná** adj. třetí deklinace mají pro všechny tři rody společnou koncovku.

Vzor: *fēlīx*, gen. *fēlīcis* šťastný, á, é; km. *fēlīci-*.

Singularis.		Pluralis.	
<i>masc. a fem.</i>	<i>neutr.</i>	<i>masc. a fem.</i>	<i>neutr.</i>
N. <i>fēlīx</i> (= <i>fēlīcs</i>)	<i>fēlīx</i>	<i>fēlīcēs</i>	<i>fēlīcia</i>
G. <i>fēlīcis</i>		<i>fēlīcium</i>	
D. <i>fēlīcī</i>		<i>fēlīcibus</i>	
A. <i>fēlīcem</i>	<i>fēlīx</i>	<i>fēlīcēs</i>	<i>fēlīcia</i>
V. <i>fēlīx</i>	<i>fēlīx</i>	<i>fēlīcēs</i>	<i>fēlīcia</i>
A. <i>fēlīcī</i>		<i>fēlīcibus</i>	

¹⁾ subst. *volucris, is* (bás.) pták, abl. sing. *volucre* (adj. *volucrī*), gen. plur. *volucrum* i *volucrium*.

Poznam. 1. Jednovýchodná adj. končí se nejobyčejněji v nom. sg. v *x* nebo v *ns*: *audāx*, *ācis* smělý, *vēlōx*, *ōcis* rychlý, *simplex*, *icis* jednoduchý, *prūdēns*, *ntis* opatrný, *sapiēns*, *ntis* moudrý, *cōnstāns*, *ntis* stálý a j.

S jinými koncovkami v nom. jsou: *iners*, *rtis* neumělý, *sollers*, *rtis* umělý, *expers*, *rtis* neúčastný, *concors*, *rdis* svorný, *hebes*, *etis* tupý, *locuplēs*, *ētis* zámožný, *praeceps*, *ipitis* srázný, *pār*, *paris* stejný a j.

2. Adjektiva v *ns* okončená jsou vlastně participia praesentis, která nabyla významu jmen přídavných: *prūdēns* m. *prōvidēns* od *prōvidēre*, *sapiēns* od *sapere*, *cōnstāns* od *cōnstāre* a pod.

§ 63. Poznamenání o jednotlivých pádech:

1. Dle sklonění kmenů souhláskových (*e*, *um*, *a*) sklánějí se tato jednovýchodná adjektiva:

<i>vetere, veterum, vetera</i>	} bez nom. pl. rodu střed.	<i>superstite, superstitum</i>	} bez nom. pl. rodu střed.
<i>paupere, pauperum</i>		<i>prīncipe, prīncipum</i>	
<i>compote, compotum</i>		<i>participe, —.</i>	
<i>dīvite, dīvitum</i>			
<i>vetus</i> starý		<i>dīves</i> bohat	
<i>pauper</i> chud		<i>superstes</i> pozůstalý (po	<i>prīnceps</i> první
<i>compos</i> mocen ¹⁾		kom)	<i>particeps</i> účasten.

2. V abl. sg. *ī*, v gen. pl. *um* mají:

<i>inopī, inopum</i>	} bez nom. pl. rodu střed.	<i>inops</i> nuzný
<i>memorī, memorum</i>		<i>memor</i> pamětliv
<i>supplicī, —</i>		<i>supplex</i> prosebný.

Poznam. *Supplex* bývá také substantivem a má pak v ablať. *supplice* a v gen. pl. *supplicum*.

§ 64. **Participia** (adjektiva, srv. § 62, P. 2.) v *ns* (gen. *ntis*) skloňují se podle vzoru *fēlīx*; avšak mají v abl. sg. *e*, kladou-li se substantivně na označenou osob, nebo zachovávají-li svou povahu slovesnou, zejména v t. zv. vazbě *ablativi absoluti*: *a sapiente* od mudrce (avšak *a sapientī virō*), *ab adulēscēte* od jinocha, *ab infante* od nemluvněte; *urbe flagrante* když město hoří, *medicō praesente* za přítomnosti lékařovy (avšak *studiō flagrantī* horoucí snahou, *in periculō praesentī* v přítomném nebezpečí).

Pamatuji: *in continentī* (sc. *terrā*) na pevnině.

§ 65. 1. Adjektiva **substantivně** kladená skloňují se dle vzorů jmen přídavných; na př. *aequālis* (sc. *homō*) vrstevník, *aequālī*, *aequālīum*. Pod

¹⁾ *compos* suī mocen sebe, *c. mentis* mocen svých smyslů.

cōsulāris, *is* bývalý konsul
familiāris, *is* důvěrný přítel
annālis (sc. *liber*), *is* letopis

trirēm̄is (sc. *nāvis*), *is* trojves-
lice
Aprīlis, *is*; *September*, *bris* (sc.
mēnsis) duben, září a j.

Avšak mají v abl. sg. *e*, užívá-li se jich jakožto jmen vlastních:
ā Metello Celere, *ā Minucio Fēlīce*, *ā Iuvenāle* (nom. *Iuvenālis*)
a pod.

2. Jména obyvatelů v *ās*, *ātis* a *īs*, *ītis* spravují se rovněž sklo-
něním jmen přídavných: *Arpīnās*, *Arpīnātium*, *in Arpīnātī* (sc.
agro); *Samnīs*, *Samnītium*.

Pod. *optimātēs*, *ium* velmožové

penātēs (sc. *dei*), *ium* bozi domácí, skřítkové.

Avšak mají v abl. *e*, označují-li se jimi jednotlivé osoby: *ab*
'Arpīnāte, *ā Samnīte*.

Nepravidelnosti adjektiv.

§ 66. Devět adjektiv neboli adjektivných náměstek končících
se v nom. v *us*, *a*, *um* neb *er*, *a*, *um*:

ūnus, *sōlus*, *tōtus*, *ūllus*,

uter, *neuter*, *alter*, *nūllus* a *alius*

vytvoruje pro všechny tři rody genitiv sing. v *ius*, dativ pak v *ī*.
Ostatní pády sklánějí se pravidelně. Vzorem budiž *nūllus* žádný.

Singularis.			Plura s.		
N. <i>nūllus</i>	<i>nūlla</i>	<i>nūllum</i>	<i>nūllī</i>	<i>nūllae</i>	<i>nūlla</i>
G. <i>nūllius</i>	<i>nūllius</i>	<i>nūllius</i>	<i>nūllōrum</i>	<i>nūllārum</i>	<i>nūllōrum</i>
D. <i>nūllī</i>	<i>nūllī</i>	<i>nūllī</i>	<i>nūllīs</i>	<i>nūllīs</i>	<i>nūllīs</i>
Ak. <i>nūllum</i>	<i>nūllam</i>	<i>nūllum</i>	<i>nūllōs</i>	<i>nūllās</i>	<i>nūlla</i>
Ab. <i>nūllō</i>	<i>nūllā</i>	<i>nūllō</i>	<i>nūllīs</i>	<i>nūllīs</i>	<i>nūllīs</i> .

Rovněž ostatní:

ūnus, *ūna*, *ūnum* jeden
sōlus, *sōla*, *sōlum* samojediný
tōtus, *tōta*, *tōtum* celý
ūllus, *ūlla*, *ūllum* některý
uter, *utra*, *utrum* který z obou

neuter, *neutra*, *neutrum* žádný
z obou
alter, *altera*, *alterum* druhý
alius, *alia*, *aliud* jiný.

Tudíž: *ūnīus*, *ūnī*; *sōlius*, *sōlī*; *tōtīus*, *tōtī*; *ūllīus*, *ūllī*; *utrius*,
utrī; *neutrius*, *neutrī*; *alterius*, *alterī*; *alius* má v gen. *alterius*,
dat. *aliī*.

Poznam. Rovněž tak sklánějí se složeniny, jako: *uterque*, *utra-*
que, *utrumque* jeden i druhý, gen. *utriusque*, dat. *utrīque*; *utervis*,
utravis. *utrumvis* kterýkoli z obou. gen. *utriusvis*. dat. *utrīvis* etc.

Ve složenině *alteruter* jeden nebo druhý sklánějí se aneb obě části aneb jen část poslední; tudíž: nom. *alteruter, alterutra (altera utra), alterutrum (alterum utrum)*; gen. obyč. *alterius utrius*, dat. jen *alterutri*, akk. *alterutrum (alterum utrum), alterutram (alteram utram)* etc.

§ 67. 1. *Indeclinabilia: frūgī*¹⁾ řádný, poctivý, *nēquam* ničemný, a adjektiva náměstková: *quot* kolik, *tot* tolik: *homo frūgī, hominis frūgī, hominibus frūgī* etc.; *puer nēquam, pueri nēquam, puerōrum nēquam* etc.; *quot capita, tot sententiae* kolik hlav, tolik smyslův.

2. *Defectiva numero: pauci, paucae, pauca* nemnozí; *plērique, plēraeque, plēraque* po většině: (gen. *plūrimōrum*), dat. a abl. *plērisque, akk. plērōsque, plērāsque, plēraque*.

3. *Defectiva casibus: cētera, cēterum* ostatní (jen se soubornými: *cētera multitūdo*); místo masc. *cēterus* užívá se *reliquus. Necesse (est, erat* etc.²⁾) nezbytno (jest, bylo atd.) je porůzné neutrum.

4. *Heteroclita: hilarus, a, um* a *hilaris, e* vesel (*hilarō vultū* n. *hilarī* v. veselou tváří), a některá složená, jako: *inermus, a, um* a *inermis, e* neozbrojen.

Poznam. Substantiv končících se v *tor, trix* užívá se též adjektivně: *exercitus victor* vítězné vojsko, *Athēnae victrīcēs*; bás.: *bellātor equus* válečný kůň, *ultrix Tisiphonē* mstící T., *arma victrīcia* vítězná zbraň.

Stupňování adjektiv.

Latinská adjektiva mají jako česká tři stupně (*gradus*): 1. *positivus*; 2. *comparativus*; 3. *superlativus*.

§ 68. *Komparativ* vytváříme přičiňující místo genitivné koncovky *i* neb *is* příponu komparativnou *ior, ius* (gen. *iōris*), a *superlativ* přičiňující místo genit. přípony příponu superlativnou *issimus, a, um*; na př.:

<i>clārus</i>	<i>clār-ior, ius</i>	<i>clār-issimus, a, um</i>
<i>levis</i>	<i>lev-ior</i>	<i>lev-issimus</i>
<i>dīves</i>	<i>dīvit-ior</i>	<i>dīvit-issimus</i> ³⁾
<i>audāx</i>	<i>audāc-ior</i>	<i>audāc-issimus</i>
<i>prūdēns</i>	<i>prūdent-ior</i>	<i>prūdent-issimus.</i>

¹⁾ vl. dat. substantiva *frux* = k užitku; odtud i *homo bonae frūgī*.

²⁾ složeno z *ne* a *cēdere*: čemu nelze se vyhnouti, nevyhnutelno.

³⁾ Komp. *dītior* a superl. *dītissimus* vedený od adj. nejčastěji u básníků se naskýtajícího *dīs, dītis* (= *dīves, dīvitis*) náleží nejvíce řeči básnické a prose nrozdišící.

§ 69. Skloněním spravují se komparativy souhláskovým (*e, um, a*):

Singularis.		Pluralis.	
<i>masc. a fem.</i>	<i>neutr.</i>	<i>masc. a fem.</i>	<i>neutr.</i>
N. <i>clārior</i>	<i>clārius</i>	<i>clāriōrēs</i>	<i>clāriōra</i>
G. <i>clāriōris</i>		<i>clāriōrum</i>	
D. <i>clāriōrī</i>		<i>clāriōribus</i>	
A. <i>clāriōrem</i>	<i>clārius</i>	<i>clāriōrēs</i>	<i>clāriōra</i>
V. <i>clārior</i>	<i>clārius</i>	<i>clāriōrēs</i>	
A. <i>clāriōre</i> ¹⁾		<i>clāriōribus</i>	<i>clāriōra</i>

Poznam. Komparativy v *ior, ius* jsou původem svým kmeny v *s*: *clāriōris* = *clāriōs-is* (srv. *honōris, temporis*, § 30, P. 4.).

§ 70. Adjektiva v mask. slabikou *er* zakončená vytvářejí superlativ v *errimus, errima, errimum*.

<i>miser</i>	<i>miserior</i>	<i>miserrimus</i>
<i>pulcher</i>	<i>pulchrior</i>	<i>pulcherrimus</i>
<i>ācer</i>	<i>ācrior</i>	<i>ācerrimus</i>
<i>pauper</i>	<i>pauperior</i>	<i>pauperrimus.</i>

Podobně: *vetus* (*vetustus*) } (*vetustior*), *veterrimus*.

§ 71. Pět adjektiv končících se v *ilis* vytváří superl. v *illimus. a, um*:

<i>facilis, difficilis</i> snadný, nesnadný	<i>facillimus difficillimus</i>
<i>similis, dissimilis</i> podobný, nepodobný	<i>simillimus dissimillimus</i>
<i>humilis</i> nízký	<i>humillimus.</i>

§ 72. Adjektiva složená, jichž části základní jsou *-dicus, -ficus* a *-volus*, vytvářejí komparativ a superlativ tak, jako by se končila v *-dicēns, -ficēns* a *-volēns*, gen. *entis*.

<i>maledicus</i> zločinný	<i>maledicentior</i>	<i>maledicentissimus</i>
<i>māgnificus</i> velikolepý	<i>māgnificentior</i>	<i>māgnificentissimus</i>
<i>benevolus</i> laskavý	<i>benevolentior</i>	<i>benevolentissimus.</i>

K nim druží se adjektiva:

<i>prōvidus</i> prozřetelný	<i>prōvidentior</i>	<i>prōvidentissimus</i> (srv. <i>prōvidēns</i>)
<i>egēnus</i> nuzný	<i>egentior</i>	<i>egentissimus</i> (srv. <i>egēns</i>)
<i>validus</i> silný	<i>valentior</i>	<i>valentissimus</i> (srv. <i>valēns</i>).

¹⁾ velmi zřídka *ī*; ustálily se však později v mluvě filosofů výrazy: *a pri-ōrī, a posteriōrī, a poliōrī*.

Stupňování opisné.

§ 73. Adjektiva mající před koncovkou *us* samohlásku tvoří komparativ, kladouce příslovce *magis* více, superlativ pak, kladouce příslovce *māxime* nejvíce k pozitivu: *anxius* úzkostlivý, komp. *magis anxius* více úzkostlivý č. úzkostlivější, superl. *māxime anxius* nejvíce úzkostlivý č. nejúzkostlivější. Rovněž:

<i>ēgregius</i> výborný	<i>necessārius</i> nezbytný	<i>pius</i> zbožný
<i>idōneus</i> způsobilý	<i>noxius</i> škodný	<i>vacuus</i> prázdný.

Poznam 1. Slova okončená slabikou *quus*, jako: *antīquus* starodávny, *aequus* slušný atd. vytvoří komp. a superl. pravidelně: *antiquior*, *antiquissimus*; *aequior*, *aequissimus*.

2. Opisování slovcí *magis* a *maxime* je potřebno i tehdaž, když adjektivum stupňování jinak není schopno (§ 77).

§ 74. Nepravidelné stupňování.

<i>bonus</i> dobrý	<i>melior</i> lepší	<i>optimus</i> nejlepší
<i>malus</i> zlý	<i>pēior</i> horší	<i>pessimus</i> nejhorší
<i>māgnus</i> velký	<i>māior</i> větší	<i>māximus</i> největší
<i>parvus</i> malý	<i>minor</i> menší	<i>minimus</i> nejmenší
<i>multus</i> mnohý	<i>plūs</i> více	<i>plūrimus</i> nejmnější.

Poznam. 1. *Plūs* jest neutrum a klade se substantivně, gen. *plūris*; dativu a ablativu sing. nemá: *plūs pecūniae* více peněz, *plūs valeo* více platím, *plūris aestimo* více si vážím. Rovněž nemá rodu mužského ni ženského v sing. Avšak v plur. sklání se všemi rody a pády: *plūres plūra*, *plūrium*, *plūribus* více; na př. *plūrēs discipulī* více žáků, *plūrium discipulōrum* atd.

Též superlativ adjektiva *multus* klade se v sing. obvyč. jen jako neutrum: *plūrimum labōris*, *plūrimum scribo*, a gen. *plūrimī facio* nejvíce si vážím.

2. *Plūres* má do sebe moc komparativnou: *plūres libros scripsit* více knih napsal (na př. než tři); *complūres* (*complūra*, *complūrium*) beze vší moci komparativné: *complūres libros scripsit* několik¹⁾ č. dosti mnoho knih napsal (beze všeho přirovnání).

3. Pamatujmež mimo to:

<i>frūgi</i> (indecl.)	<i>frūgālior</i>	<i>frūgālissimus</i> (od pozd. <i>frūgālis</i>)
<i>nēquam</i> (indecl.)	<i>nēquior</i>	<i>nēquissimus</i> .

§ 75. Čtyři adjektiva mají *nepravidelný*, po většině dvojí *superlativ*:

¹⁾ Chybno je v té příčině užívati v češtině *více*.

(<i>inferus</i>)	<i>inferior</i> spodnější	<i>īnfimus</i> } nejspodnější <i>īmus</i> }
(<i>superus</i>)	<i>superior</i> hořejší	{ <i>suprēmus</i> nejposled- nější ¹⁾ { <i>summus</i> nejvyšší
(<i>exterus</i>)	<i>exterior</i> vnější	<i>extrēmus</i> nejkrajnější
(<i>posterus</i>)	<i>posterior</i> zadnější	{ <i>postrēmus</i> poslední <i>postumus</i> pohro- bek ²⁾ .

Těchto adjektiv, k nimž náležejí příslovce *īnfra* pod, *supra* nad, *extra* vně a *post* vzadu, užívá se v uvedené formě pozitivu měrou obmezenou, a to:

1. v *sing.* jen ve spojení s jistými substantivy: *mare superum* moře jaderské, *mare inferum* moře toskánské, *postero diē* (též *postrīdiē*) druhého dne;

2. v *plur.*: *dei superi* bohové horní (b. světa horního), *dei inferi* b. dolní (b. v podsvětí), *inferi* zemřelí, *posterī* potomci, *exterae nātiōnēs*, *gentēs*, *civitātēs* cizí národové, cizí obce.

§ 76. *Positivu* nedostává se těmto komparativům a superlativům:

<i>citerior</i> s této strany, bližší (<i>citrā</i>)	<i>citimus</i> nejbližší
<i>ulterior</i> s druhé strany, vzdálenější (<i>ultrā</i>)	<i>ultimus</i> poslední
<i>interior</i> vnitřnější (<i>intrā</i>)	{ <i>intimus</i> nejvnitřnější, nejdůvěrnější nější
<i>dēterior</i> chatrnější (<i>dē</i>)	<i>dēterrīmus</i> nejchatrnější
<i>prior</i> prvnější (<i>prae</i>)	<i>prīmus</i> první
<i>potior</i> přednější (zastar. <i>potis</i> , <i>e</i> mohoucí)	<i>potissīmus</i> nejpřednější
<i>propior</i> bližší (<i>prope</i>)	<i>proxīmus</i> nejbližší ³⁾ .

Poznam. K slovu *propior* je positivem přívlastkovým *propinquus*: *loca propinqua*, positivem pak přísudkovým může býti též příslovce *prope* blízko: *loca, quae prope sunt* č. *loca, quae propinqua sunt*.

§ 77. Některá adjektiva nevytvorují komparativu, jiná zase superlativu; v tom případě opisuje se komparativ nebo superlativ pomocí *magis*, *māxime* anebo se brává od adjektiva jiného:

¹⁾ skoro jen o konci života: *diēs vītāe suprēmus*.

²⁾ t. po smrti otcově narozený.

³⁾ básn. *ōcior* rychlejší, *ōcissīmus* nejrychlejší.

<i>dīversus</i> rozdílný	<i>magis dīversus</i>	<i>dīversissimus</i>
<i>falsus</i> klamný	<i>magis falsus</i>	<i>falsissimus</i>
<i>meritus</i> zasloužilý	<i>magis meritus</i>	<i>meritissimus</i>
<i>sacer</i> posvátný	<i>sanctior</i> (od <i>sanctus</i>)	<i>sacerrimus</i>
<i>novus</i> nový	<i>recentior</i> (od <i>recens</i>)	{ <i>novissimus</i> (po- slední) <i>recentissimus</i> (nej- novější)
<i>alacer</i> čilý	<i>alacrior</i>	<i>laetissimus</i> (od <i>lae- tus</i>)
<i>salūtāris</i> spasitelný	<i>salūtārior</i>	<i>salūberrimus</i> (od <i>sa- lūber</i>).

Superlativu nevytvoruje mimo to největší část adjektiv končících se v *ilis* (*bilis*) j. *laudābilis* chvalitebný, *mīrābilis* podivný a j.; avšak komparativ i superlativ mají: *fertilis* úrodný, *fertilior*, *fertilissimus*; *nōbilis* urozený, *nōbilio*, *nōbilissimus*; *ūtilis* užitečný, *ūtilior*, *ūtilissimus* a j.

Pamatuj: *iūnior* mladší, *senior* starší.¹⁾

§ 78. Ani komparativu ani superlativu nevytvorují:

1. adjektiva, jichž význam žádného stupňování nepřipouští: *crāstinus* zejtrejší, *paternus* otcovský, *ferreus* železný, zvláště adjektiva vzniklá složením: *frūgifer* úrodný, *particeps* (*partem capio*) účastný, a adj. složená s předponami *per* a *prae*: *perdifficilis* přenesnadný, *praealtus* převysoký. Stupňují se však: *praestāns* přední, *praestantior*, *praestantissimus*; *praeclārus* výtečný, *praeclārior*, *praeclārissimus*;

2. adjektiva jiná beze vší patrné příčiny, jako: *cadūcus* vrátký, *ferus* divý, *gnārus* vědomý, *memor* pamětlivý, *mīrus* podivný, *rudis* surový atd.

Poznam. 1. I tu brává se komp. a superl. od adjekt. jiného, na př. od *ferox* = *ferus*, od *perītus* = *gnārus* a pod.

2. O tvoření příslovcí z adjektiv a o jejich stupňování v. §§ 176 až 178.

Numeralia.

§ 79. Číslovky jsou:

1. *Numerālia cardinālia* základné: *septem* sedm;
2. *Numeralia ordinālia* řadové: *septimus* sedmý;
3. *Numeralia distribūtiva* podílné: *septēni* po sedmi;

¹⁾ *iūni ōres* subst. = mladší mužstvo branné od 17. roku do 46.; opak *seniōres*. Avšak starší syn *filius mīor* (*nātū*), mladší syn *f. minor* (*nātū*). srv. 48. 1

4. *Adverbia numeralia* příslovce číselná: *septiēs* sedmkrát;

5. *Numeralia multiplicātiva* násobné: *semplex* sedmeronásobný.

§ 80. Přehled číslovek.

Římské číslice	1. <i>Cardinalia</i> : kolik? <i>quot</i> ?	2. <i>Ordinalia</i> : kolikátý? <i>quotus</i> ? (v <i>us, a, um</i>)
I. II. III. III (IV) V VI VII VIII VIII (IX) X	<i>ūnus, a, um</i> jeden <i>duo, ae, duo</i> dva <i>trēs, tria</i> tři <i>quattuor</i> atd. <i>quīnque</i> <i>sex</i> <i>septem</i> <i>octō</i> <i>novem</i> <i>decem</i>	<i>prīmus, a, um</i> první <i>secundus</i> n. <i>alter</i> druhý <i>tertius</i> třetí <i>quārtus</i> atd. <i>quīntus</i> <i>sextus</i> <i>septimus</i> <i>octāvus</i> <i>nōnus</i> <i>decimus</i>
XI XII XIII XIV XV XVI XVII XVIII XIX XX	<i>ūndecim</i> <i>duodecim</i> <i>tredecim</i> <i>quattuordecim</i> <i>quīndecim</i> <i>sēdecim</i> <i>septendecim</i> <i>duodēvīgintī</i> <i>ūndēvīgintī</i> <i>vīgintī</i>	<i>ūndecimus</i> <i>duodecim</i> <i>tertius decimus</i> <i>quartus decimus</i> <i>quīntus decimus</i> <i>sextus decimus</i> <i>septimus decimus</i> <i>duodēvīcēsīmus</i> <i>ūndēvīcēsīmus</i> <i>vīcēsīmus (vīgēsīmus)</i>
XXI XXII XXVIII XXIX XXX XL L LX LXX LXXX XC C	<i>ūnus et vīgintī</i> <i>duo et vīgintī</i> <i>duodētrīgintā</i> <i>ūndētrīgintā</i> <i>trīgintā</i> <i>quadrāgintā</i> <i>quīnquāgintā</i> <i>sexāgintā</i> <i>septuāgintā</i> <i>octōgintā</i> <i>nōnāgintā</i> <i>centum</i>	<i>ūnus et vīcēsīmus</i> <i>alter et vīcēsīmus</i> <i>duodētrīcēsīmus</i> <i>ūndētrīcēsīmus</i> <i>trīcēsīmus (trīgēsīmus)</i> <i>quadrāgēsīmus</i> <i>quīnquāgēsīmus</i> <i>sexāgēsīmus</i> <i>septuāgēsīmus</i> <i>octōgēsīmus</i> <i>nōnāgēsīmus</i> <i>centēsīmus</i>

3. Distributiva: po ko- lika? quotēni? (v i, ae, a)	4. Adverbia numeralia: kolikrát? quotiēns?	Arabské číslice
<i>singuli, ae, a</i> po jednom <i>bini</i> po dvou, dva a dva <i>terni</i> po třech <i>quaterni</i> atd. <i>quini</i> <i>sēni</i> <i>septēni</i> <i>octōni</i> <i>novēni</i> <i>dēni</i>	<i>semel</i> jednou <i>bis</i> dvakrát <i>ter</i> třikrát <i>quater</i> atd. <i>quīnquiēs</i> <i>sexiēs</i> <i>septiēs</i> <i>octiēs</i> <i>noviēs</i> <i>deciēs</i>	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
<i>ūndēni</i> <i>duodēni</i> <i>terni dēni</i> <i>quaterni dēni</i> <i>quini dēni</i> <i>sēni dēni</i> <i>septēni dēni</i> <i>duodēvīcēni</i> <i>ūndēvīcēni</i> <i>vīcēni</i>	<i>ūndeciēs</i> <i>duodeciēs</i> <i>ter deciēs</i> <i>quater deciēs</i> <i>quīnquiēs deciēs</i> <i>sexiēs deciēs</i> <i>septiēs deciēs</i> <i>duodēvīciēs</i> <i>ūndēvīciēs</i> <i>vīciēs</i>	11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
<i>vīcēni singuli</i> <i>vīcēni bini</i> <i>duodētrīcēni</i> <i>ūndētrīcēni</i> <i>trīcēni</i> <i>quadrāgēni</i> <i>quīnquāgēni</i> <i>sexāgēni</i> <i>septuāgēni</i> <i>octōgēni</i> <i>nōnāgēni</i> <i>centēni</i>	<i>semel et vīciēs</i> <i>bis et vīciēs</i> <i>duodētrīciēs</i> <i>ūndētrīciēs</i> <i>trīciēs</i> <i>quadrāgiēs</i> <i>quīnquāgiēs</i> <i>sexāgiēs</i> <i>septuāgiēs</i> <i>octōgiēs</i> <i>nōnāgiēs</i> <i>centiēs</i>	21 22 28 29 30 40 50 60 70 80 90 100

Římské číslice	1. <i>Cardinalia</i> : kolik? <i>quot</i> ?	2. <i>Ordinalia</i> : kolikátý? <i>quotus</i> ? (v <i>us</i> , <i>a</i> , <i>um</i>)
CI CII CC CCC CCCC D č. IO DC DCC DCCC DCCCC M (CIO)	<i>centum et ūnus</i> <i>centum et duo</i> <i>ducenti, ae, a</i> <i>trecenti, ae, a</i> <i>quadringenti, ae, a</i> <i>quīngenti, ae, a</i> <i>sēscenti, ae, a</i> <i>septingenti, ae, a</i> <i>octingenti, ae, a</i> <i>nōngenti, ae, a</i> <i>mille</i>	<i>centēsimus (et) ūnus</i> <i>centēsimus (et) alter</i> <i>ducentēsimus</i> <i>trecentēsimus</i> <i>quadringentēsimus</i> <i>quīngentēsimus</i> <i>sēscentēsimus</i> <i>septingentēsimus</i> <i>octingentēsimus</i> <i>nōngentēsimus</i> <i>millēsimus</i>
MM CCCIOOO CCCCIOOOO	<i>duo mīlia</i> <i>centum mīlia</i> <i>deciēs centēna (cen-</i> <i>tum) mīlia</i>	<i>bis millēsimus</i> <i>centiēs millēsimus</i> <i>deciēs centiēs millē-</i> <i>simus</i>

§ 81. a) *Cardinalia*. Sklonné jsou z číslovek základných: 1. *ūnus* (§ 66); 2. *duo*; 3. *trēs*; 4. *sta* počínajíc ode dvou set: *ducenti*, *trecenti* a t. d.; konečně 5. *mīlia* tisíce. Všecky ostatní jsou nesklonné: *quinque discipulī* pět žáků, *quinque discipulōrum* pěti žáků, *quinque discipulīs* pěti žákům a t. d.

1. Singularis.	Pluralis.
N. <i>ūnus ūna ūnum</i>	<i>ūnī, ūnae, ūna</i>
G. <i>ūnīus</i>	<i>ūnōrum, ūnārum, ūnōrum</i>
D. <i>ūnī</i>	<i>ūnīs</i>
Ac. <i>ūnum ūnam ūnum</i>	<i>ūnōs, ūnās, ūna</i>
Ab. <i>ūnō ūna ūnō</i>	<i>ūnīs</i>

Poznam. Mnohočet *ūnī, ūnae, ūna* klade se zvláště ke jménům, jež mají v plur. význam singularu, jako: *ūna castra* jeden tábor, *ūnae aedes* jeden dům, *ūnae litterae* jeden list. Srov. české: jeden hodiny, dvěře, housle a t. d.

3. <i>Distributiva:</i> po kolika? <i>quotēni?</i> (v <i>i, ae, a</i>)	4. <i>Adverbia numeralia:</i> kolikrát? <i>quotiēns?</i>	Arabské číslice
<i>centēni singuli</i>	<i>centiēs semel</i>	101
<i>centēni bini</i>	<i>centiēs bis</i>	102
<i>ducēni</i>	<i>ducentiēs</i>	200
<i>trecēni</i>	<i>trecentiēs</i>	300
<i>quadringēni</i>	<i>quadringentiēs</i>	400
<i>quingēni</i>	<i>quingentiēs</i>	500
<i>sēscēni</i>	<i>sēscentiēs</i>	600
<i>septingēni</i>	<i>septingentiēs</i>	700
<i>octingēni</i>	<i>octingentiēs</i>	800
<i>nōngēni</i>	<i>nōngentiēs</i>	900
<i>singula mīlia</i>	<i>mīliēs</i>	1000
<i>bina mīlia</i>	<i>bis mīliēs</i>	2000
<i>centēna mīlia</i>	<i>centiēs mīliēs</i>	100.000
<i>deciēs centēna mīlia</i>	<i>deciēs centiēs mīliēs</i>	1,000.000

2. N. *duo, duae, duo*G. *duōrum, duārum, duōrum*D. *duōbus, duābus, duōbus*Ac. *duōs* č. *duo, duās, duo*Ab. *duōbus, duābus, duōbus.*

Poznam. Jako *duo, duae, duo* sklání se též *ambō, ambae, ambō* oba, obě, gen. *ambōrum, ambārum, ambōrum* a t. d.

3. N. *trēs* neutr. *tria*G. *trium*D. *tribus*Ac. *trēs* neutr. *tria.*Ab. *tribus*

4. *Sta* počínajíc ode *dvou set* jsou mnohočetná adjektiva a sklání se zcela pravidelně podle vzoru *boni, bonae, bona*. Tudíž nom. *ducenti, ducentae, ducenta*; gen. *ducentōrum, ducentārum, ducentōrum*; dat. *ducentis* a t. d.

5. *Mille* jest adjektivum nesklonné: nom. *mille homines* tisíc lidí, gen. *mille hominum*, dat. *mille hominibus*, acc. *mille homines*, abl. *mille hominibus*.

Milia je substantivum střed. rodu a má v gen. *mīlium*, v dat. a abl. *mīlibus*. Sečtené předměty stojí při *milia* vždy v gen. Tudíž nom. *duo mīlia hominum* dva tisíce lidí, gen. *duōrum mīlium hominum*, dat. *duōbus mīlibus hominum* atd.

Cecidērunt tria mīlia trecenti mīlites nebo *tria mīlia mīlitum et trecenti*.

6. Číslovky 18, 28, 38 a t. d. a 19, 29, 39 a t. d. vynášejí se nejobyčejněji odčítáním dvou a jedné od desítky nejbližší vyšší: $18 = 20 - 2 = \textit{duodēvīgintī}$, $29 = 30 - 1 = \textit{ūndētrīgintā}$; avšak někdy též přičítáním: $19 = 10 + 9 = \textit{decem et novem}$, $28 = 20 + 8 = \textit{vīgintī et octō}$.

7. Od 21 do 99 buď menší číslo předchází se spojkou *et*: *quinque et vīgintī* = 25, anebo menší číslo beze spojky jde za větším: *vīgintī quinque*. Ode 100 klade se větší číslo před menším bez *et*: *tria mīlia centum quadrāginta quinque* = 3145.

Jeden a dvacet lidí: *ūnus et vīginti homines* č. *homines vīginti et ūnus*.

§ 82. b) **Ordinalia**. Od 13 do 19 stává obyčejně menší číslo bez *et* napřed: *tertius decimus*; od 21 počínajíc klade se menší číslo buďto s *et* napřed nebo bez *et* do zadu: *quārtus et vīcēsīmus* č. *vīcēsīmus quārtus*.

Poznam. Na otázku *kterého roku? kdy?* klade se ablativ *anno* s číslovkou řadovou: *anno millēsimo octīngentēsimo septuāgēsimo post Chrīstum nātum* roku 1870 po Kristově narození. *Quota hōra est?* Kolikátá jest hodina? č. kolik jest hodin? — *Tertia, quarta* a t. d. *Quotā hōrā?* O kolikáté hodině? č. o kolika hodinách? — *Tertiā, quārtā* a t. d.

§ 83. c) **Distributiva**. Číslovky podílné jsou vesměs adjektiva mnohočetná východu trojího v *i*, *ae*, *a* a tvoří, vyjma *singuli*, *ae*, *a*, gen. obyč. v *um*: *bīnum*, *sēnum*, *dēnum* etc. (srv. § 26, P. 1).

Poznam. Pozoruj rozdíl mezi: *Praetōribus octōna mīlia peditum data sunt*. Praetorům po osmi tisících pěších dáno jest t. každému praetorovi po 8000 a: *Praetōribus octō mīlia peditum data sunt*. Praetorům 8000 pěších dáno jest t. všem dohromady 8000.

§ 84. **Distributiva** (nikoli *cardinalia*) kladou se též:

1. ke jménům, jež v plur. mají význam *singularu*: *bīnae litterae* dva listy (*duae litterae* dvě písmena). Místo *singuli* a *terni* užívá se

v této případnosti *ūni* a *trīni*: *ūnae litterae* jeden list, *trīnae litterae* tři listy.

Avšak pluralia tantum mající význam *pluralu* mají při sobě číslovky základní *duo*, *tres* a t. d.: *duo liberi* dvě děti (*bīni liberi* po dvou dětech).

2. při množení: 2krát 2 jsou 4 = *bis bīna sunt quattuor*, 2krát tři je 6 = *bis terna sunt sex* etc.

§ 85. d) **Adverbia numeralia.** Příslovce číselná jsou dvojí:

1. jedna kladou se na otázku *quotiēns? kolikráte?* (v. str. 35);
2. druhá na otázku *po kolikáté?*

Příslovce na otázku *po kolikáté?* končí se v *um*:

ponejprv	podruhé	potřetí	naposledy
<i>primum</i> ¹⁾	<i>iterum</i>	<i>tertium</i>	<i>postrēmum</i>
předně	za druhé	za třetí	konečně
<i>primum</i>	<i>deinde</i>	<i>tum</i>	<i>postrēmo, dēnique</i>

§ 86. e) **Numeralia multiplicativa** končí se v *-plex, plicis*:

<i>simplex</i> jednoduchý	<i>quincuplex</i> paterý
<i>duplex</i> dvojí	<i>septemplex</i> sedmerý
<i>triplex</i> trojí	<i>decemplex</i> desaterý
<i>quadruplex</i> čtverý	<i>multiplex</i> mnohonásobný.

Pronomen.

§ 87. **Prōnōmina persōnālia, Náměstky osobné.**

Singularis.

N. <i>ego</i>	já	<i>tū</i>	ty	<i>is, ea, id</i>
G. <i>meī</i>	mne	<i>tuī</i>	tebe	on, ona, ono
D. <i>mihi</i>	mně, mi	<i>tibi</i>	tobě, ti	(v. § 90, 4)
Ac. <i>mē</i>	mě, mne	<i>tē</i>	tě, tebe	
Ab. <i>mē</i>	mnou	<i>tē</i>	tebou	
(mēcum se mnou)		(tēcum s tebou)		

¹⁾ Srov. *Marius septimum cōsul mortuus est a Marius septiēs cōsul factus est.* — *prīmo* (*initio*) nejprve, z počátku.

N. <i>nōs</i> my	<i>vōs</i> vy
G. { <i>nostrī</i> nás	{ <i>vestrī</i> vás
<i>nostrum</i> (z nás)	<i>vestrum</i> (z vás)
D. <i>nōbīs</i> nám	<i>vōbīs</i> vám
Ac. <i>nōs</i> nás	<i>vōs</i> vás
Ab. <i>nōbīs</i> námi	<i>vōbīs</i> vámi
(<i>nōbīscum</i> s námi)	(<i>vōbīscum</i> s vámi)

Poznam. 1. *Nostrum* a *vestrum* jsou genitivy celkové, *nostrī* a *vestrī* objektivné: *nēmo nostrum*, *vestrum* nikdo z nás, z vás; *memoria nostrī*, *vestrī* upomínka na nás, na vás.

2. Ke všem tvarům náměstek osobních, vyjmouc *tū* a *nostrum* i *vestrum*, přistupuje příklonné *met* na označení důrazu: *egomet* jáť, *tēmet* tebeť, *nōbīsmet* námiť. Nominativ *tū* zdůrazňuje se příklonným *te*: *tūte* tyť.

§ 88. 2. Pronomen reflexivum. Náměstka zvratná.

Sing. i plur.

N. —
G. <i>sui</i> sebe
D. <i>sibi</i> sobě, si
Ac. <i>sē</i> se, sebe
Ab. <i>sē</i> sebou
(<i>sēcum</i> s sebou).

Náměstka *sui*, *sibi*, *se* klade se toliko zvratně k podmětu osoby třetí: on, ona, ono n. oni, ony, ona. Místo zvratných náměstek osoby první a druhé kladou se v latině prosté náměstky osobné; pročež

<i>dēlectō mē</i> bavím se	<i>dēlectās tē</i> baviš se	<i>dēlectat sē</i> baví se
<i>dēlectāmus nōs</i> bavíme se	<i>dēlectātis vōs</i> bavíte se	<i>dēlectant sē</i> baví se
<i>mihi</i> škodím	<i>nocēs tibi</i> škodíš si	<i>nocet sibi</i> škodí si
<i>Si</i>		
<i>nocēmus nōbīs</i> škodíme si	<i>nocētis vōbīs</i> škodíte si	<i>nocent sibi</i> škodí si.

Poznam. 1. I ke tvarům zvratné náměstky přistupuje příklonné *met*: *sibimet* soběť.

2. Místo *sē* (akk. i abl.) užívá se i zdvojeného *sēsē*.

§ 89. 3. Pronomina possessiva. Náměstky přivlastňovací.

- a) *meus, mea, meum* 1. můj, 2. zvratně: svůj k podmětu já;
noster, nostra, nostrum 1. náš, 2. zvratně: svůj k podmětu my;

- b) *tuus, tua, tuum* 1. tvůj, 2. zvratně: svůj k podmětu ty;
vester, vestra, vestrum 1. váš, 2. zvratně: svůj k podmětu vy;
c) *suus, sua, suum* jediné zvratně k podm. on, ona, ono,
oni, ony, ona.

Vokativ nám. *meus* jest v rodě mužském *mī* (v. § 26, 1). Ostatně je sklonba jako adjektiv v *us (er), a, um*.

Poznam. K ablativu *suō, suā* přistupuje příklonné *pte*, čímž význam náměstky se vzmočňuje: *suōpte pondere* vlastní tíží, *suāpte manū* vlastní rukou.

§ 90. 4. Pronomina dēmōnstrātiva. Náměstky ukazovací.

1. *hic, haec, hoc*

tento, tato, toto t. ten u mne, ten můj

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>hic, haec, hōc</i>		N.	<i>hī, hae, haec</i>	
G.	<i>hūius</i>		G.	<i>hōrum, hārum, hōrum</i>	
D.	<i>huīc</i>		D.	<i>hīs</i>	
Ac.	<i>hunc, hanc, hōc</i>		Ac.	<i>hōs, hās, haec</i>	
Ab.	<i>hōc, hāc, hōc</i>		Ab.	<i>hīs</i>	

Poznam. 1. K pádům vyzvukujícím v s připíná se druhdy vzmočňovací *ce*: *hūiusce* tohoto, *hōsce, hāsce* tyto, *hīsce* těmito.

2. Totéž *ce* jeví se jakožto *c* ve tvarech: *hic, haec, hōc*¹⁾, *hunc* a i. a oživuje v podobě *ci*, spojí-li se tvary ony s tázací částicí *-ne*: *hīcine?* tento-li? *haecine* tato-li? *hōcine* toto-li? *Haecine foedera Tullus cum Albānis fēcit?* Tyto-li smlouvy Tullus učinil s Albany? Avšak též: *hīcne? hācne? huīcne?* etc.

2. *iste, ista, istud*

tenhle t. ten u tebe, ten tvůj;

3. *ille, illa, illud*,

onen t. onen u něho, onen jeho.

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>iste, ista, istud</i>		N.	<i>istī, istae, ista</i>	
G.	<i>istīus</i>		G.	<i>istōrum, istārum, istōrum</i>	
D.	<i>istī</i>		D.	<i>istīs</i>	
Ac.	<i>istum, istam, istud</i>		Ac.	<i>istōs, istās, ista</i>	
Ab.	<i>istō, istā, istō</i>		Ab.	<i>istīs</i>	

Rovněž sklání se: *ille, illa, illud*, gen. *illīus* a t. d.

¹⁾ z *hod-ce*; o v *hōc* zdlouženo v náhradu za vypadlé *d* (dloužení náhradné)

Poznam. I tvary náměstek těchto vzmocňují se v některých pádech hláskou *c* (= *ce*). U Cicerona čte se tak zhusta neutr. sing. *istūc* a neutr. plur. *istaec*: *dicitur quidem istūc*; *istaec loca*.

4. *is, ea, id*

ten, ta, to n. on, ona, ono.

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>is,</i>	<i>eā,</i>	<i>id</i>	N.	<i>iī,</i> <i>ēae,</i> <i>ea</i>
G.		<i>ēius</i>		G.	<i>eōrum,</i> <i>eārum,</i> <i>eōrum</i>
D.		<i>eī</i>		D.	<i>iīs</i>
Ac.	<i>eum,</i>	<i>eam,</i>	<i>id</i>	Ac.	<i>eōs,</i> <i>eās,</i> <i>eā</i>
Ab.	<i>eō,</i>	<i>eā,</i>	<i>eō</i>	Ab.	<i>iīs</i>

Poznam. Náměstka *is, ea, id* překládá se *ten, ta, to*, odkazuje-li k osobě nebo věci dříve již jmenované, aby se o ní dále vypravovalo nebo psalo. Rovněž vynáší se *is, ea, id* náměstkou *ten, ta, to*, znamená-li osobu nebo věc, o které pomocí vztažné věty mluviti chceme (ten který = *is qui*): *Dionysius, servus meus, aufūgit*; *is est in provincia tua*. D., otrok můj, utekl; ten je ve provincii tvé. *Nōn is dives est, cūius pecūnia augētur*. Ne ten bohat jest, jehož peníze se množí.

5. *idem, eadem, idem*

týž, táž, též.

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>idem,</i>	<i>eadem,</i>	<i>idem</i>	N.	<i>iīdem (īdem), eadem,</i> <i>eadem</i>
G.		<i>ēiusdem</i>		G.	<i>eōrundem, eārundem, eōrundem</i>
D.		<i>eīdem,</i>		D.	<i>iīsdem (īsdem).</i>
Ac.	<i>eundem,</i>	<i>eandem,</i>	<i>idem</i>	Ac.	<i>eōsdem, eāsdem, eadem</i>
Ab.	<i>eōdem,</i>	<i>eādem,</i>	<i>eōdem</i>	Ab.	<i>iīsdem (īsdem)</i>

Poznam. *Idem, eadem, idem* vzniklo z *is, ea, id* přírážkou slabiky *dem*.¹⁾ Rovněž vzniká z *tot*: *totidem*, a' z *tantum*: *tantundem* rovněž tolik, tolikéž.

6. *ipse, ipsa, ipsum*

sám, sama, samo.

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>ipse,</i>	<i>ipsa,</i>	<i>ipsum</i>	N.	<i>ipsī,</i> <i>ipsae,</i> <i>ipsā</i>
G.		<i>ipsīus</i>		G.	<i>ipsōrum,</i> <i>ipsārum,</i> <i>ipsōrum</i>
D.		<i>ipsī</i>		D.	<i>ipsīs,</i>
Ac.	<i>ipsum,</i>	<i>ipsam,</i>	<i>ipsum</i>	Ac.	<i>ipsōs,</i> <i>ipsās,</i> <i>ipsa</i>
Ab.	<i>ipsō,</i>	<i>ipsā</i>	<i>ipsō,</i>	Ab.	<i>ipsīs,</i>

¹⁾ *īdem* n., *īsdem* dle pravidla uvedeného na předešlé str. p. č.; ve tvarech *iūndem, eadēdem, cōrundem, cārundem* připodobeno *m* k zubnici *d*.

§ 91. 5. Pronomina relātīva. Náměstky vztažné.

1. *Qui, quae, quod* který, která, které; jenž, jež, jež; kdo, co;
2. *uter, utra, utrum* který z obou;
3. *quālis, quāle* jaký, jaká, jaké;
4. *quantus, quanta, quantum* jak veliký, jak veliká, jak veliké;
5. *quot* kolik;
6. *quotus, quota, quotum* kolikátý, kolikátá, kolikáté.

Z těch je *quot* nesklonné. Z ostatních má jen *qui, quae, quod* odchylnou sklonbu. O *uter* viz § 66.

Singularis.			Pluralis.		
N.	<i>qui, quae, quod</i>		N.	<i>qui, quae, quae</i>	
G.	<i>cuius</i>		G.	<i>quorum, quarum, quorum</i>	
D.	<i>cui</i>		D.	<i>quibus</i>	
Ac.	<i>quem, quam, quod</i>		Ac.	<i>quos, quas, quae</i>	
Ab.	<i>quo, qua, quo</i>		Ab.	<i>quibus</i>	

Místo: *cum quo, cum qua, cum quibus* obyč. *quocum, quacum, quibuscum*.

Poznam. Ablativného tvaru *qui* užívá se nejvíce s přivěšeným *cum* místo mask. *quocum: affinis meus, quicum mihi necessitudo intercēdit*. — *Quis* m. *quibus* čte se nejvíce u básníkův.

§ 92. Zevšeobecňující relātīva jsou:

1. *quisquis, quidquid* (subst.) kdokoli, cokoli, buď kdo buď, buď co buď; od toho čte se ještě jen abl. *quoquo* (adj.) skoro jen ve spojení: *quoquo modo* jakýmkoli způsobem.

2. *quicunque, quaecunque, quodcunque* (subst. i adj.) kterýkoli, kterákoli, kterékoli; kdokoli, cokoli.

quisquis vēnit { kdokoli přišel | *quidquid fēcit* { cokoli učinil.
quicunque vēnit {

3. *utercunque, utracunque, utrumcunque* kterýkoli, kterákoli, kterékoli z obou.

4. *quantuscunque* etc. jakkoli veliký.

5. *quālescunque, quālecunque* jakýkoli.

6. *quotquot, quotcunque* (indecl.) kolikkoli.

§ 93. 6. Pronomina interrogātiva. Náměstky tázací.

Náměstky tázací neliší se co do tvaru ničím od náměstek vztažných, leč že ke tvarům *qui, quae, quod* přistupuje *quis?* kdo? a *quid?* co? Tudíž pamatujme toto seřadění:

1. *quis?* kdo? *quid?* co? substantivně: *quis amīcior quam frāter. frātri? quid cēses?*

2. *quis? quae? quod?* který? která? které? adjektivně, když se tážeme po jméně: *quis scriptor? Caesar.*

3. *qui? quae? quod?* který? která? které? jaký? jaká? jaké? adjektivně, když se tážeme po jakosti (= *quālis?*): *quī scriptor? bonus.*

N. *quis?* kdo?

G. *cūius?* koho? čí?

D. *cui?* komu?

Ac. *quem?* koho?

Ab. *quō?* kým?

quid? co?

cūius rei? čeho?

cui rei? čemu?

quid? co?

quā rē? čím?

Poznam. 1. Ablativ *quī?* čes. čím? = jak? *Quī fit?* Čím to je? *Quī potest esse in ēiusmodi trunco sapientia?* Jak může býti v takovém špalku moudrost?

2. Zdůrazňují se tázací náměstky tím, že přivěšuje se k nim částice *nam:* *quisnam?* kdo pak? *quidnam?* což pak? *quinam?* který pak? *quaenam?* která pak? *quodnam?* které pak? *cūiusnam?* koho pak? čí pak? kterého pak? a t. d.

§ 94. 7. Pronomina indēfīnīta. Náměstky neurčité.

1. Subst. *quis, quid* kdo, co;

adj. *quis* n. *qui, qua, quod* který (neutr. plur. *qua* n. *quae*).

Náměstek těchto užívá se po: *sī, nisi, nē, num, quō, quantō* a jiných relativech: *Sī quis vestrum, sī quis (quī) rēx, nē cui quis noceat* aby nikdo nikomu neškodil, *nē quod bellum oriātur* aby žádná válka nevznikla, *quō quis est doctior* čím kdo jest učenější, *num quis (ecquis) venit?* někdo-li přichází?

2. subst. *aliquis, aliquid* někdo, něco;

adj. *aliquis* n. *aliqui, aliqua, aliquod* nějaký (neutr. pl. *aliqua*); *alicūius, alicuī* etc.

Dixerit aliquis řekl by někdo; *aliquid temporis* n. *aliquod tempus; aliquid novī* n. *aliquod novum.*

3. subst. *quīdam, quiddam* kdosi, cosi;

adj. *quīdam, quaedam, quoddam* kterýsi, jakýsi; *quendam, quandam, quōrundam, quārundam*¹⁾ etc.

¹⁾ o připodobení souhlásky *m* v pozn. p. č. na str. 42.

4. subst. *quispiam, quidpiam* (ně)kdo, (ně)co;
adj. *quispiam, quaequam, quodpiam* (ně)jaký.

Fortasse dixerit quispiam; aliud quidpiam: aliud quodpiam membrum.

5. subst. *quisquam, quidquam* (ně)kdo, (ně)co;
adj. *ūllus, ūlla, ūllum* (ně)který, (ně)jaký.

Nejvíce ve větách záporných a řečnických otázkách: *neque quisquam* a nikdo, *neque quidquam* a nic, *neque ūlla bella* aniž které války, a žádné války.

<i>vēnit aliquis</i>	<i>si quis vēnit</i>	<i>neque quisquam vēnit</i>
<i>fēcit aliquid</i>	<i>si quid fēcit</i>	<i>neque quidquam fēcit</i>

6. subst. *quisque, quidque* }
adj. *quisque, quaeque, quodque* } každý;
cūiusque, cuique etc.

7. subst. *ūnusquisque, ūnumquidque* }
adj. *ūnusquisque, ūnaquaeque, ūnumquodque* } jedenkaždý;
ūnīuscūiusque etc.

8. subst. *quīvis, quidvis* kdokoli, cokoli;
adj. *quīvis, quaevis, quodvis* kterýkoli.

9. subst. *quīlibet, quidlibet* ledakdo, ledaco;
adj. *quīlibet, quaelibet, quodlibet* leckterý.

§ 95. K náměstkám neurčitým čítají se též vedle *ūllus* (v. § 94, 5):

1. <i>nūllus</i> žádný	<i>alius</i> jiný	<i>uterque</i> jeden i dru-
<i>neuter</i> žádný z		hý, oba
obou, ani jeden ani	<i>alter</i> druhý	<i>utervis</i> kterýkoli z
druhý		obou
	<i>alteruter</i> jeden nebo	<i>uterlibet</i> leckterý z
	druhý	obou

uterque librum scripsit oba napsali po knize;
ambō librum scripsērunt oba sepsali knihu (jednu).

Jsou to vesměs adjektiva trojího zakončení. O jejich sklonbě v. § 66.

2. *Nēmo* (z *ne-hemo*¹⁾) nikdo je substantivum, jehož *gen.* a *abl.* hradí se slovem *nūllus*; tedy: *nēmō, nūllius, nēmini, nēminem, nūllō.*

¹⁾ *hemō* původní tvar m. *homō*.

3. *Nihil* (z *ne-hilum*¹⁾) subst. indecl. = nic. Mimo nom. a akk. říká se obyč. *nūlla res* žádná věc; tedy: *nihil*, *nūllius rei*, *nūllī rei*, *nihil*, *nūllā rē*.

¹ Jen v jistých spojeních stává gen. *nihilī*, akk. (*ad, in*) *nihilum*, abl. *nihilō*: *nihili esse* za nic nestáti; *ad nihilum redigere* v nic (v ni-več) obrátiti, *in nihilum venire, recidere* na nic přijíti, v niveč obrátiti se; *nihilo minus* nicméně, o nic méně; *pro nihilo putare, dūcere* za nic nepokládati.

§ 96. Pronomina correlativa. Náměstky souvztažné.

Interrogativa a relativa	Demonstra- tiva	Zevšeobecňující relativa	Indefinita
<i>quālis</i> jaký	<i>tālis</i> takový	<i>quālescunque</i> jakýkoli	—
<i>quantus</i> jak veliký	<i>tantus</i> tak veliký	<i>quantuscunque</i> jakkoli veliký	<i>aliquantus</i> nějaké velikosti
<i>quot</i> kolik	<i>tot</i> tolik	<i>quotquot</i> } kolik- <i>quetcunque</i> } koli	<i>aliquot</i> několik

§ 97. Adverbia correlativa. Příslovce souvztažná.

Interrogativa a relativa	Demonstra- tiva	Zevšeobecňující relativa	Indefinita
a) <i>loci</i> <i>ubi</i> kde	<i>ibi</i> tu (<i>ibidem</i>) <i>hīc</i> zde <i>istīc</i> tam <i>illīc</i> onde, tam	<i>ubicunque</i> kdekoli	<i>alicubi</i> někde <i>ubique</i> všude <i>alibi</i> jinde <i>ūsquā</i> někde (v zápor. větách) <i>nūsquā</i> nikde
<i>unde</i> odkud	<i>inde</i> odtud <i>hinc</i> odtud <i>istinc</i> odonud <i>illinc</i> odonud	<i>undecunque</i> odkudkoli	<i>alicunde</i> odněkud <i>undique</i> odevšad <i>utrinque</i> z obou stran.

¹⁾ *hilum* = *filum* nitka.

interrogativa a relativa	Demonstra- tiva	Zevšeobecnující relativa	Indefinita
<i>quo</i> kam	<i>eō</i> tam <i>hūc</i> sem <i>istūc</i> tam <i>illūc</i> onamo	<i>quōcunque</i> kamkoli	<i>aliquō</i> někam <i>aliō</i> jinam <i>utrōque</i> na obě strany
<i>quā</i> kudy	<i>eā</i> tudy <i>hāc</i> tudy <i>istāc</i> onudy <i>illāc</i> onudy	<i>quācunque</i> kudykoli	<i>aliquā</i> někudy
b) temporis <i>quandō</i> kdy <i>cum</i> kdy, když (relat.)	<i>tum</i> } tehďaž <i>tunc</i> } tenkrát <i>nunc</i> nyní, teď	<i>quandōcunque</i> kdy- koli	<i>āliquandō</i> někdy <i>ūnquam</i> někdy (v zápor. větách) <i>nūnquam</i> nikdy
<i>quamdiū</i> jak dlouho, pokud	<i>tamdiū</i> tak dlouho, dotud	—	<i>aliquamdiū</i> nějaký čas, dosti dlouho
c) modi <i>quōmodo</i> jak <i>ut, utī</i> jak (relat.)	<i>ita</i> } tak <i>sic</i> } <i>item</i> tolikéž	<i>utut</i> <i>utcunque</i> } jakkoli	<i>utique</i> vším způ- sobem <i>neutiquam</i> nižád- ným způsobem, nikterak
<i>quam</i> jak	<i>tam</i> tak	—	—
<i>quotiēns</i> ko- likrát	<i>totiēns</i> tolikrát	<i>quotiēscunque</i> koli- krátkoli	<i>aliquotiēns</i> něko- likrát

V e r b u m.

Genus verbi.

§ 98. Rod slovesa je dvojitý:

1. Rod činný *genus activum*: *lego* čítám, *rego* řídím.

Slovesa rodu činného jsou buď:

a) *přechodná (trānsitīva)*, vyjadřují-li děj, který se táhne k předmětu akkusativem vytčenému: *verbero servum* bijí otroka;

b) *nepřechodná (intrānsitīva)*, vyjadřují-li děj, který se táhne k předmětu vytčenému jiným pádem nežli akkusativem: *impero exercitui* velím vojsku; nebo vyjadřují-li děj, který nečelí vůbec k nijakému předmětu, nýbrž dovršuje se v podmětě samém (slovesa *podmětná*): *vīvo* žiji, *dormio* spím.

2. Rod trpný *genus passivum*: *filius amātur* syn jest milován roz. někým; *discipulus monētur* žák jest napomínán roz. od někoho.

Úplný rod trpný mají jenom slovesa přechodná. Nepřechodných jen v 3. osobě jednočtu v rodě trpném užívati se může: *vīvitur* žije se, *imperātur* velí se.

Poznam. 1. Rod trpný má často do sebe i význam zvratný čili *reflexivný*: *lavor* myji se, *mūtor* měním se a t. d.

2. V lat. řeči jsou též slovesa, která jsouce tvarem trpná významem jsou činná. Slovou *dēpōnentia* n. krytočinná: *hortor* napomínám a t. d.

3. Některá slovesa náležejí částí tvarů svých k rodu činnému, částí pak k rodu trpnému: *audeo* odvažuji se, *ausus sum* odvážil jsem se. Jmenují se *sēmidēponentia*.

Qualitas actionis.

§ 99. Co do jakosti (*qualitas*) může děj slovesným tvarem naznačený býti buď

1. *nedokonaný* čili ještě *trvající* (*āctio imperfecta*): *lego* čtu; aneb

2. *dokonaný* čili již *dovršený* (*āctio perfecta*): *lēgi* přečetl jsem.

Poznam. 1. K označení děje trvajícího užívá čeština sloves *trvajících* č. *durativních*: *curro* běžím, *laudo* chválím. Opakování děje vynáší se slovesy *opakovacími* č. *frequentativními*: běhávám, chválívám. V té případnosti užívá latiník slovesa *soleo* s infinitivem: *soleo currere*, *soleo laudāre*.

2. K označení děje dovršeného užívá čeština sloves *končících* č. *finitivních*: doběhnouti, dovézt, pochváliti.

Tempora verbi.

§ 100. Čas je vlastně jen trojí: *přítomný*, *minulý* a *budoucí*, t. j. každý děj sbíhá se buď v tétéž době, ve které mluvící osoba mluví, anebo sběhl se před touto dobou, anebo nastoupí teprve po této době, padá tudíž, hledíme-li k době mluvícího, buďto do *přítomnosti* nebo do *minulosti* nebo do *budoucnosti*. Avšak rozeznávati jest v té příčině časy děje trvajícího od časů děje dovršeného. Máme tudíž:

1. čas děje trvajícího v přítomnosti č. *praesens*: *iacio* házím;

2. čas děje trvajícího v minulosti č. *imperfectum*: *iaciēbam* házel jsem;

3. čas děje trvajícího v budoucnosti č. *futūrum simplex*, též *futūrum primum*: *iaciam* budu házet;

4. čas děje dovršeného v přítomnosti č. *perfectum*: *iēci* hodil jsem (teď; *perf. praesentiae*);

avšak znamená se latinským perfektem mimo to i čas děje minulého vůbec: *iēci* hodil jsem (tehdy; *perf. historicum*);

5. čas děje dovršeného v minulosti před jiným dějem minulým č. *plusquamperfectum*: *iēcera*m byl jsem hodil;

6. čas děje dovršeného v budoucnosti před jiným dějem budoucím č. *futurum exactum*, též *futurum secundum*: *iēcero* hodím.

Poznam. 1. Latinské *futurum I.* vynáší se též často v češtině přítomným tvarem slovesa končícího: *iaciam* budu házet, avšak i *hodím*.

2. Latinské *plusquamperfectum* možná v češtině vynést též tvarem od perfekta ničím se nelišícím: *iēcera*m hodil jsem.

3. Imperfectum, perfectum (histor.) a plusquamperf. slovou též *praeterita* (časy minulé).

M o d i.

§ 101. Způsob (*modus*), jímžto lze děj slovesem označený vyjádřiti, je trojí:

1. oznamovací č. *indicativus*: *legō* čtu;

2. spojovací č. *cōniunctivus*: *legerem* četl bych;

3. rozkazovací č. *imperativus*: *lege* čti (*imperat. I.*), *legito* čtiž (*imperat. II.*).

Sloveso jsoucí v jednom z těchto tří způsobů slove *verbum finitum* t. sloveso určité.

§ 102. Jsou ještě jiné tvary slovesa, které mají do sebe ráz jmen buďto podstatných nebo přídavných: tvary *jmenné* (*nōminālia*). Nazývají se *verbum infinitum* t. sloveso neurčité.

Ráz podstatných jmen do sebe mají:

1. způsob neurčitý č. *m. infinitivus*: *laudāre* chváliti, *laudārī* chváleni býti;

2. *gerundium*: *laudando* chválením;

3. způsob dostižný č. *supinum*: *laudātum* chválit, *laudātū* chváliti (k chválení).

Ráz přídavných jmen do sebe má:

4. přičestí č. *participium*: *laudāns* chvále č. chválící; *laudātus* chválený.

Personae verbi.

§ 103. Osoba (*persōna*) jest jak v sing. tak v plur. trojí:

1. osoba mluvící č. *první*: *laudo* chválím, *laudāmus* chválíme;

2. osoba oslovená č. *druhá*: *laudās* chválíš, *laudātis* chválíte;

3. osoba nebo věc, o které se mluví č. *třetí*: *laudat* chválí, *laudant* chválí.

Poznam. Některých sloves užívá se jen ve *třetí* osobě *sing.*: *tonat* hřmí, *pluit* prší. Slovou *verba impersonalia* slovesa neosobná.

Kmen a přípony.

§ 104. Časování děje se tím způsobem, že se ku kmeni připínají různé přípony osobní: *es-t*, *es-tis*.

Tři kmeny jsou *základní* (n. *themata*), ježto od nich ostatní tvary slovesné utvořiti lze; jsou to kmeny:

praesentní	}	pro časování prosté;
perfektní		
participialný		

Kmeny tyto vedou se od kmene **slovesného**: kmen slovesný n. prostě kmen jest jim tedy společným základem a společným základem všem tvarům slovesným vůbec.

Někdy ovšem kmeny od sebe zcela se různí: km. praes. *es-*, perf. *fu-*.

§ 105. *Přípony osobní* jsou:

Indic. a conjunct.		Imperat.	
Activum.	Passivum.	Activum.	Depōnens
Sg. 1. —, <i>m</i>	<i>r</i>	I. II.	
2. <i>s</i> (perf. <i>stī</i>)	<i>ris</i>	2. —, <i>tō</i>	<i>re</i>
3. <i>t</i>	<i>tur</i>	3. <i>tō</i>	
Pl. 1. <i>mus</i>	<i>mur</i>		
2. <i>tis</i> (perf. <i>stīs</i>)	<i>minī</i>	2. <i>te</i> , <i>tōte</i>	<i>minī</i>
3. <i>nt</i> (perf. <i>runt</i>)	<i>ntur</i>	3. <i>ntō</i>	

§ 106.

<m praesent.: es-, slabý s- (srv. § 161).

Km verfahren: til-

Poznam. 1. Tvary imperf. *eram*, *ās* atd. a fut. *erō*, *is* atd. povstaly z *esam*, *esō*; srv. *mōris* m. *mōsis* a pod. (§ 30, P. 4).

2. V konj. impf. vyskytají se druhdy i tvary (od km. *fu-*): *forem*, *forēs*, *foret*, *forent* m. *essem*, *essēs* atd.

§ 107. Jako *sum* časují se též složeniny se *sum*:

<i>absum</i> jsem nepřítomen, jsem vzdálen (<i>āfui</i>)	<i>obsum</i> jsem proti komu, škodím (<i>offui</i>)
<i>adsum</i> jsem přítomen (<i>adfui</i> , <i>affui</i>)	<i>praesum</i> jsem v čele
<i>dēsum</i> scházím, opouštím (koho <i>alicui</i>)	<i>prōsum</i> prospívám
<i>intersum</i> jsem při čem (<i>pūgnae</i>)	<i>supersum</i> zbývám
	<i>possum</i> mohu (§ 108).

Bez perf. jsou:

insum jsem v něčem (obsažen) | *subsum* tajím se v něčem.

Part. praes. jen *absum* a *praesum* vytvořují: *ab-sēns* nepřítomný, *prae-sēns* přítomný.

Sloveso *prōsum* vzniklo z *prōd-sum*; *d* zůstává jen před *e*: Ind. praes.: *prōsum*, *prōdes*, *prōdest*, *prōsumus*, *prōdestis*, *prōsunt*. Ind. impf.: *prōderam*, *prōderas* atd. Coni. impf.: *prōdessem*, *prōdessēs* atd. Fut.: *prōdero*, *prōderis* atd. Inf. praes.: *prōdesse*. Perf. *prōfui* atd.

§ 1 . Sloveso *possum* mohu skládá se ze zastaralého adjektiva *potis*, *pote* a ze *sum* (*possum* m. *pot-sum*) a časuje se jako *sum*.

Avšak 1. *pot* mění se před *s* v *pos*: *possum*; 2. infinit. praes. jest *posse*, coni. impf. *possem*; 3. perf. *potui* a part. praes. *potēns* tvořeno od zaniklého slovesa *potēre*.

Ind. praes. <i>possum</i> , <i>potes</i> , <i>potest</i> <i>possumus</i> , <i>potestis</i> , <i>pos-</i> <i>sunt</i>	Coni. praes. <i>possim</i> , <i>possis</i> , <i>possit</i> <i>possimus</i> , <i>possitis</i> , <i>pos-</i> <i>sint</i>
„ impf. <i>poteram</i> , <i>poterās</i> etc.	impf. <i>possem</i> , <i>possēs</i> etc.
fut. <i>potero</i> , <i>poteris</i> etc.	
perf. <i>potui</i> , <i>potuisti</i> etc.	perf. <i>potuerim</i> , <i>potueris</i> etc
plqpf. <i>potueram</i> , <i>potuerās</i> etc.	plqpf. <i>potuissem</i> , <i>potuissēs</i> .
„ fut. II. <i>potuero</i> , <i>potueris</i> etc.	etc.
Infinit. praes. a fut. <i>posse</i>	Partic. praes. <i>potēns</i> mocný (ad-
perf. <i>potuisse</i>	jekt.)

Čtvero časování.

§ 109. Způsobů časování n. konjugací jest v latinské řeči *čtvero*. Končí-li se *infinitiv praesentis activi*:

v *āre*, náleží sloveso ke konj. I.: *laudāre* chváliti,
 v *ēre*, II.: *dēlēre* ničiti,
 v *ere*, III.: *tribuere* udělovati, *legere* čísti,
 v *ire*, IV.: *audire* slyšeti.

§ 110. Dle znaku kmene slovesného rozeznáváme kmeny *samohláskové* a *souhláskové*, a to:

a) samohláskové	v a —	I. konj.: kmen <i>lauda-</i>	} Konj. samohlás.
	v e —	II. <i>dēle-</i>	
	v i —	IV. <i>audi-</i>	
»	v u }	<i>tribu-</i>	} souhlásk.
b) souhláskové	f —	III. <i>leg-</i>	

Slovesa, jichž kmen okončen v *u*, spravují se docela konjugací souhláskovou.

Při tvoření časů objevuje se samohláskový kmen slovesný se znakem *dlouhým*: *laudā-(vi)*, *laudā-(tum)*, *dēlē-(vi)*, *audī-(vi)*.

Kmen praesentní.

§ 111. Kmen praesentní vede se od slovesného *příznakem* **e n. o.**

V 1. os. sg. indic. praes. obsažen jest příznak *o* v koncovce *ō*: *laudō* z *lauda-ō*, *dēlē-ō*, *leg-ō*, *audī-ō*. V ostatních osobách indic. praes., jakož i v imperat. jeví se u konj. III. příznak praesentní jakožto *i*, *e*, *u*: *leg-i-s*, *leg-i-t*, *leg-i-mus*, *leg-e-ris*, *leg-e*, *leg-u-nt* atd.; u konj. I., II. a IV. splývá se znakem kmenovým v *ā*, *ē*, *ī*: *laudā-s*, *lauda-t* (m. *laudā-t*), *dēlē-tis*, *audī-s*, *laudā*, *dēlē-te* atd., vyjímaje *audī-u-nt*.

Dle toho máme tyto kmeny praesentní:

I. *laudā-*; II. *dēlē-*; III. *lege(o)-*; IV. *audī-*.

Z toho následuje zároveň, a) že kmen praesentní dostaneme, odepneme-li od infin. praes. act. příponu *re*; b) že kmen praesentní rovná se slovesnému u I., II. a IV. konjugace, kdežto u konj. III. jeví proti slovesnému rozšíření příznakem *e (o)*.

§ 112. Mimo to bývá kmen praesentní proti slovesnému **rozšířen**:

a) samohláskou *i*, jež se vsouvá za znak kmenový: *cap-i-o*, v. § 131;

b) hláskami *a*, *e*, *i*, jež se vsouvají za znak kmenový a způsobují, že slovesa přecházejí v konjugaci samohláskovou:

<i>iuvāre</i> , km. slovesný <i>iuv-</i> (<i>iūvi</i>)	<i>vidēre</i> , km. slovesný <i>vid-</i> (<i>vīdi</i>)
<i>augēre</i> , <i>aug-</i> (<i>auxi</i>)	<i>vincire</i> , <i>vinc</i> (<i>vinxi</i>)
<i>monēre</i> , » <i>mon-</i> (<i>monui</i>)	<i>salire</i> , » » <i>sal-</i> (<i>salui</i>);

c) souhláskou *n* (před retnicemi *u*), která se vsouvá za znak

kmenový nebo před něj: *tem-n-o*, *sper-n-o*, *fi-n-do* (km. *fid-*), *fra-n-go* (km. *frag-*), *ru-m-po* (km. *rup-*), *li-n-o*, *si-n-o* (km. *li-*, *si-*); pod. *pello* z *pel-n-o* a jiná v *-llo*;

d) souhláskou **t**, iež se vsouvá za znak kmenový: *flec-t-o*;

e) skupinou **sc**, po souhl. **ēsc**, **isc** (verba *incohātiva*, § 152): *crē-sc-o*, *nā-sc-or*, *nō-sc-o*, *irā-sc-or*, *scī-sc-o*, *ingem-isc-o*;

f) zdvojkou n. reduplikací (*reduplicatio*): *si-sto* (km. *sta-*), *sero* (ze *si-so*, km. *se-*), *gī-gn-o* (km. *gen-*), *sīdo* (ze *si-sd-o*, km. *sed-*).

I slovou kmeny: *capi-*, *iuva-*, *mone-*, *temn-*, *crēsc-* atd. rozšířené proti kmenům *prostým*: *cap-*, *iuv-*, *mon-*, *tem-*, *cre-* atd. Někdy vzniká živel rozšiřovací i do kmene perfektního nebo participiálního.

§ 113. Od kmene praesentního se tvoří·

Indicat. praes. a *imperat.* viz § 111;

imperf. příznakem **ba**: *laudā-ba-m*, *legē-ba-m*;

fut. I. u I. a II. konj. příznakem **bo**: *laudā-bo*;

u III. a IV. konj. objevuje se v koncovce 1. os. sg. hláska **a** (m. **ā**), v koncovkách ostatních osob hláska **ē**: *lega-m*, *legē-s*.

Coniunct. praes.; u konj. I. objevuje se v koncovkách hláska **ē**: *laude-m*, *laudē-s*;

u konj. II., III. a IV. hláska **ā**: *lega-m*, *legā-s*;

» *imperf.* tvoří se příznakem **re** (původ. *se*): *laudā-re-m*.

Infin. praes. act. tvoří se příponou **re** (pův. *se*): *laudā-re*;

pass. » » **rī** u I., II. a IV. konj.: *laudā-rī*, kdežto u konj. III. končí se v **ī**: *legī*;

partic. praes. příponou **ns**: *laudā-ns*;

gerundium a *gerundivum* příponou **ndus**: *lauda-ndus*, *lauda-ndī*.

Kmen perfektní.

§ 114. Perfektum jest dvojí: *silné* a *slabé*.

Kmen perfekta silného vede se od kmene slovesného beze všeho příznaku, ale bývá za to označen:

a) zdvojkou n. reduplikací: *tend-o* *te-tend-i*, *cad-o* *ce-cid-i*, *mord-eo* *mo-mord-i*;

b) dlouhou kmenovou samohl.: *leg-o* *lēg-i*, *vid-eo* *vīd-i*, *fod-io* *fōd-i*, *rup-* (*rumpo*) *rūp-i*, *fac-io* *fēc-i*, *lav-o* *lāv-i*;

c) kmen perfektní nebývá nijak označen (tak zvláště u kmenů v *u* a *nd*): *tribu-o* *tribu-i*, *dēfend-o* *dēfend-i*, *vert-o* *vert-i*.

Poznam. 1. Zdvojka záleží ve zdvojení souhláskového násloví s vloženou samohláskou *e*; avšak samohl. *e* často připodobuje se k samohl. kmenové: *mo-mordi*, *cu-curri*, *dī-dici*.

2. Slovesa *spondeo, sto, sisto* pozbývají při reduplikaci v perf. náslovného s kmenového: *spo-pond-i, ste-ti, sti-ti*.

3. Kmenová samohl. *a* zúžuje se v perf. reduplikací tvořeném v *i*: *cad-o ce-cid-i, can-o ce-cin-i*; *ae* v *i*: *caed-o ce-cīd-i*; *a* před *r* nebo skupinou souhláskovou v *e*: *par-io pe-per-i, parc-o pe-perc-i, fal-lo fe-fell-i*.

4. Ve složení reduplikace obvykle se vypouští: *dē-cid-i, oc-cīd-i*; avšak zůstává ve složeninách s *do, sto, sisto, disco, pōsco* a částečně i s *curro*.

§ 115. Kmen perfekta **slabého** vede se od kmene slovesného:

a) příznakem *v*, a to od slovesného kmene samohláskového v *a, e, i*: *laudāv-i, dělēv-i, audīv-i*; podob. *crē-sco crēv-i, nō-sco nōv-i, si-no sīv-i, ster-no strāv-i, sper-no sprēv-i, ter-o trīv-i*; mnohdy přistupuje v ku kmeni rozšířenému hláskou *i*: *capess-o capessīv-i, pet-o petīv-i*; samohl. před *v* jest vždy dlouhá;

b) příznakem *u*, který přistupuje místo *v* k slovesným kmenům souhláskovým (nejvíce u sloves konjugace II., ale i u sloves konjugací jiných): *mon-eo monu-i, dom-ō domu-i, al-o alu-i, sal-io salu-i*;

c) příznakem *s*, a to od slovesného kmene souhláskového (nejčastěji němého): *dic-o dix-i, sparg-o spars-i, carp-o carps-i, scrib-o scrips-i, laed-o laes-i, sent-io sēns-i*; často přistupuje s k hrdelnému kmeni rozšířenému souhláskou *n*: *iung-o iūnx-i*.

§ 116. Od kmene perfektního tvoří se tyto tvary aktivné:

<i>Indicat. perfecti</i>	příznakem <i>i, e</i> :	<i>laudāv-ī</i>
<i>plusqpf.</i>	<i>era</i> :	<i>laudāv-era-m</i>
<i>fut. II.</i>	<i>ero, eri</i> :	<i>laudāv-ero</i>
<i>Coniunct. perf.</i>	<i>eri</i> :	<i>laudāv-eri-m</i>
<i>plusqpf.</i>	<i>isse</i> :	<i>laudāv-isse-m</i>
<i>Infinit. perf.</i>	příponou <i>isse</i> :	<i>laudāv-isse</i> .

Kmen participiální.

§ 117. 1. Participium perf. pass. končí se v *us, a, um*; uvádí se však z pravidla toliko v rodě středním, ježto nepřechodná slovesa rodu mužského a ženského nevytvorují, jako: *itum est* šlo se (nikoli *-us, -a*; v. § 98, 2).

2. Některá slovesa vytvářejí toliko partic. fut. act. v *ūrus*.

3. U sloves *krytočinných a polokrytočinných* neuvádí se participium, nýbrž jen 1. os. sg. perfecti.

§ 118. Part. perf. pass. vede se od kmene slovesného:

a) příponou *tus, a, um*, a to buď od kmene samohláskového: *laudā-tum, dělē-tum, audī-tum, tribū-tum*; pod. *nō-tum, strā-tum, sprē-tum, tri-tum*; *capessī-tum, petī-tum*; samohláska před *tum* jest vždy dlouhá mimo tato participia: *da-tum* od *dare*, *ra-tus sum* od

rēri, sa-tum od *serere*, *sta-tum* od ***sistere***; *ci-tum* od *ciēre*, *li-tum* od *linere*, *si-tum* od *sinere*, *dī-ru-tum* od *dī-ruere*;

neb od kmene souhláskového: *dic-tum, scrip-tum, carp-tum, iūnc-tum*;

b) příponou *itus, a, um*, a to od kmene souhlásk. (zejména končí-li se perf. v *ui*): *mon-itus, dom-itus, gi-gn-o gen-itus*;

c) příponou *sus, a, um*, a to od kmene souhlásk. (obyčejně zubného): *sed-eo ses-sum, laed-o laesum; lāb-or lāp-sus sum, sparg-o spar-sum*.

§ 119. Právě tak jako participium perf. pass. vede se od kmene slovesného:

participium fut. act. příponou ***tūrus, itūrus, sūrus*** (*a, um*).

Poznam. 1. Některá slovesa vytvářejí particip. perf. pass. a part. fut. act. rozdílně: (*dī-*)*ruo* (*dī-*)*rutum*, ale *ruitūrus*; *pario partum*, ale *paritūrus*; *orior a morior ortus sum, mortuus sum*, ale *oritūrus, moritūrus* a j.

2. Participiu perf. pass. v rodě střed. rovná se tvarem svým *supinum* v *um* (*supinum I.*). Jest to vlastně accus. sg. slovesného jména podstatného kmene v *u*: *laudātu-m* chválit, *monitu-m* napomínat a pod.

Vedle supina v *um* máme ještě *supinum* v *ū* (*supinum II.*), což jest vlastně abl. sg.: *laudātū* (k) chválení, *monitū* (k) napomínání; srv. ablativy: *iussū, nātū* a pod., § 48, 1.

§ 20 Pomocí participia perf. pass. a slovesa *sum* opisuje se trpný rod:

<i>Indicat. perfecti</i>	<i>laudātus sum, es</i> etc.
<i>plusqpf.</i>	<i>laudātus eram, erās</i> etc.
<i>fut. II.</i>	<i>laudātus ero, eris</i> etc.
<i>Coniunct. perfecti</i>	<i>laudātus sim, sis</i> etc.
<i>plusqpf.</i>	<i>laudātus essem, essēs</i> etc.
<i>Infinit. perfecti</i>	<i>laudātum, am, um esse</i> .

Participiem fut. activi a infinitivem *esse* opisuje se *infin. fut. act.*: *laudātūrum, am, um esse*.

Supinem a trpným infinitivem *īrī* opisuje se zřídka se naskýtající *inf. fut. pass.*: *laudātum īrī*.

Dodatek o proměnách znaku souhláskového před *s* a *t*.

§ 121. Spojí-li se koncovky *si, sum, tum* s kmenem slovesným, vznikají rozličné proměny znaku souhláskového, a to:

1. splývají *hrdelnice* s přistupujícím *s* v *x* (srv. § 30, P. 2): *dīc-o dīxi, reg-o rēxi, coqu-o coxi, iung-o iūnxi, trah-o trāxi*;

před *t* mění se *hrdelnice* v *c*: *rēctum, coctum, iūnctum, trāctum*;

2. *retnice b* mění se před *s* a *t* v *p*: *scrib-o scripsi scriptum*;

3. *zubnice* připodobují se k *s* po krátké samohl. kmenové, po

dlouhé se vysouvají (srv. § 30, P. 2): *con-cut-io concussi concussum, laed-o laesi laesum*;

4. po *m* vsouvá se před *s* a *t* hláska *p*: *con-tem-no contempsi contemptum*;

5. znak *s* trvá před přistupujícím *s* po krátké samohl. kmenové, po dlouhé se vysouvá: *ger-o* (z *ges-o*) *gessi, haur-io* (z *haus-io*) *hausi*;

před *t* trvá znak *s* nezměněn: *gestum, haustum*;

6. znak *v* mění se před *t* v *u* po samohlásce *a*, s níž splývá v *au*: *lav-o lautum*;

kmeny v *ov, uv, iv* mají před *tum* dlouhé *ō, ū, ī*: *mov-eo mōtum, iuv-o iūtum, ob-līv-īscor oblītus sum*;

po souhlásce *l* mění se v před *t* v *ū*: *solv-o solūtum*;

7. je-li kmen okončen dvěma souhláskami, vysouvá se před *s* i *t* druhá z nich, vyjma skupiny *lp, rp, ng, ngu, nc*: *sparg-o sparsi sparsum, torqu-eo torsi tortum, sent-io sēnsi sēnsu*; ale *carp-o carpsi carptum, iung-o iūnxi iūnctum*.

§ 122. 1. Perfecta *flūxi, strūxi* (*fluere, struere*) a participia *strūctum, perfrūctus sum* (*perfruor*) jsou utvořena od plnějších kmenů *flugv-, strugv-, frūgv-*.

2. Některá perfecta a participia jsou tvořena nepravidelně, jako *vīv-o vīxi vīctūrus, iub-eo iussi iussum, prem-o pressi pressum, loqu-or locūtus sum, mor-īor mortuus sum* a j.

Základní n. kmenové tvary slovesa.

§ 123. 1. Sloveso dovedeme časovati, známe-li jeho kmen *praesentní, perfektní a participiální*. Avšak uvádějí se místo kmenů hotové tvary slovesa, na nichž kmeny základní jsou patrný; odtud tvary ty slovou též *základními n. kmenovými*. Jsoutě to: 1. os. sg. indic. praes. act. (někdy brává se k ní i 2. os. sing.), 1. os. sg. indic. perf. act. a partic. perf. pass. (v rodě středním).

K základním tvarům slovesa druží se i infinit. praes. act., protože se z něho poznává nejlépe, ku které konjugaci sloveso náleží (v. § 109); tudíž *frango, is, ere, frēgi, frāctum*.

2. Některým slovesům nedostává se participia perf. pass., zejména nepřechodným II. konjugace a počínavým; jiná vytvářejí toliko partic. fut. act.; některá nemají ani perfekta ani participia perf. pass. (srv. § 117, 2).

3. U sloves krytočinných a polokrytočinných uvádějí se toliko tři základní tvary slovesné: *hortor, (āris), āri, hortātus sum; gaudeo, (ēs), ēre, gāvīsus sum* (srv. § 117, 3).

§ 124.

Konjugace na a.

Activum.

	Indicat.	Coniunct.	Nominalia.
Kmen praesentní: <i>laudā-</i>	Praes. laudō chválím laudā-s chválíš lauda- ^t) atd. laudā-mus laudā-tis lauda-nt ¹)	laudem ¹) ať chválím laudēs ať chválíš laudet atd. laudēmus laudētis laudent	Infinit. laudā-re chváliti Particip. laudā-ns, ntis ²) chvále n. chválicí
	Impf. laudā-bam chválil laudā-bās jsem laudā-bat atd. laudā-bāmus laudā-bātis laudā-bant	laudā-rem ³) chválil bych laudā-rēs chválil bys laudā-ret atd. laudā-rēmus laudā-rētis laudā-rent	Gerundium lauda-ndī ²) chválení lauda-ndō chválení ad lauda-ndum ke chválení lauda-ndō chválením
	Fut. I. laudā-bō budu laudā-bis chváliti laudā-bit n. po- laudā-bimus chvá- laudā-bitis lím atd. laudā-bunt		Partic. laudā-tūrus, a, um hodlají chváliti Infinit. laudā-tūrum, am, um esse že budu chvá- liti n. že pochválím
	Imperat I. 2. sg. laudā chval 2. plur. laudā-te chvalte	II. 2. sg. laudā-tō chvaliž (ty) 3. » laudā-tō chvaliž (on) 2. pl. laudā-tōte chvaltež (vy) 3. » lauda-ntō chvaltež (oni)	
	Perf. laudāv-ī pochválil laudāv-istī jsem laudāv-it atd. laudāv-imus laudāv-istis laudāv-ērunt	laudāv-erim ať jsem laudāv-eris pochválil laudāv-erit atd. laudāv-erimus laudāv-eritis laudāv-erint	Infinit. laudāv-isse že jsem chválil (pochválil)
Kmen perfektní: <i>laudāv-</i>	Plsqpf. laudāv-eram byl laudāv-erās jsem laudāv-erat pochvá- laudāv-erāmus lil laudāv-erātis atd. laudāv-erant	laudāv-issem byl bych laudāv-issēs pochválil laudāv-isset atd. laudāv-issēmus laudāv-issētis laudāv-issent	
	Fut. II. laudāv-erō až laudāv-eris pochvá- laudāv-erit lím atd. laudāv-erimus laudāv-eritis laudāv-erint		

¹) samohláska zkracuje se před koncovým *t, nt, m, r* (srv. str. 12. a 13. p. č.)

²) rovněž zkracuje se ve slovostředí před *nt* a *nd*: *laudāntis, laudāndī*.

³) rovná se tedy coni. imperf. tvarem svým infinitivu praes. act. + připojám osobním.

I. Konjugace. Passivum.

.dicat.	Coniunct.	Nominalia.
Praes. laudo- <i>r</i> ¹⁾ jsem chválen laudā- <i>ris</i> jsi chválen laudā- <i>tur</i> atd. laudā- <i>mur</i> laudā- <i>mini</i> lauda- <i>ntur</i>	lauder at jsem chválen laudē- <i>ris</i> at jsi chválen laudē- <i>tur</i> atd. laudē- <i>mur</i> laudē- <i>mini</i> laudentur	Infinit. laudā- <i>rī</i> chválenu býti Gerundivum lauda- <i>ndus, a, um</i> ten, který chválen býti má
Impf. laudā- <i>bar</i> byl jsem laudā- <i>bāris</i> chválen laudā- <i>bātur</i> atd. laudā- <i>bāmur</i> laudā- <i>bāmini</i> laudā- <i>bantur</i>	laudā- <i>rer</i> byl bych laudā- <i>rēris</i> chválen atd. laudā- <i>rētur</i> laudā- <i>rēmur</i> laudā- <i>rēmini</i> laudā- <i>rentur</i>	
Fut. I. laudā- <i>bor</i> budu chvá- laudā- <i>beris</i> len atd. laudā- <i>bitur</i> laudā- <i>bimur</i> laudā- <i>bimini</i> laudā- <i>buntur</i>		Infinit. laudā- <i>tum īrī</i> že budu chválen
Imperat. passivi se neužívá.		

Kmen participiální.	Particip.	
	Perf.	Imperf.
	laudātus, } sum a, um } es est laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)
	laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)
Kmen participiální.	Particip.	
	Perf.	Imperf.
	laudātus, } sum a, um } es est laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)
	laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)
Kmen participiální.	Particip.	
	Perf.	Imperf.
	laudātus, } sum a, um } es est laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)
	laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)
Kmen participiální.	Particip.	
	Perf.	Imperf.
	laudātus, } sum a, um } es est laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)
	laudātī, } sumus ae, a } estis sunt	laudā- <i>tus, a, um</i> chválený, pochvá- lený n. chválen, po- chválen (isa, bvv)

§ 125.

Konjugace na e.
Activum.

	Indicat.	Coniunct.	Nominalia.
Kmen praesentní: <i>monē-</i>	Praes. <i>monēō</i> ¹⁾ napomínám <i>monē-s</i> nám atd. <i>monē-t</i> <i>monē-mus</i> <i>monē-tis</i> <i>monē-nt</i>	<i>monē-am</i> ať napomínám <i>monē-ās</i> ať napomínáš <i>monē-at</i> atd. <i>monē-āmus</i> <i>monē-ātis</i> <i>monē-ant</i>	Infinit. <i>monē-re</i> napomínati Particip. <i>monē-ns ntis</i> napomínáje n. napomínající
	Impf. <i>monē-bam</i> napomínám <i>monē-bās</i> mínám <i>monē-bat</i> jsem atd. <i>monē-bāmus</i> <i>monē-bātis</i> <i>monē-bant</i>	<i>monē-rem</i> napomínám <i>monē-rēs</i> bych atd. <i>monē-ret</i> <i>monē-rēmus</i> <i>monē-rētis</i> <i>monē-rent</i>	Gerundium <i>monē-ndī</i> napomínání <i>monē-ndō</i> napomínání ad <i>monē-ndum</i> k napomínání <i>monē-ndō</i> napomínáním
	Fut. I. <i>monē-bō</i> budu <i>monē-bis</i> napomínám <i>monē-bit</i> nati n. <i>monē-bimus</i> napomínáme <i>monē-bitis</i> menu <i>monē-bunt</i> atd.		Particip. <i>mon-itūrus, a, um</i> hodlají napomínati <i>monitūrum. am, um</i> esse že budu napomínati n. že napomenu
	Imper. I. 2. sg. <i>monē</i> napomínej 2. pl. <i>monē-te</i> napomínejte	II. 2. sg. <i>monē-tō</i> napomínejž (ty) 3. « <i>monē-tō</i> napomínejž (on) 2. pl. <i>monē-tōte</i> napomínejtež (vy) 3. <i>monē-ntō</i> napomínejtež (oni)	
Kmen perfektní: <i>monu-</i>	Perf. <i>monu-ī</i> napomenul <i>monu-istī</i> jsem <i>monu-it</i> atd. <i>monu-imus</i> <i>monu-istis</i> <i>monu-ērunt</i>	<i>monu-erim</i> ať jsem napomenul <i>monu-eris</i> pomenu atd. <i>monu-erit</i> <i>monu-erimus</i> <i>monu-eritis</i> <i>monu-erint</i>	Infinit. <i>monu-isse</i> že jsem napomínal (napomenul)
	Plsqp ^f . <i>monu-eram</i> byl <i>monu-erās</i> jsem <i>monu-erat</i> napomenul <i>monu-erāmus</i> nul <i>monu-erātis</i> atd. <i>monu-erant</i>	<i>monu-issem</i> byl bych napomenul <i>monu-issēs</i> pomenu atd. <i>monu-isset</i> <i>monu-issēmus</i> <i>monu-issētis</i> <i>monu-issent</i>	
	Fut. II. <i>monu-erō</i> až napomenul <i>monu-eris</i> pomenu <i>monu-erit</i> nu atd. <i>monu-erimus</i> <i>monu-eritis</i> <i>monu-erint</i>		

¹⁾ Místo *dēleo, ēs, ēre. dēlēvi, dēlētum*, ničiti uvedeno vzorem raději sloveso *monēre*, protože největší část sloves II. konjugace tvoří perf. a particip. perf. pass. dle *monēre* (v. § 142.) a jen nepatrná část dle *dēlēre* (v. § 141.)

II. Konjugace.

Passivum.

Indicat.	Coniunct.	Nominalia.
Praes. moneo- <i>r</i> jsem na- monē- <i>ris</i> pomínán monē- <i>tur</i> atd. monē- <i>mur</i> monē- <i>mini</i> mone- <i>ntur</i>	mone- <i>ar</i> ať jsem napo- mone- <i>āris</i> mínán atd. mone- <i>ātur</i> mone- <i>āmur</i> mone- <i>āmini</i> mone- <i>antur</i>	Infinit. monē- <i>rī</i> napomí- nānu býti Gerundivum mone- <i>ndus, a, um</i> ten, který napomí- nán býti má
Imperf. monē- <i>bar</i> byl jsem monē- <i>bāris</i> napomí- monē- <i>bātur</i> nán atd. monē- <i>bāmur</i> monē- <i>bāmini</i> monē- <i>bantur</i>	monē- <i>rer</i> byl bych na- monē- <i>rēris</i> pomínán atd. monē- <i>rētur</i> monē- <i>rēmur</i> monē- <i>rēmini</i> monē- <i>rentur</i>	
Fut. I. monē- <i>bor</i> budu monē- <i>beris</i> napo- monē- <i>bitur</i> mínán monē- <i>bimur</i> atd. monē- <i>bimini</i> monē- <i>buntur</i>		Infinit. mon- <i>itum īrī</i> že budu napomínán

Pomocí supina

Imperat. passivi se neužívá.

Kmen participiální.	Perf.					Particip.
	monitus, } sum a, um } es est	isem napomenut n. byl jsem napo- menut atd.	monitus, } sim a, um } sīs sit	af isem napome- nut n. ať jsem byl napomenut atd.		mon- <i>itus, a, um</i> na- pomínaný, napome- nutý n. napomínán, napomenut (isa, byv)
	monitī, } sumus ae, a } estis sunt		monitī, } sīmus ae, a } sītis sint			Infinit. monitum, am, um esse že jsem byl apomínán (napomenut)
	Plsqpf. monitus, } eram a, um } erās erat	byl jsem napo- menut atd.	monitus, } essem a, um } essēs esset	bvl bych býval napomenut atd.		
	monitī, } erāmus ae, a } erātis erant		monitī, } essēmus ae, a } essētis essent			
	Fut. II. monitus, } erō a, um } eris erit	až budu napo- menut atd.				
	monitī } erimus ae, a } eritis erunt					

§ 126.

Konjugace souhlásková.

Activum.

		Indicat.	Coniunct.	Nominalia.
Kmen praesentní: <i>lege(o)-</i>	Praes.	<i>legō</i> čtu	<i>legam</i> ať čtu	Infinit.
		<i>legi-s</i> čteš	<i>legās</i> ať čteš	
		<i>legi-t</i> atd.	<i>legat</i> atd.	<i>lege-re</i> čísti
		<i>legi-mus</i>	<i>legāmus</i>	Partic.
		<i>legi-tis</i>	<i>legātis</i>	
		<i>legu-nt</i>	<i>legant</i>	<i>legē-ns, ntis</i> ²⁾ čta n. čtoucí
	Impf.	<i>legē-bam</i> ¹⁾ četl jsem	<i>lege-rem</i> četl bych	Gerundium.
		<i>legē-bās</i> četl jsi	<i>lege-rēs</i> četl bys	
		<i>legē-bat</i> atd.	<i>lege-ret</i> atd.	
		<i>legē-bāmus</i>	<i>lege-rēmus</i>	
		<i>legē-bātis</i>	<i>lege-rētis</i>	
		<i>legē-bant</i>	<i>lege-rent</i>	
	Fut. I.	<i>legam</i> budu čísti		Part.
		<i>legēs</i> n. přečtu		
		<i>leget</i> atd.		Infinit.
		<i>legēmus</i>		
		<i>legētis</i>		
Kmen perfectní: <i>lēg-</i>	Perf.	<i>lēg-i</i> přečetl jsem	<i>lēg-erim</i> ať jsem přečetl	Infinit.
		<i>lēg-istī</i> přečetl jsi	<i>lēg-eris</i> ať jsi přečetl	
		<i>lēg-it</i> atd.	<i>lēg-erit</i> atd.	
		<i>lēg-imus</i>	<i>lēg-erimus</i>	
		<i>lēg-istis</i>	<i>lēg-eritis</i>	
		<i>lēg-erunt</i>	<i>lēg-erint</i>	
	Plsqpf.	<i>lēg-eram</i> byl jsem	<i>lēg-issem</i> byl bych četl	<i>lēg-isse</i> že jsem četl (přečetl)
		<i>lēg-erās</i> přečetl	<i>lēg-issēs</i> atd.	
		<i>lēg-erat</i> atd.	<i>lēg-isset</i>	
		<i>lēg-erāmus</i>	<i>lēg-issēmus</i>	
		<i>lēg-erātis</i>	<i>lēg-issētis</i>	
		<i>lēg-erant</i>	<i>lēg-issent</i>	
	Fut. II.	<i>lēg-erō</i> až pře-		
		<i>lēg-eris</i> čtu atd.		
		<i>lēg-erit</i>		
		<i>lēg-erimus</i>		
		<i>lēg-eritis</i>		

Imper. I. 2. sg. *lege* čti
2. pl. *legi-te* čtěte

II. 2. sg. *legi-tō* čtiž (ty)
3. » *legi-tō* čtiž (on)
2. pl. *legi-tōte* čtětež (vy)
3. » *legu-ntō* čtětež (oni)

¹⁾ příznak *e* v imperf. sloves třetí konjugace se dluží.

²⁾ *legēns, legēntis* dle str. 16 p. č.

III. Konjugace.

Passivum.

Indicat.	Coniunct.	Nominalia.
Praes. <i>lego-r</i> isem čten <i>lege-ris</i> isi čten <i>legi-tur</i> atd. <i>legi-mur</i> <i>legi-mini</i> <i>legu-ntur</i>	<i>legar</i> ať isem čten <i>legāris</i> atd. <i>legātur</i> <i>legāmur</i> <i>legāmini</i> <i>legantur</i>	Infinit <i>leg-ī</i> čtenu býti Gerundivum. <i>lege-ndus, a, um</i> ten, který čten býti má
Imperf. <i>legē-bar</i> byl isem <i>legē-bāris</i> čten <i>legē-bātur</i> atd. <i>legē-bāmur</i> <i>legē-bāmini</i> <i>legē-bantur</i>	<i>lege-rer</i> byl bych čten <i>lege-rēris</i> atd. <i>lege-rētur</i> <i>lege-rēmur</i> <i>lege-rēmini</i> <i>lege-rentur</i>	
Fut. I. <i>legar</i> budu čten <i>legēris</i> atd. <i>legētur</i> <i>legēmur</i> <i>legēmini</i> <i>legentur</i>		Infinit <i>lēc-tum irī</i> že budu čten

Pomocí supina.

Imperat. passivi se neužívá.

Kmen participiální.	Perf.	isem přečten n. byl isem přečten atd.	Perf.	ať isem přečten byl bych býval n. ať isem byl přečten atd.	Particip.
	<i>lēctus, a, um</i> } <i>sum</i> } <i>es</i> } <i>est</i>		<i>lēctus, a, um</i> } <i>sim</i> } <i>sīs</i> } <i>sit</i>		<i>lēc-tus, a, um</i> čtený, přečtený, n. čten, přečten (isa, byv)
	<i>lēctī, ae, a</i> } <i>sumus</i> } <i>estis</i> } <i>sunt</i>		<i>lēctī, ae, a</i> } <i>sīmus</i> } <i>sītis</i> } <i>sint</i>		Infinit. <i>lēctum, am, um esse</i> že isem byl čten (přečten)
	Plusqpf. <i>lēctus, a, um</i> } <i>eram</i> } <i>erās</i> } <i>erat</i> <i>lēctī, ae, a</i> } <i>erāmus</i> } <i>erātis</i> } <i>erant</i>		<i>lēctus, a, um</i> } <i>essem</i> } <i>essēs</i> } <i>esset</i> <i>lēctī, ae, a</i> } <i>essēmus</i> } <i>essētis</i> } <i>essent</i>		
	Fut. II. <i>lēctus, a, um</i> } <i>erō</i> } <i>eris</i> } <i>erit</i> <i>lēctī, ae, a</i> } <i>erimus</i> } <i>eritis</i> } <i>erunt</i>	až budu přečten atd.			

§ 127.

Konjugace na i.

Activum.

	indicat.	Coniunct.	Nominalia.
Kmen praesentní: <i>audī-</i>	Praes. <i>audiō</i> slyším <i>audī-s</i> slyšíš <i>audi-t</i> atd. <i>audī-mus</i> <i>audī-tis</i> <i>audiu-nt</i>	<i>audi-am</i> ať slyším <i>audi-ās</i> ať slyšíš <i>audi-at</i> atd. <i>audi-āmus</i> <i>audi-ātis</i> <i>audi-ant</i>	Infinit. <i>audī-re</i> slyšeti Particip. <i>audi-ēns, ntis</i> slyše n. slyšící Gerundium <i>audi-endī</i> slyšení <i>audi-endō</i> slyšení ad <i>audi-endum</i> k sly- šení <i>audi-endō</i> slyšením
	Impf. <i>audi-ēbam</i> ¹⁾ slyšel <i>audi-ēbās</i> isem <i>audi-ēbat</i> atd. <i>audi-ēbāmus</i> <i>audi-ēbātis</i> <i>audi-ēbant</i>	<i>audī-rem</i> slyšel bych <i>audī-rēs</i> slyšel bys <i>audī-ret</i> atd. <i>audī-rēmus</i> <i>audī-rētis</i> <i>audī-rent</i>	Particip. <i>audī-tūrus, a, um</i> hodlají slyšeti Infinit. <i>audītūrum, am um</i> esse že budu slyšet n. že uslyším
	Fut. I. <i>audi-am</i> budu <i>audi-ēs</i> slyšeti n. <i>audi-et</i> uslyším atd. <i>audi-ēmus</i> <i>audi-ētis</i> <i>audi-ent</i>		
	Imperat. I. 2. sg. <i>audī</i> slyš 2. pl. <i>audī-te</i> slyšte	II. 2. sg. <i>audī-tō</i> slyšiž (ty) 3. » <i>audī-tō</i> slyšiž (on) 2. pl. <i>audī-tōte</i> slyštež (vy) 3. <i>audiu-ntō</i> slyštež (oni)	
Kmen perfectní: <i>audīv-</i>	Perf. <i>audīv-ī</i> uslyšel <i>audīv-istī</i> isem <i>audīv-it</i> atd. <i>audīv-imus</i> <i>audīv-istis</i> <i>audīv-ērunt</i>	<i>audīv-erim</i> ať isem usly- <i>audīv-eris</i> šel atd. <i>audīv-erit</i> <i>audīv-erimus</i> <i>audīv-eritis</i> <i>audīv-erint</i>	Infinit. <i>audīv-isse</i> že isem sly- šel (uslyšel)
	Plspf. <i>audīv-eram</i> byl isem <i>audīv-erās</i> uslyšel <i>audīv-erat</i> atd. <i>audīv-erāmus</i> <i>audīv-er-tis</i> <i>audīv-erant</i>	<i>audīv-issem</i> byl bych <i>audīv-issēs</i> uslyšel atd. <i>audīv-isset</i> <i>audīv-issēmus</i> <i>audīv-issētis</i> <i>audīv-issent</i>	
	Fut. II. <i>audīv-erō</i> až <i>audīv-eris</i> uslyším <i>audīv-erit</i> atd. <i>audīv-erimus</i> <i>audīv-eritis</i> <i>audīv-erint</i>		
		¹⁾ před <i>bam</i> vsouvá se v imperf sloves čtvrté konjug. ě.	

IV. Konjugace.

Passivum.

Indicat.			Coniunct.		Nominalla.	
Praes. audio- <i>r</i> isem			audi- <i>ar</i> at isem slyšen		Infini t.	
audi- <i>ris</i> slyšen			audi- <i>āris</i> at isi slyšen		audi- <i>ri</i> slyšenu býti	
audi- <i>tur</i> atd.			audi- <i>ātur</i> atd.		Gerundivum	
audi- <i>mur</i>			audi- <i>āmur</i>		audi- <i>endus, a, um</i> ten,	
audi- <i>mini</i>			audi- <i>āmini</i>		který slyšen býti má	
audiu- <i>ntur</i>			audi- <i>antur</i>			
Impf. audi- <i>ēbar</i> byl isem			audi- <i>rer</i> byl bych slyšen			
audi- <i>ēbāris</i> slyšen			audi- <i>rēris</i> atd.			
audi- <i>ēbātur</i> atd.			audi- <i>rētur</i>			
audi- <i>ēbāmur</i>			audi- <i>rēmur</i>			
audi- <i>ēbāmini</i>			audi- <i>rēmini</i>			
audi- <i>ēbantur</i>			audi- <i>rentur</i>			
Fut. I. audi- <i>ar</i> budu					Infini t.	
audi- <i>ēris</i> slyšen					audi- <i>tum īrī</i> že budu	
audi- <i>ētur</i> atd.					slyšen (uslyšen)	
audi- <i>ēmur</i>						
audi- <i>ēmini</i>						
audi- <i>entur</i>						
Imperat. passivi se neužívá.						
Kmen <i>supinallidny</i> participallidny	(Perf.				Particip.	
	audītus, a, um	sum es est	audītus, a, um	sim sis sit	audi- <i>tus, a, um</i> slyšený, uslyšený n. slyšen, uslyšen (isa. byv)	
	audītī, ae, a	sumus estis sunt	audītī, ae, a	sīmus sītis sint	Infini t.	
					audītum, am, um esse že isem byl slyšen (uslyšen)	
	Plspf.					
	audītus, a, um	eram erās erat	audītus, a, um	essem essēs esset		
	audītī, ae, a	erāmus erātis erant	audītī, ae, a	essēmus essētis essent		
	Fut. II.					
	audītus, a, um	erō eris erit				
	audītī, ae, a	erimus eritis erunt				

Pomocí supina

at isem uslyšen
n. at isem byl
uslyšen atd.

byl bych býval
uslyšen atd.

byl isem uslyšen
n. isem uslyšen
atd.

byl isem uslyšen
atd.

až budu uslyšen
atd.

§ 128. Slovesa *krytočinná* (*verba deponentia* v. § 98, P. 2), podle příslušných vzorů sloves rodu trpného, avšak mají k tomu i *inf. fut.*, 2. *gerundium*. Pamatujmež mimo to, že *gerundivum* (§ 105).

Konjugace I.

II.

	[jako <i>laudor</i>	
Indic. praes.	<i>hortor</i> povzbuzuji <i>hortāris</i> povzbuzuješ <i>hortātur</i> atd. <i>hortāmur</i> <i>hortāminī</i> <i>hortantur</i>	<i>vereor</i> ostýchám se jako <i>moneor</i> <i>verēris</i> ostýcháš se <i>verētur</i> atd. <i>verēmur</i> <i>verēminī</i> <i>verentur</i>
Coni. „	<i>horter</i> ať povzbuzuji	<i>verear</i> ať se ostýchám
Indic. impf.	<i>hortābar</i> povzbuzoval jsem	<i>verēbar</i> ostýchal jsem se
Coni.	<i>hortārer</i> povzbuzoval bych	<i>verērer</i> ostýchal bych se
Fut. I.	<i>hortābor</i> budu povzbuzovati n. povzbudím	<i>verēbor</i> budu se ostýchati n. ostychnu se
Indic. perf.	<i>hortātus sum</i> povzbudil jsem	<i>veritus sum</i> ostychl jsem se
Coni.	<i>hortātus sim</i> ať jsem povzbudil	<i>veritus sim</i> ať jsem se ostychl
Indic. plsqpf.	<i>hortātus eram</i> byl jsem povzbudil	<i>veritus eram</i> byl jsem se ostychl
Coni.	<i>hortātus essem</i> byl bych povzbudil	<i>veritus essem</i> byl bych se ostychl
Fut. II.	<i>hortātus ero</i> až povzbudím	<i>veritus ero</i> až se ostychnu
Imperat.	<i>hortāre</i> povzbuzuj <i>hortāminī</i> povzbuzujte	<i>verēre</i> ostýchej se <i>verēminī</i> ostýchejte se
Infinit. praes.	<i>hortārī</i> povzbuzovati	<i>verērī</i> ostýchat se
erf.	<i>hortātum esse</i> že jsem povzbudil	<i>veritum esse</i> že jsem se ostychl
fut.	<i>hortātūrum esse</i> že povzbudím	<i>veritūrum esse</i> že se ostychnu
Partic. praes.	<i>hortāns</i> povzbuzuje n. -ící	<i>verēns</i> ostýcha se n. -ící se
perf.	<i>hortātus</i> povzbudiv nebo povzbudivší	<i>veritus</i> ostychnuv se n. -vší se
fut.	<i>hortātūrus</i> hodlaje povzbuzovati	<i>veritūrus</i> hodlaje se ostýchat <i>verendus</i> jehož dlužno se ostýchat
Gerundiv.	<i>hortandus</i> ten, který povzbuzován býti má	
Gerundium	<i>hortandī, ō, (ad) um, ō</i> povzbuzování	<i>verendī, ō, (ad) um, ō</i> ostýchání se

deponentia.

jsouce významem činná, tvarem pak trpná, časují se pravidelně ještě z rodu činného 1. *particip. praes.* v *ns* a *futuri* v *ūrus* (protož v *ndus* má vždy význam trpný. Deponentia mají též svůj *imperativ*

III.

fungor zastávám jako *legor*
fungeris zastáváš
fungitur atd.
fungimur
fungimini
funguntur
fungar ať zastávám
fungēbar zastával jsem

fungerer zastával bych

fungar budu zastávati n. zastanu
fūctus sum zastal jsem
fūctus sim ať jsem zastal
fūctus eram byl jsem zastal
fūctus essem byl bych zastal
fūctus ero až zastanu

fungere zastávej
fungimini zastávejte
fungi zastávati
fūctum esse že jsem zastal

fūctūrum esse že zastanu

fungēns zastáváje n. -ící
fūctus zastav n. -vší

fūctūrus hodlaje zastávati

fungendus ten, který zastáván
býti má
fungendī, ō, (ad) um, ō zastávání

IV.

largior uštědřuji jako *audior*
largiris uštědřuješ
largitur atd.
largimur
largimini
largiuntur
largiar ať uštědřuji
largiēbar uštědřoval jsem

largīrer uštědřoval bych

largiar budu uštědřovati n.
uštědřím
largītus sum uštědřil jsem
largītus sim ať jsem uštědřil
largītus eram byl jsem uštědřil
largītus essem byl bych uštědřil
largītus ero až uštědřím

largire uštědřuj
largimini uštědřujte
largiri uštědřovati
largītum esse že jsem uštědřil

largītūrum esse že uštědřím

largiēns uštědřuje n. -ící
largītus uštědřiv n. -vší

largītūrus hodlaje uštědřiti

largiendus ten, který uštědřován
býti má
largiendī, ō, (ad) um, ō uštědřo-
vání

§ 129. 1. Tato slovesa jsou v *partic. perf.* a tvarech s *partic. perf.* složených deponentia. Jmenují se tedy *sēmidēpōnentia* (§ 98, P. 3):

audeo, ēre } osměluji se: *ausus sum* osmělil jsem se,
 } odvažuji se: *ausus* osměliv se;

gaudeo, ēre raduji se: *gāvīsus sum* zaradoval jsem se,
 (z *gāvideo*) *gāvīsus* zaradovav se;

soleo, ēre mám ve zvyku: *solitus sum* uvykl jsem,
 solitus uvyknuv;

cōnfido, ere důvěřuji: *cōnfīsus sum* důvěřil jsem,
 cōnfīsus důvěřovav;

diffido, ere nedůvěřuji: *diffīsus sum* nedůvěřil jsem,
 diffīsus nedůvěřovav. Sem náleží i neos.

taedet mē } hnusí se mi: *pertaesum est* zhnusil se mi (život).
 (*vitae*) }

2. Naopak má deponens III. konj. *revertor* vracím se v *perfektě* a ve tvarech od kmene *perf.* vedených formu aktivnou:

revertor, revertī, perf. revertī vrátil jsem se,
 (part. *reversus* vrátiv se).

§ 130. 1. Některá participia *perf.* sloves krytočinných mají vedle aktivního i význam *passivný* (nikdy však ve spojení se *sum*):

<i>comitātus</i> provozen (<i>comitāri</i>)		<i>cōnfessus</i> doznán (<i>cōnfitēri</i>)
<i>populātus</i> zpustošen (<i>populāri</i>)		<i>dīmēnsus</i> vyměřen (<i>dīmetīri</i>)
<i>meditātus</i> uvážen (<i>meditāri</i>)		<i>partītus</i> rozdělen (<i>partīri</i>)
<i>tēstātus</i> dosvědčen (<i>tēstāri</i>)		<i>ēmentītus</i> vylhán (<i>ēmentīri</i>).

2. Některá participia *perf.* krytočinných a polokrytočinných mají význam *praesentní*:

<i>veritus</i> obává se (<i>verēri</i>)		<i>ūsus</i> užívá se (<i>ūti</i>)
<i>arbitrātus</i> domnívá se (<i>arbitrāri</i>)		<i>cōnfīsus</i> důvěřuje (<i>cōnfīdere</i>) a. j.

3. Některá participia *perf. pass.* sloves nepřechodných mají význam *aktivný*:

<i>iūrātus</i> přísahav (<i>iūrāre</i>)		<i>pōtus</i> napiv se (<i>pōtāre</i>)
<i>coniūrātus</i> zapřísáhnul se, spiklenec (<i>coniūrāre</i>)		<i>prānsus</i> posnídav (<i>prandēre</i>)
		<i>cēnātus</i> stolovav (<i>cēnāre</i>).

Poznam. Sem náleží i participia *perf. pass.*, jichžto se užívá *adjektivně*: *praeteritus* (*annus*) minulý (rok; avšak *annus praeterit* rok uplynul), *adultus* dospělý, *obsoletus* zvetšelý, *inveteratus* zastaralý, zakořeněný, *quiētus* pokojný, *adsuētus*, *cōnsuētus* zvyklý a pod.

Verba III. konjugace v io.

§ 131. Dvanácte sloves III. konj. v *io* a tři deponentia v *ior* tvoří kmen praesentní rozšiřovací hláskou *i* (§ 112, a). Toto *i* objevuje se před *a*, *o*, *u*, *e* vyjímaje před slabikou *ēr* a v imperat. *cape*; ostatně časují se dle *lego*. Kmenová samohl. sloves těch jest krátká.

Sem náležejí tato slovesa:

<i>capio</i> ¹⁾ , <i>cupio</i> ²⁾ , <i>iacio</i> ³⁾	¹⁾ chytám, ²⁾ žádám, ³⁾ házím
<i>fedio</i> ⁴⁾ , <i>fugio</i> ⁵⁾ , <i>facio</i> ⁶⁾	⁴⁾ kopu, ⁵⁾ utíkám, ⁶⁾ činím
<i>pario</i> ⁷⁾ , <i>rapio</i> ⁸⁾ , <i>quatio</i> ⁹⁾	⁷⁾ rodím, ⁸⁾ uchvacuji, ⁹⁾ lomcuji
<i>sapio</i> ¹⁰⁾ , <i>specio</i> ^{11*)} , <i>lacio</i> ^{12*)}	¹⁰⁾ chutnám, ¹¹⁾ patřím, ¹²⁾ lákám
<i>gradior</i> ¹³⁾ , <i>morior</i> ¹⁴⁾ , <i>patior</i> ¹⁵⁾	¹³⁾ kráčím, ¹⁴⁾ mru, ¹⁵⁾ trpím.

Activum.

Ind praes.	<i>capio, capis, capit, capimus, capitis, capiunt.</i>
Conl.	„ <i>capiam, capiās, capiat, capiāmus, capiātis, capiant.</i>
Ind. impf.	<i>capiēbam, capiēbas, capiēbat, capiēbāmus, capiēbātis, capiēbant.</i>
Conl.	<i>caperem, caperēs, caperet, caperēmus, caperētis, caperent.</i>
Fut.	<i>capiam, capiēs, capiet, capiēmus, capiētis, capient.</i>
Imperat. I.	<i>cape, capite.</i>
„ II.	<i>capitō, capitō, capitōte, capiuntō</i>
Partic.praes.	<i>capiens, ientis.</i>
Gerund.	<i>capiendi, capiendo, ad capiendum, capiendo.</i>

Passivum.

Ind. praes.	<i>capior, caperis, capitur, capimur, capimini, capiuntur.</i>
Conl.	<i>capiar, capiāris, capiātur, capiāmur, capiāmini, capiantur.</i>
Ind. impf.	<i>capiēbar, capiēbāris, capiēbātur, capiēbāmur, capiēbāmini, capiēbantur.</i>
Conl.	<i>caperer, caperēris, caperētur, caperēmur, caperēmini, caperentur.</i>
Fut.	<i>capiar, capiēris, capiētur, capiēmur, capiēmini, capientur.</i>
Gerundivum.	<i>capiendus, a, um.</i>

Rovněž: *morior, moreris, moritur, morimur, morimini, moriuntur; moriēbar; moriar, moriēris, moriāris; morere, morimini; moriens; moriendum.*

Přídavky ke konjugacím.

§ 132. 1. Ve tvarech vedených od perfektních kmenů v *āv-i*, *ēv-i*, *īv-i* sloves samohláskových vypouští se často slabika *vi* před *s* a slabika *ve* před *r*: *laudāvisti-laudāsti, laudāvisse-laudāsse, dēlēvistis-*

*) verbum simplex neužívané.

dēlēstis, consuēvistis-consuēstis, audīvistī-audīstī, audīvisse-audīsse, pod. *nōvistī-nōstī, nōvisse-nōsse*; *laudāveram-laudāram, dēlēvērunt-dēlērunt, dēlēverat-dēlērat, consuēverim-consuērim*, pod. *nōveras-nōras*. Avšak ve tvarech v īvi vypouští se před *r* toliko *v*: *audīvērunt-audiērunt*,¹⁾ *audīverim-audierim, audīveram-audieram*.

Právě tak jako *audīvi*, zkracují se i tvary kmene perfektního u sloves *peto* § 148, 6; *quaero* § 148, 7; *dēsino* § 148, 14; *eo* § 165

2. Místo koncovky *ērunt* naskýtá se v perf. act. též *ēre*,

místo přípony *ris* ve 2. os. pass. naskýtá se též *re*:

laudāvēre, monuēre, lēgēre, audīvēre (zvláště u historiků²⁾; *laudābāre, laudārēre, laudābere* m. *laudābāris, laudārēris, laudāberis*.

Avšak vystříhati se jest tvarů dvojsmyslných, j. *amāre* m. *amāris*, *monēre* m. *monēris*, *legere* m. *legeris* a pod.

3. Imperativy sloves *dīcere* říci, *dūcere* vésti, *facere* činiti a nepravidelného *ferre* (§ 163) nésti jsou: *dīc, dūc, fac, fer*; plur. *dīcite, dūcite, facite, ferte*. Podobně složeniny: *ēdūc, effer* od *ēdūcere* vyvésti, *efferre* vynésti. Složeniny slovesa *facere* mají pravidelný imper.: *conficere* zhotoviti, *confice*.

Imperativ slovesa *scīre* věděti jest vždy: *scītō* věz, *scītōte* vězte.

4. Místo koncovky *endus* naskýtá se u některých sloves také starší *undus*. Tak pravidelně *potiundus* (*potior* zmocňuji se), *in iūre dīcundo* při udílení práva, *lēx de pecūniis repetundis* zákon o vydírání³⁾.

Coniugatio periphrastica.

§ 133. *Opisnou konjugací (coni. periphrastica)* nazývá se konjugace způsobená skládáním *participia futuri activi* a *gerundiva* se slovesem *esse*.

1. *Laudātūrus* je ten, kdo *chváliti má* nebo *hodlá* nebo *chce* nebo *v úmyslu má* nebo *se chystá*; protož: *laudātūrus sum* mám nebo

¹⁾ *i* zkráceno dle pozn. na str. 14. p. č.

²⁾ U básníků vyskýtá se 3. os. perf. act. druhdy s krátkým *e*: *fēcērunt*.

³⁾ Zastaralé nebo básnické jsou tyto tvary:

a) infinit. praes. pass. v *ier*: *accingier, dominārier* (Verg.),

b) Za zbytky aoristu pokládati jest tvary indikativné: *accēstis* (Verg.), *dēfēxit* (Liv.) a j.; konjunktivné: *faxō, iussō* (Verg.; srv. *ērō* m. *esō*, řec. *ἄξω, δέξω*); optativné: *dīxim, faxim, ausim* (srv. *δείξαιμι*), *adclārāssis* (srv. *τιμήσαις*); infinitivné: *dīxe, trāxe* (srv. *δείξαι, γράψαι*).

c) K tvarům optativným náleží též: *edim, duint, perduint* = *edam, dent* *perdant* (srv. *sim, velim*).

hodlám nebo chci nebo mám v úmyslu nebo chystám se chváliti (*coni. periphrast. activi*).

2. *Laudandus* je ten, jenž *chválen býti má* nebo *musí* (odtud *gerundivum* slove též *particip. necessitātis*), kteréhož *chváliti jest*, kteréhož *chváliti dlužno*, *chváliti třeba*, *chváliti sluší*, *chváliti nezbytno jest*, ten, jenž *chvály jest hoden*. Protož: *laudandus sum* mám nebo musím býti chválen (*coni. periphr. pass.*).

I. Složíme-li *participium futuri activi* se slovesem *esse*, vznikají tyto tvary:

	Indicativus	Coniunctivus	Infinitivus
Praes.	<i>laudātūrus sum</i>	<i>laudātūrus sim</i>	<i>laudātūrum esse</i>
Impf.	<i>laudātūrus eram</i>	<i>laudātūrus essem</i>	— —
Fut.	<i>laudātūrus ero</i>	— —	— —
Perf.	<i>laudātūrus fui</i>	<i>laudātūrus fuerim</i>	<i>laudātūrum fuisse</i>
Plusqp.	<i>laudātūrus fueram</i>	<i>laudātūrus fuisset</i>	— —

Poznam. *Laudātūrus sim* (*monitūrus sim* a t. d.) užívá se též za *konj. futuri*, *laudātūrum esse* (*monitūrum esse* a t. d.) za *infinitiv. futuri* (viz obrazec časovací).

II. Složíme-li *gerundivum* se slovesem *esse*, vznikají tyto tvary:

	Indicativus	Coniunctivus	Infinitivus
Praes.	<i>laudandus sum</i>	<i>laudandus sim</i>	<i>laudandum esse</i>
Impf.	<i>laudandus eram</i>	<i>laudandus essem</i>	— —
Fut.	<i>laudandus ero</i>	— —	— —
Perf.	<i>laudandus fui</i>	<i>laudandus fuerim</i>	<i>laudandum fuisse</i>
Plusqp.	<i>laudandus fueram</i>	<i>laudandus fuisset</i>	— —

Pamatuj tyto vazby:

- a) *laudandum est* jest chváliti, chváliti dlužno, třeba, sluší pod.
tibi laudandum est tobě jest chváliti, máš n. musíš chváliti
b) *virtūs laudanda est* ctnost jest chváliti, ctnost má n. musí
býti chválena
virtūs tibi laudanda est ctnost jest tobě chváliti, ctnost
má n. musí býti od tebe chválena, máš n. musíš ctnost
chváliti.
- } neosob.
osobnā
Vazba

Z příkladů těch vysvítá, že *osoba*, které jest co konati, vyjadřuje se *dativem*.

U sloves *nepřechodných* jest možná toliko vazba neosobná: *lūdendum est* jest hráti, dlužno hráti a pod. (srv. § 98. 2).

Seznam sloves dle jich tvarů základních.

O předložkách ve složení viz § 182, 3, 4; o proměnách kmenové samohlásky ve slovech složených § 194, a), Pozn.

I. Konjugace.

Perfecta s reduplikací.

- § 134. 1. *do, dāre, dedi, dātum* dávám ¹⁾
circumdo, āre, circumdedi, circumdātum obháním ²⁾
 2. *sto, stāre, steti, stātūrus* stojím.
 Ze složenin mají trojslab. -*steti*, dvojsl. -*stiti*:
circumsto, āre, circumsteti, — stojím okolo něčeho,
 obstupuji
cōnstō, āre, cōnstiti, cōnstātūrus skládám se z čeho
(ex animo et corpore)
insto, āre, institi, instātūrus stojím na čem, dotírám (*tibi*)
obsto, āre, obstiti, obstātūrus stojím proti, překážím
praesto, āre, praestiti, praestātūrus vynikám (*tibi*
virtūte), osvědčuji (*fidem*)
resto, āre, restiti, — zbývám ³⁾.

Perfecta s dlouhou samohl. kmenovou.

- § 135. 1. *iuvo, iuvāre, iūvi, iūtum* podporuji, pomáhám (*pauperem*)
adiuvo, āre, adiūvi, adiūtum podporuji, pomáhám. ⁴⁾
 2. *lavo, lavāre, lāvi, lautum* myji ⁵⁾.

Perfecta ve vi.

- § 136. 1. *laudo, laudāre, laudāvi, laudātum* chválím ⁶⁾
 2. *pōto, pōtāre, pōtāvi, pōtum* pítí ⁷⁾.

¹⁾ Též ve tvarech kmene [praesent. jest slabika *da* všude krátká vyjma tvary *dās, dā, dāns*, srv. § 167.

²⁾ Ostatní složeniny vesměs dvouslabičné jdou dle III. konjug. a mají -*di*, -*ditum*, viz § 144, 1.

³⁾ Toliko ve tvarech kmene praesentního naskýtají se složeniny *exsto* vyčnívám, vyskýtám se a *disto* jsem vzdálen.

⁴⁾ *Adiūtūrus* jest part. fut. act. i pro *iuvāre*; též místo *iūtum* lépe užívat *adiūtum*.

⁵⁾ Zastaralé nebo básnické jsou tvary praesentis dle III. konj.; na př. u Horatia: *lavere, lavis, lavit, lavimus*. — *Lautus* part. umyt, adi. čistý, švarný: *autus eques*. — Složeniny mají *luo*, § 147, 13.

⁶⁾ Právě tak mají všechna ostatní slovesa I. konj., která v tomto seznamu se neuvádějí.

⁷⁾ *Venēnō pōtō mortuus est. Pōtus rediit* (§ 130, 3).

Perfecta v **ui**.

- § 137. 1. *crepo, crepāre, crepui, crepitūrus* chřestím, vrzám
increpo, āre, increpui, increpitum plisním
 2. *cubo, cubāre, cubui, cubitūrus* ležím
excubo, āre, excubui, excubitūrus ležím venku, jsem
 na stráži ¹⁾
 3. *domo, domāre, domui, domitum* krotím, podmaňuji
 4. *veto, vetāre, vetui, vetitum* zapovídám (*veto te; vetor*
 zapovídá se mi ²⁾)
 5. *seco, secāre, secui, sectum* řezám
 6. *frico, fricāre, fricui, frictum i fricātum* tru
-
7. *mico, micāre, micui, —* tetelím se, mihám se
ēmico, āre, ēmicui, — vymihuji se; avšak:
dīmico, āre, dīmīcāvi, dīmīcātum potýkám se
 8. *sono, sonāre, sonui, —* zvučím [omráčen.
 9. *tono, tonāre, tonui, —* hřmím; *attonitus* adi. ohromen,

II. Konjugace.

Perfecta s reduplikací.

- § 138. 1. *mordeo, mordēre, momordi, morsum* kousám
 2. *spondeo, spondēre, spopondi, spōnsum* zaslibuji
respondeo, ēre, respondi, respōnsum odpovídám
 3. *tondeo, tondēre, totondi, tōnsum* stříhám
 4. *pendeo, pendēre, pependi, —* visím ³⁾).

Perfecta s dlouhou samohl. k m e n o v o u.

- § 139. 1. *caveo, cavere, cāvi, cautum* střežu se (*perīculum n.*
ā perīculo); *cautus* též di. obezřelý
 2. *faveo, favēre, fāvi, fautum* přeji, jsem přízniv

¹⁾ Složeniny, jichž kmen praesentní jest rozšířen hláskou *m*, jdou dle III. konj.: *accumbo, ere*, viz § 149, 11.

²⁾ *Ex-plico, āre* rozvinuji, vykládám tvoří pravidelně: *explicāvi, explicātum*; rovněž i ostatní složeniny s *-plicāre*; po různu vyskytují se v prose klasické tvary *applicui, implicui, implicitus, explicitus*. Prostě *plicāre* jest básn. a zřídka se vyskytá.

³⁾ Složené *impendeo, ēre* visím přes co, hrozím vyskytá se toliko ve kmeni praesentním: *Mōns impendet. Perīculum (mīhi) impendet.*

3. *foveo, fovēre, fōvi, fōtum* zahřívám, hřeji
 4. *moveo, movēre, mōvi, mōtum* hýbám (někým *aliquem*)
admoveo, ēre, admōvi, admōtum přistrkuji
commoveo, ēre, commōvi, commōtum } pohybuji, dojí-
permoveo, ēre, permōvi, permōtum } mám
removeo, ēre, remōvi, remōtum odstraňuji, oddaluji
 5. *voveo, vovēre, vōvi, vōtum* zaslibuji (*templum deo*)
dēvoveo, ēre, dēvōvi, dēvōtum posvěcuji (*me prō rē*
pública)

6. *sēdeo, sedēre, sēdi, sessum* sedím
circumsedeo, ēre, circumsēdi, circumsessum obléhám.
 Složeniny s jednosl. předl. mají *-sideo*:
obsideo, ēre, obsēdi, obsessum obléhám
possideo, ēre, possēdi, possessum jsem v držení (*agros*)
 7. *video, vidēre, vīdi, vīsum* vidím
videor, ēri, vīsus sum zdám se
invideo, ēre, invīdi, invīsum závidím (*tibi, alicūius*
honōri); *invīsus* adj. nenáviděn
provideo, ēre, provīdi, provīsum předvídám, opatřuji.

Perfecta bez reduplikace a bez dlouhé kmenové samohl.

- § 140. 1. *prandeo, prandēre, prandi, prānsum* (§ 130, 3) snídám
 2. *ferveo ēre, fervi* (též *ferbui*), — vru.

Perfecta ve vi.

- § 141. 1. *dēleo, dēlēre, dclēvi, dclētum* ničím, vymazuji
 2. *fleo, flēre, flēvi, flētum* pláči
dēfleo, ēre, dēflēvi, dēflētum oplakávám
 3. *com-pleo, complēre, complēvi, complētum*¹⁾ naplňuji
impleo, ēre, implēvi, implētum } naplňuji
repleo, ēre, replēvi, replētum }
expleo, ēre, explēvi, explētum vyplňuji
 4. *aboleo, abolēre, abolēvi, abolitum* ničím, vyhlazuji
 5. *cioo, ciēre, cīvi, cītum* vzbuzuji, povzbuzuji²⁾

¹⁾ Prostého *pleo* se neuzívá.

²⁾ Slož. podle IV. konj.: *accio, accīre, accīvi, accitum* přivolávám. — Mimo to čte se ještě nejvíce *concitus, excitus, percitus* popuzen, vzrušen = *duoctus* i, *excitatus*.

Perfecta v *ui*.

- § 142. 1. *moneo, monēre, monui, monitum* napomínám
admoneo, ēre, admonui, admonitum napomínám
commoneo, ēre, commonui, commonitum připomínám
2. *habeo, habēre, habui, habitum* mám
adhibeo, ēre, adhibui, adhibitum užívám (*crūdēlitātem*)
*prohibeo*¹⁾, *ēre, prohibui, prohibitum* zdržuji, zabraňuji (*te*)
dēbeo (z *dē-habeo*), *ēre, dēbui, dēbitum* jsem povinen, musím
praebeo (z *prae-habeo*), *ēre, praebui, praebitum* poskytuji (*aliquid*)
3. *mereo, merēre, merui, meritum* zasluhuji si, vyzískávám (*stīpendia* sloužím na vojně²⁾)
4. *noceo, nocēre, nocui, nocitum* škodím
5. *placeo, placēre, placui, placitum* líbím se; *placitus* adj. příjemný, milý
displiceo, ēre, displicui, — nelíbím se
6. *taceo, tacēre, tacui, tacitum* mlčím; *tacitus* adj. zamlklý, tichý
7. *terreo, terrēre, terrui, territum* lekám, straším
perterreo, ēre, perterrui, perterritum přestrašuji
dēterreo, ēre, dēterrui, dēterritum odstrašuji
8. *caleo, calēre, calui, calitūrus* jsem horký
9. *careo, carēre, carui, caritūrus* jsem bez čeho (*culpā*)
10. *doleo, dolēre, dolui, dolitūrus* mám bolest
11. *iaceo, iacēre, iacui, iacitūrus* ležím
12. *pāreo, pārēre, pārui, pāritūrus* poslouchám (*patri*)
appāreo, ēre, appārui, appāritūrus jevím se
13. *valeo, valēre, valui, valitūrus* jsem zdrav, mohu
14. *egeo, egēre, egui*, — } nedostává se mi (*auxilio* n.
indigeo, ēre, indigui, — } *auxilii*)
15. *ēmineo, ēminēre, ēminui*, — strmím, vynikám
16. *flōreo, flōrēre, flōrui*, — kvetu
17. *horreo, horrēre, horrui*, — trnu, žasnu

¹⁾ m. *prō-hūbeo*, ježto se samohláska před samohláskou zkracuje i tehdy, je-li mezi nimi *h*.

²⁾ *mereo aliquo imperante (imperātōre), merco equo, pedibus*; též *mereor* viz § 158, 2.

18. *lateo, latēre, latui*, — skrývám se
 19. *niteo, nitēre, nitui*, — lesknu se
 20. *pateo, patēre, patui*, — šířím se, jsám do kořán
 21. *sileo, silēre, silui*, — mlčím
 22. *splendo, splendēre, splendui*, — třpytím se
 23. *studeo, studēre, studui*, — přičiňuji se (*agricultūrae*)
 24. *timeo, timēre, timui*, — bojím se (*aliquem*)
 25. *vigeo, vigēre, vigui*, — jsem zdrav a t. d.¹⁾
 26. *arceo, arcēre, arcui*, — zbraňuji (*aliquem reditū*)
coërceo, ēre, coërcui, coërcitum krotím
exerceo, ēre, exercui, exercitum cvičím; *exercitus* =
týrán, cvičen = *exercitatus*.
-

27. *doceo, docēre, docui, doctum* vyučuji (*puerum musicam*); *doctus* adi. učený
ēdoceo, ēre, edocui, edoctum důkladně vyučuji
 28. *misceo*²⁾, *miscēre, miscui, mixtum* mísím
 29. *torreo* (z *tors-eo*), *torrēre, torrui, tostum*³⁾ vysouším
 30. *teneo, tenēre, tenui*, — držím
abstineo, ēre, abstinui, — zdržuji se (*iniuriā*)
contineo, ēre, continui, — zdržuji; *contentus* adi.
spokojen
sustineo, ēre, sustinui, — udržuji, odolávám (*vim hostium*); part. *sustentatum*
pertineo, ēre, pertinui, — dosahuji kam, vztahuji se;
avšak part. p. p. mají složeniny:
obtineo, ēre, obtinui, obtentum držím pevně (*imperium*)
retineo, ēre, retinui, retentum podržuji.
-

31. *censeo, cēnsēre, cēnsui, censum* odhaduji
recenseo, ēre, recensui, recensum přehlížím
suscenseo, ēre, suscēnsui, — nevražím (*tibi*).

¹⁾ Slovesa II. konjugace s perf. v *ui*, ale bezpartic. perf. pass., jsou z nej-
větší části *nepřechodná*; některá z nich vytvořují part. fut. act. (srv. § 123, 2)

²⁾ z *mig-sc-eo*; jest původem svým inchoativum; živel rozšiřovací vnikl
i do kmene perfektního; p. p. jest nepravdělné.

³⁾ z *tors-tum*.

Perfecta v si.

- § 143. 1. *augeo, augēre, auxi, auctum* rozmnožuji
 2. *torqueo, torquēre, torsi, tortum* krouším, mučím
 3. *indulgeo, indulgēre, indulsi, indultūrus* shovívám
-
4. *per-mulceo, permulcēre, permulsi, permulsum* hladím,
 5. *rīdeo, rīdēre, rīsi, rīsum* směji se [chlácholím
irrīdeo, ēre, irrīsi, irrīsum vysmívám se (*hominum stultitiam*)
 6. *suādeo, suādēre, suāsi, suāsum* radím
dissuādeo, ēre, dissuāsi, dissuāsum odrazuji (*lēgem* od zákona)
persuādeo, ēre, persuāsi, persuāsum přemlouvám, přesvědčuji (*cīvitāti; persuāsum mihi est* jsem přesvědčen)
 7. *abs-tergeo, abstergēre, abstersi, abstersum* utírám
 8. *ārdeo, ārdēre, ārsi, ārsūrus* hořím
 9. *haereo* (z *haes-eo*), *haerēre, haesi, haesūrus* váznu, vězím
 10. *maneo, manēre, mānsi, mānsūrus* zůstávám
 11. *iubeo, iubēre, iussi, iussum* poroučím (*iubeo te; iubeor* poroučí se mi)
-
12. *lūceo, lūcēre, lūxi, —* svítím
 13. *lūgeo, lūgēre, lūxi, —* truchlím
 14. *fulgeo, fulgēre, fulsi, —* blyštím se
 15. *urgeo, urgēre, ursi, —* těsním, naléhám (*legiōnem*¹⁾).

III. Konjugace.

Perfecta s reduplikací.

- § 144. 1. Dvouslabičné složeniny slovesa *do* (srv. § 134, 1):
crēdo, crēdere, crēdidi, crēditum věřím.
 Jiné složeniny jsou: [skrytý]
abdo, abdere, abdidi, abditum skrývám; *abditus* adi.
addo, addere, addidi, additum přidávám

¹⁾ Mnohých sloves II. konjugace užívá se toliko ve kmeni praesentním jako: *aveo* dychtím (*avidus*), *immineo* čním, hrozím (srv. *impendeo*, § 138, p. č.) *vmereor* rmoutím se (*maestus* adi. zarmoucený), *polleo* jsem s něco, *renīdeo* třpytím se *squāleo* špinav, jsem (*squālidus*) a. j. — Semideponentia *gaudeo, audeo, soleo* v § 129.

- condo, condere, condidi, conditum* schovávám, zakládám ¹⁾ [dávám (se)
dēdo(me), dēdere, dēdidi, dēditum vydávám (se), od-
perdo, perdere, perdididi, perditum utracuji ²⁾; *perditus*
 adi. ztracený, daremný
prōdo, prōdere, prōdidi, prōditum prozrazuji
reddo ³⁾, *reddere, reddidi, redditum* vracím
trādo, trādere, trādidi, trāditum odevzdávám
vendo, vendere, vendidi, venditum prodávám ²⁾
2. *sisto, sistere, stiti, stātum* zastavuji (*fugam* ⁴⁾); km. *sta-*
 Složeniny jsou nepřechodné:
cōnsisto, ere, cōnstiti, — postavuji se (*in mūro*)
dēsisto, ere, dēstiti, — odstupuji (*cōnātū*)
exsisto, ere, exstiti, — vznikám
resisto, ere, restiti, — odporuji; avšak:
circumsisto, ere circumsteti, — obstupuji
3. *tango, tangere, tetigi, tāctum* týkám se (*terram*)
attingo, ere, attingi, attāctum dotýkám se
contingo, ere, contigi, contāctum stýkám se, dotýkám se
4. *pango, pangere, pepigi, pāctum* zatloukám (*clāvum*),
 ujednávám (*foedus*) ⁵⁾
5. *pungo,ungere, pupugi, punctum* píchám
6. *tendo, tendere, tetendi, tentum* pnu
contendo, ere, contendi, contentum usiluji, spěchám
extendo, ere, extendi, extensum i *extensum* rozepínám
ōstendo, ere, ōstendi, — ukazuji; part. *ōstentātum*
7. *pario, parere, peperit, partum* rodím, získávám; avšak
paritūrus ⁶⁾

¹⁾ avšak: *abscondo, abscondere, abscondi, absconditum* ukrývám; *absconditus* adi. = *abditus*.

²⁾ Mimo *perditus* vyskytá se z passivních tvarů toliko ještě *perpendus*; podobně jen *venditus* a *vendendus*; za passivum užívá se sloves *pereo* hynu a *veneo* jsem na prodej, viz § 165.

³⁾ z *re-di-do*; samohl. reduplikační se vysula.

⁴⁾ Prostého slovesa zřídka se užívá; *status* adi. stanovený (*dies*)

⁵⁾ Praes. obyč. *paciscor* (§ 159, 19). — Složeniny: *-pingo, ere, -pēgi, -pāctum*, viz § 145, 5.

⁶⁾ *Parta, ōrum* co si někdo získal, zachoval (nikoli *parāta*): *Male parta male dilabuntur*. Srov. Zle dobyto, zle odbyto. — Složeniny jdou dle konj. IV., viz § 153, 1, 2.

8. *curro* (z *curs-o*), *currere*, *cucurri*, *cursum* běhám
concurro, *ere*, *concu(cu)rri*, *concursum* sbíhám se
succurro, *ere*, *succurri*, *succursum* spěji ku pomoci
9. *pello*, *pellere*, *pepuli*, *pulsus* pudím
appello, *ere*, *appuli*, *appulsus* přiháním (*nāvem ad ripam*)
expello, *ere*, *expuli*, *expulsus* vypuzuji
repello, *ere*, *reppuli*¹⁾, *repulsus* zaháním
10. *pendo*, *pendere*, *pependi*, *pēsum* vážím, platím
impendo, *ere*, *impendi*, *impēsum* vynakládám (*operam*)
sūspendo, *ere*, *sūspendi*, *sūspēsum* věším²⁾
11. *tundo*, *tundere*, *tutudi*, *tūsum* i *tūsus* buším.
 Složeniny mají jen *tūsum*:
contundo, *ere*, *contudi*, *contūsum* stloukám
12. *caedo*, *caedere*, *cecidi*, *caesus* porážím.
 Složeniny mají *-cīdo*:
occido, *ere*, *occīdi*, *occīsum* usmrcuji.

13. *cado*, *cadere*, *cecidi*, *cāsūrus* padám
 Složeniny mají *-cīdo*:
occido, *ere*, *occīdi*, *occāsūrus* zapadám
accido, *ere*, *accīdi*, — připadám, přiházím se
incido, *ere*, *incidi*, — upadám
recido, *ere*, *reccidi*,³⁾ — zpět padám.
14. *parco*, *parcere*, *peperci*, *pārsūrus* šetřím (*valētūdini*);
 part. *temperātum*

15. *cano*, *canere*, *cecini*, — zpívám; part. *cantātum*
concino, *ere*, *concinui*, — souhlasím
16. *fallo*⁴⁾, *fallere*, *fefelli*, — klamu; *falsus* adi. klamný;
 part. *deceptum* od *decipere*
refello, *ere*, *refelli*, — vyvracím; part. *refūtātum*
17. *pōsco*⁵⁾, *pōscere*, *popōsci*, — žádám; part. *pōstulātum*
repōsco, *ere*, —, — vymáhám; pf. *repetīvi*, part. *repetītum*

¹⁾ z *re-pe-puli*; samohl. reduplikační se vysula.

²⁾ *Latro sūspenditur*. — *Latro pendet ex arbore* (od *pendere*).

³⁾ z *re-ce-cīdi*; srv. *reppuli*.

⁴⁾ z *fal-n-o* (§ 112, c); živel rozšiřovací vnikl i do kmene perfektního.

⁵⁾ z *porc-sc-o*; jest původem svým inchoativum; živel rozšiřovací vnikl i do kmene perfektního.

18. *bibo, bibere, bibi*, — piji; part. *pōtātum, pōtum, haus-*
tum od *haurire*
19. *dīscō* ¹⁾, *dīscere, didici*, — učím se (*litteras*)
ēdīscō, ere, ēdidici, — učím se z paměti.

Perfecta s reduplikací se s u t o u.

20. *findo, findere, fidi, fissum* štípám
21. *scindo, scindere, scidi, scissum* trhám, bourám
rescindo, ere, rescidi, rescissum strhuji, bourám
22. *per-cello, percellere, perculi, perculsum* porážím
děším ²⁾
23. *tollo, tollere, sūstuli, sublātum* zdvímám, ruším (srv.
§ 163)
extollo, ere, extuli, ēlātum ³⁾ vyvyšuji, velebím.

Perfecta s dlouhou samohl. k m e n o v o u.

- § 145. 1. *emo, emere, ēmi, ēmptum* jímám, kupuji
adimo, ere, adēmi, adēmptum odnímám
dirimo, ere, dirēmi, dirēmptum rozebírám, ruším
interimo, ere, interēmi, interēmptum sprovoduji se
světa
redimo, ere, redēmi, redēmptum vykupuji ⁴⁾; avšak:
coēmo, ere, coēmi, coēmptum skupuji
2. *lego, legere, lēgi, lēctum* sbírám, čítám
perlego, ere, perlēgi, perlēctum přečítám. Ostatní slo-
ženiny mají -ligo:
colligo, ere, collēgi, collēctum sbírám
dēligo, ere, dēlēgi, dēlēctum } zvoluji, vyvoluji; avšak
ēligo, ere, ēlēgi, ēlēctum } perf. v xi mají:
dīligo, ere, dīlēxi, dīlēctum ⁵⁾ miluji
intellego, ere, intellēxi, intellēctum vyrozumívám, roz-
umím (*aliquid*)
neglego, ere, neglēxi, neglēctum zanedbávám
3. *ago, agere, ēgi, āctum* poháním, dělám

¹⁾ z *di-de-se-o* (km *dec-*); praesentní kmen tvořen reduplikací i pomocí *se*

²⁾ Prostého *cello* se neužívá. — *Antecello* a *excello* vynikám (*alicui*) vy-
skýtají se toliko ve kmeni praesentním; za perf. užívá se: *vīci, superāvī, praestitī*
ēlēxi, flōrui a pod.

³⁾ Toliko v praes. kmeni užívá se složeniny *attollo* zdvímám.

⁴⁾ O složeninách *cōmo, dēmo, prōmo, sūmo*, viz § 150, 29.

⁵⁾ Milovaný = drahý, milý *cārus, cārissimus*.

perago, ere, perēgi, perāctum proháním, dokonávám
cōgo (z *co-ago*), *ere, coēgi, coāctum* nutím
dēgo (z *de-ago*), *ere, —, —* trávím (*vītam*)¹⁾.

Ostatní složeniny mají *-igo*:

abigo, ere, abēgi, abāctum odháním

**edigo, ere, redēgi, redāctum* ženu zpět (*in potestātem* podrobuji)

subigo, ere, subēgi, subāctum podmaňuji

4. *frango, frangere, frēgi, frāctum* lámu
perfringo, ere, perfrēgi, perfrāctum prolamuji, prorážím

5. *com-pingo, compingere, compēgi, compāctum* stloukám, pojím (srv. *pango*, § 144, 4.)

6. *facio, facere, fēci, factum* činím; imper. *fac*, pass. *fīo, fieri* (§ 168)

calefacio, ere, calefēci, calefactum rozehtřívám; imper. *caleface*, pass. *calefīo, calefierī, calefactus sum*

assuēfacio, ere, assuēfēci, assuēfactum navykám (*assuēfactus disciplīnā* zvyklý kázni)

patefacio, ere, patefēci, patefactum otvírám.

Ostatní složeniny mají *-ficio, -fēci, -fectum*:

afficio, ere, affēci, affectum opatřuji koho čím; pass. pravidel. *afficior, affici, affectus sum*

conficio, ere, confēci, confectum { dokonávám
perficio, ere, perfēci, perfectum {

efficio, ere, effēci, effectum způsobuji

interficio, ere, interfēci, interfectum usmrcuji

praeficio, ere, praefēci, praefectum ustanovuji nad čím (*ducem exercitui*)

7. *iacio, iacere, iēci, iactum* házím.

Složeniny mají *-icio, -iēci, -iectum*:

abicio, ere, abiēci, abiectum odhazuji

adicio, ere, adiēci, adiectum přihazuji, připojuji

dēicio, ere, dēiēci, dēiectum shazuji

8. *capio, capere, cēpi, captum* беру, chytám.

Složeniny mají *-cipio, -cēpi, -ceptum*:

accipio, ere, accēpi, acceptum přijímám

dēcipio, ere, dēcēpi, dēceptum klamu

¹⁾ Za perf. užívá se: *ēgi, trānsēgi, perēgi*.

incipio, ere, coepi, coeptum ¹⁾ počínám [řizuji]
praecipio, ere, praecēpi, praēceptum předjímám, na-
sūscipio, ere, sūscēpi, sūseptum беру na se, podstupuji

9. *rumpo, rumpere, rūpi, ruptum* lámu
corrumpo, ere, corrūpi, corruptum kazím.

Nepřechodné jsou složeniny:

ērumpo, ere, ērūpi, ēruptum
prōrumpo, ere, prōrūpi, prōruptum } vyřicuji se
irrumbo, ere, irrūpi, irruptum vtrhuji (kam)

10. *re-linguo, relinquere, relīqui, relictum* ostavuji ²⁾
dēlinquo, ere, dēlīqui, dēlictum proviňuji se (*aliquid*)

11. *vinco, vincere, vīci, victum* vítězím, přemáhám
convinco, ere, convīci, convictum usvědčuji
dēvinco, ere, dēvīci, dēvictum porážím na hlavu

12. *fugio, fugere, fūgi, fugitūrus* utíkám (*cōnspectum ali-*
cūius před zrakem někoho ³⁾)
confugio, ere, confūgi, confugitūrus utíkám se
effugio, ere, effūgi, effugitūrus unikám (*mortem*)

13. *edo, edere, ēdi, ēsum* jím (viz § 162)

14. *fundo, funderē, fūdi, fūsum* liji
confundo, ere, confūdi, confūsum směřuji, matu
infundo, ere, infūdi, infūsum vlévám [kladu]
prōfundo, ere, prōfūdi, prōfūsum prolévám (*vītum*)

15. *fodio, fodere, fōdi, fossum* kopu
effodio, ere, effōdi, effossum vykopávám
confodio, ere, confōdi, confossum probodávám.

Perfecta bez reduplikace a bez dloužené kmenové samohlásky.

§ 146. 1. *īco, īcere, īci, īctum* udeřuji ⁴⁾

2. *ex-cūdo, ere, excūdi, excūsum* vykřesávám ⁵⁾

¹⁾ *incipio scribere, coepi scribere*. — *Coepi* staženo z *co-ēpi*, km. *ap*, srvž *apiscor* § 159, 13 a adj. *aptus*). — *Coeptus sum* zvlášť spojeno-li s infinit. pass.: *pōns institui coeptus est* most počal se stavěti.

²⁾ Prostého *linguo* zřídka se užívá, hlavně u básníků.

³⁾ Rozlišuj dobře intrans. *fugio, ere* utíkám a transit. *fugo, āre* zaháním na útěk (*hostem*).

⁴⁾ Ve kmeni praesent. užívá se slovesa *ferio, ferire*: *lapide ferire, lapide ictus*; *foedus ferire* smlouvu činiti, *foedus icti, foedus ictum est*.

⁵⁾ Prostého *cūdo* se neužívá.

3. *sīdo* (ze *si-sd-o*), *sīdere*, *sēdi*, *sessum* sedám (básn.);
 km. *sēd-*
cōnsīdo, *ere*, *consēdi*, *consessum* usazuji se
possīdo, *ere*, *possēdi*, *possessum* ujímám
4. *verto*, *ere*, *verti*, *versum* vracím
animadverto (*animus adverto*), *ēre*, *-verti*, *-versum*
 mysl obracím, pozoruji
converto, *ere*, *converti*, *conversum* obracím
ēverto, *ere*, *ēverti*, *ēversum* vyvracím; o *revertor* viz
 § 129, 2.
5. *vēllo*, *vellere*, *velli*, *vulsum* škubu, trhám (básn.)
ēvello, *ere*, *ēvelli*, *ēvulsum* vytrhávám, vyvracím
6. *verro* (z *ver-so*), *verrere*, —, *versum* metu, hrabu (bás.)
7. *vīso*, *vīsere*, *vīsi*, — ohledávám, navštěvuji (srov.
video)
8. *strīdo*, *strīdere*, *strīdi*, — šustím (též *strīdeo*, *ēre*; bás.)

[Kmeny v nd.]

9. *in-cendo*, *incendere*, *incendi*, *incēnsus* zapaluji ¹⁾
10. *dē-fendo*, *dēfendere*, *dēfendi*, *dēfensus* obraňuji ¹⁾
offendo, *ere*, *offendi*, *offēnsus* urážím
11. *pre-hendo* ²⁾, *prehendere*, *prehendi*, *prehēnsus* } chápu
prēndo, *prēndere*, *prēndi*, *prēnsus* }
comprehendo, *ere*, *comprehendi*, *comprehēnsus* polapuji, uchvacuji
reprehendo, *ere*, *reprehendi*, *reprehēnsus* kárám
12. *scando*, *scandere*, *scandi*, — vzhůru stoupám
dēscendo, *ere*, *dēscendi*, *dēscēnsus* sestupuji
cōnscendo, *ere*, *cōnscendi*, *cōnscēnsus* vstupuji (*nāven*
 n. *in nāvem*)
13. *pando*, *pandere*, *pandi*, *passus* rozestírám ³⁾.

[Kmeny v u (v).]

- § 147. 1. *induo*, *induere*, *indui*, *indūtum* oblékám
 2. *exuo*, *exuere*, *exui*, *exūtum* svlékám

¹⁾ Prostého (9. *ꝥcando*, 10. *fendo*) se neužíva.

²⁾ z *prae-hendo* dle str. 75. pozn. 1. p. č.

³⁾ *passis manibus* s rozepjatýma rukama (ruce vzpínající), *crinibus passis* s rozpuštěnými vlasy.

3. *imbuo, imbuere, imbui, imbūtum* smáčím, napouštím
4. *minuo, minuere, minui, minūtum* zmenšuji
5. *statuo, statuere, statui, statūtum* stanovím
cōstituo, ere, cōstitui, cōstitūtum ustanovuji
īnstituo, ere, īnstitui, īnstitūtum zařizuji
restituo, ere, restitui, restitūtum zase zařizuji, obnovuji
6. *suo, suere, sui, sūtum, šiji*
7. *tribuo, tribuere, tribui, tribūtum* uděluji, přičítám
attribuo, ere, attribui, attribūtum přiděluji
distribuo, ere, distribui, distribūtum rozděluji
8. *solvo,olvere, solvi, solūtum* rozvazuji
absolvo, ere, absolvi, absolūtum osvobozuji
9. *volvo, volvere, volvi, volūtum* válím

-
10. *acuo, acuere, acui, —* ostřím; *acūtus* adi. ostrý
 11. *arguo, arguere, argui, —* obviňuji (*sceleris, dē crīmīne*); part. *accūsātum*; *argūtus* adi. dovtipný
coarguo, ere, coargui, — usvědčuji; part. *convictum*
 12. *congruo, congruere, congrui, —* shodují se ¹⁾
 13. *luo, luere, lui, —* myji, kají se (*temeritātem*).

Avšak p. p. mají složeniny:

- abluo, ere, ablui, ablūtum* omývám
polluo, ere, pollui, pollūtum poskvřňuji
14. *metuo, metuere, metui, —* bojím se (*īnsidiās*)
 15. *ab-nuo, abnuere, abnui, —* zamítám ¹⁾
adnuo, adnuere, adnui, — pokynuji, připovídám
 16. *ruo, ruere, rui, ruitūrus* řítím se
corruo, ere, corruui, — sřicuji se
irruo, ere, irrui, — hrnu se. Přejchodné jsou a part.
p. p. vytvořují slož.:
dīruo, ere, dīrui, dīrūtum bořím
obruo, ere, obrui, obrūtum zasypávám.

P e r f e c t a v e v i.

- § 143. 1. *arcesso, arcessere* } *arcessīvi, arcessītum* povolávám,
accerso, accersere } obesílám (srov. *accēdo* a *accurro*)
2. *capesso, capessere, capessīvi, capessītum* chápu se
čeho (*rem pūblicam* státnictví; srv. *capio*)

¹⁾ Prostého se neuzívá.

3. *facesso, facessere, facessīvi, facessitum* horlivě konám (srov. *facio*) [*lacio*]
 4. *laccio, lacessere, lacessīvi, lacessitum* dráždím (srov.
 5. *cupio, cupere, cupīvi, cupitum* horlivě žádám, přeji si
 6. *peto, petere, petīvi, (petii¹), petitum* ženu se po čem, hledám (*sēdēs*), žádám (*pācem ā tē peto*)
appeto, ere, appetīvi (appetii), appetitum dychtím (*rēgnum* po trůně) [opakuji
repeto, ere, repetīvi (repetii), repetitum zpět žádám,
 7. *quaero (z quaes-o¹), ere, quaesīvi²), quaesitum* hledám (*occāsiōnem*), táži se (*hōc ā tē, ex tē quaero*)
acquīro, ere, acquisīvi, acquisitum vydělávám
inquīro, ere, inquīsīvi, inquisitum vyšetřuji
 8. *sapio, ere, sapīvi, —* chutnám, jsem moudrý
dēsipio, ere, —, — jsem nemoudrý
-
9. *cerno, cernere, —, —* vidím (zřetelně)
dēcerno, ere, dēcrēvi, dēcrētum rozhoduji
discerno, ere, discrēvi, discrētum rozeznávám
sēcerno, ere, sēcrēvi, sēcrētum odděluji
 10. *sperno, spernere, sprēvi, sprētum* pohrdám (*glōriam*)
 11. *sterno, sternere, strāvi, strātum* stru, porážím
prōsterno, ere, prōstrāvi, prōstrātum porážím
 12. *tero, ere, trīvi, trītum* tru
contero, ere, contrīvi, contrītum stírám, mařím
-
13. *lino, linere, lēvi, litum* pomazávám (básn.)
oblino, ere, oblēvi, oblītum obmazávám; *oblītus* obmazán, *oblītus* od *oblīvīscor* (§ 159. 18.) [*sita est*⁴]
 14. *sino, ere, sīvi*³) *sītum* nechávám; *sītus* adj. ležící (*urbs dēsino, ere, dēsii, dēsītum* přestávám

¹) rhotacismus, sr. § 30., P. 4.

²) *petisti, petieram, petissem, petisse; quaesisti, quaesieram, quaesissem, quaesisse* a pod., § 132, 1.

³) *sisti, sisses, sierint* atd.; rovněž i *dēsisti, dēsierit, dēsierunt* atd. (viz § 132, 1); tvarům *s* i² vůbec jest se vyhýbat i a nahrazovati je tvary *dēstiti, dēstitit, dēstitimus*.

⁴) Ve významě slova *sītus* zachoval se původní význam slovesa toho „po-
ložiti“ (srv. *pōno*).

15. *pōno* (z *pos-sino*¹⁾), *pōnere*, *pōsui*, *pōsitum* kladu
compōno, *ere*, *composui*, *compositum* skládám
antepōno, *ere*, *anteposui*, *antepositum* } napřed kladu,
praepōno, *ere*, *praeposui*, *praepositum* } dávám přednost
 (virtūtem dīvitiūs)
expōno, *ere*, *exposui*, *expositum* vykládám
prōpōno, *ere*, *prōposui*, *prōpositum* předkládám
16. *sero* (ze *si-so*²⁾), *serere*, *sēvi*, *sātum* sázím, seji; kmen *se-*
cōnsero, *ere*, *cōnsēvi*, *cōnsītum* posazuji, posévám
īnsero, *ere*, *īnsēvi*, *īnsītum* vsazuji, vštěpuji.

Perfecta v ui.

- § 149, 1. *rapio*, *rapere*, *rapui*, *raptum* uchvacuji
corripio, *ere*, *corripui*, *correptum* popadám
dīripio, *ere*, *dīripui*, *dīreptum* rozchvacuji, plním
ēripio, *ere*, *ēripui*, *ēreptum* vytrhuji
2. *alo*, *alere*, *alui*, *altum* živím [(deos)]
3. *colo*, *colere*, *colui*, *cultum* vzdělávám, ctím
excolo, *ere*, *excolui*, *excultum* vzdělávám, zušlechťuji
incolo, *ere*, *incolui*, *incultum* obývám; *incultus* adi.
 nezdělaný, pustý
4. *cōnsulo*, *cōnsulere*, *cōnsului*, *cōnsultum* беру на раду
 (deum), starám se (cīvitāti)
5. *occulo*, *occulere*, *occului*, *occultum* ukřývám; obyč.
occultāre
6. *sero*, *serere*, *serui*, *sertum* splétám (srov. § 148, 16³⁾)
cōnsero, *ere*, *cōnserui*, *cōnsertum* spojuji (*manum con-*
serere sraziti se)
dēsero, *ere*, *dēserui*, *dēsertum* opouštím
dissero, *ere*, *disserui*, — pojednávám o čem; part. *dispu-*
tātum; *disertus* adi. výmluvný
7. *texo*, *texere*, *texui*, *textum* tkám.
-
8. *gignō*, *gignere*, *genui*, *genitum* plodím; km. *gen-*
 9. *molo*, *molere*, *molui*, *molitum* melu
 10. *vomo*, *vomere*, *vomui*, *vomitum* vrhnu, dávím, chrlím

¹⁾ *pos* jest starší předl. *post* (vl. *pos-te*); srv. *pos-teri* jako *ex-teri*, *pōmē-*
ium z *pos-moerium*, *pos-sideo*.

²⁾ rhotacismus, sr. § 30., P. 4.

³⁾ *serta*, *ōrum* věnce; *sata*, *ōrum* osení.

11. *ac-cumbo, ere, accubui, accubitūrus* přiléhám (*in convivio*); srv. § 137, 2, p. č.
incumbo, ere, incubui, incubitūrus vkládám se v něco, oddávám se čemu (*in bellum*)
occumbo, ere, occubui, occubitūrus podléhám (*mortem n. morte*)
succumbo, ere, succubui, — podléhám (*labōri*).
-
12. *fremo, fremere, fremui, —* hučím
 13. *gemo, gemere, gemui, —* vzdychám
 14. *tremo, tremere, tremui, —* třesu se
 15. *strepo, strepere, strepui, —* šustím.
-

Perfecta v si.

Participia v tum:

[Kmeny hrdelné.]

- § 150. 1. *dīco, dīcere, dīxi, dīctum* pravím, mluvím; imperat. *dīc*.
ēdīco, ere, ēdīxi, ēdictum nařizuji
indīco, ere, indīxi, indictum oznamuji ¹⁾
praedīco, ere, praedīxi, praedictum předpovídám ²⁾
 2. *dūco, dūcere, dūxi, dūctum* vedu; imperat. *duc*
ēdūco, ere, ēdūxi, ēductum vyvádím ³⁾
addūco, ere, addūxi, adductum přivádím
 3. *il-licio, -licere, illexi, illectum* loudím, vnaším ⁴⁾
allicio, ere, allexi, allectum lákám
pellicio, ere, pellexi, pелlectum mámím; avšak:
ēlicio, ere, ēlicui, ēlicitum vylákávám
 4. *cōn-spicio, -spicere, cōnspexi, cōnspectum* patřím, hledím ⁴⁾
āspicio, ere, āspexi, āspectum pohlížím, hledím
respicio, ere, respexi, respectum ohlížím se (*di homines respiciunt*)
sūspicio, ere, sūspexi, sūspectum vzhlížím, podezřívám
 5. *coquo, coquere, coxi, coctum* vařím
 6. *af-flīgo, -flīgere, afflīxi, afflīctum* porážím ⁴⁾

¹⁾ n. př. *bellum alicui*; rozdílné: *indico, āre* udávám, prozrazuji (*dolōrem lacrimis*).

²⁾ n. př. *futūra*; rozdílné: *praedico, āre* hlásám něco, vychloubám se něčím (*multa de virtutibus suis praedicāre*).

³⁾ rozdílné: *ēduco, āre* vychovávám.

! Prostého (3. *lacio*, 4. *specio*, 6. *flīgo*) se neužívá.

cōnfligo, ere, cōnflīxi, cōnflīctum srážím se, potýkám se ¹⁾

7. *rego, regere, rēxi, rēctum* řídím, rovnám
corrigo, ere, corrēxi, corrēctum opravuji
porrigo, ere, porrēxi, porrēctum vztahuji (*manum*)
pergo (z *per-rego*), *ere, perrēxi, perrēctum* mířím, čelím
surgo (ze *sub-rego*), *ere, surrēxi, surrēctum* vstávám
8. *tego, tegere, tēxi, tēctum* kryji
contego, ere, contēxi, contēctum přikrývám
dētego, ere, dētēxi, dētēctum odkrývám
prōtego, ere, prōtēxi, prōtēctum zastírám, chráním
9. *struo, struere, strūxi, strūctum* skládám, stavím;
 kmen *strugv*-²⁾
cōnstruo, ere, cōnstrūxi, cōnstrūctum sestavuji
dēstruo, ere, dēstrūxi, dēstrūctum bourám
exstruo, ere, exstrūxi, exstrūctum vzdělávám
īnstruo, ere, īnstrūxi, īnstrūctum seřaďuji, vystrojuji
10. *traho, trahere, trāxi, trāctum* táhnu; km. *tragh-*
attraho, ere, attrāxi, attrāctum přitahuji
abstraho, ere, abstrāxi, abstrāctum odtahuji
contraho, ere, contrāxi, contrāctum stahuji
11. *veho, vehere, vexi, vectum* vezu; km. *vegh-*
vehor, vehi, vectus sum jedu (*currū, equō, nāvī*)
adveho, ere, advexi, advectum přivážím
invehor, invehī, invectus sum vviíždím si (*in Catilīnam*).

Přidej:

12. *vīvo, vīvere, vīxi, vīctūrus*

13. *cingo, cingere, cinxi, cinctum* obkličuji, opásávám
14. *(ex-)stinguo, -stinguere, extinxi, extinctum* sháším ³⁾
(distinguo, ere, distinxi, distinctum) rozeznávám
15. *tingo, tingere, tinxi, tinctum* namáčím
16. *iungo, iungere, iūnxi, iūnctum* pojím
(adiungo, ere, adiūnxi, adiūnctum) připojuji
(cōniungo, ere, cōniūnxi, cōniūnctum) spojuji
17. *(unguo (ungo), ungere, ūnxi, ūnctum)* namašťuji

¹⁾ *cōnfligere cum hoste*; avšak *prōfligare hostem* porážím.

²⁾ v. § 122, 1.

³⁾ Prosté toliko u básn.

18. *plango, plangere, plānxi, plānctum* bijí (*pectus* bijí se v prsa zármutkem; básn.)
 19. *cingo, fingere, finxi, fictum* tvořím, vymýšlím ¹⁾
 20. *pingo, pingere, pinxi, pictum* maluji ¹⁾
 21. *stringo, stringere, strinxi, strictum* tasím (*gladium*), lehce se dotýkám (*corpus*)
dēstringo, ere, dēstrinxi, dēstrictum tasím.

[Kmeny *retgē*, v m a s].

22. *carpo, carpere, carpsi, carptum* trhám
discerpo, ere, discerpsi, discerptum roztrhávám
 23. *sculpo, ere, sculpsi, sculptum* vydlabávám²⁾ [(*virō* dat.)
 24. *nūbo, nūbere, nūpsi, nūptum* zahaluji se, vdávám se
 25. *scribo, scribere, scripsi, scriptum* píši
dēscribo, ere, dēscripsi, dēscriptum opisují, popisují
praescribo, ere, praescripsi, praescriptum předpisují
 26. *rēpo, rēpere, rēpsi, —* lezu [nařizují
irrēpo, ere, irrēpsi, — vkrádám se někam
 27. *serpo, serpere, serpsi, —* plazím se [(*mortem* ³⁾)
 28. *con-temno, -temnere, contempsi, contemptum* pohrdám
 29. *cōmo (zco-emo), cōmere, cōmpsi, cōmptum* zdobím
dēmō (z dē-emo), dēmere, dēmpsi, dēmptum ubírám
prōmo (z prō-emo), prōmere, prōmpsi, prōmptum
 vyndávám; *prōmptus* adi. připraven, hotov
sūmo (ze sub-emo), sūmere, sūmpsi, sūmptum беру
cōnsūmo, ere, cōnsūmpsi, cōnsūmptum ztravuji
 30. *(gero (z ges-o⁴), gerere, gessi, gestum* nesu, konám
congero, ere, congepsi, congestum snáším
 31. *(ūro (z ūs-o⁴), ūrere, ussi, ūstum* pálím [spalují.
combūro (z co-amb-ūro), ere, combussi, combūstum

[Kmeny zubné.]

Participia v *sum*:

- § 151. 1. *claudio, claudere, clausi, clausum* zavírám
conclūdo, ere, conclūsi, conclūsum uzavírám
inclūdo, ere, inclūsi, inclūsum zamykám [trluji
interclūdo, ere, interclūsi, interclūsum zamezuji, od-

¹⁾ *Alexander ab Apelle pingi et a Lysippo fingi volebat; pictor malíř; ficta respondere věci smýšlené, smýšlénky.*

²⁾ obyč. *scalpo, scalpere, sculpsi, sculptum.*

³⁾ Prosté toliko u básn.

⁴⁾ rhotacismus, sr. § 30., P. 4.

2. *divido, dividere, divisi, divisum* dělím
 3. *laedo, laedere, laesi, laesum* urážím, ubližuji (*amicum*)
collido, ere, collisi, collisum srážím
 4. *lūdo, lūdere, lūsi, lūsum* hraji (*aleā* v kostky)
elūdo, ere } -*lūsi, -lūsum* tropím si posměch (*aliquem*)
illūdo, ere }
 5. *plaudo, plaudere, plausi, plausum* tleskám
explōdo, ere, explōsi, explōsum vydupávám
 6. *rādo, rādere, rāsi, rāsum* škrábu
 7. *rōdo, rōdere, rōsi, rōsum* hlodám
 8. *trūdo, trūdere, trūsi, trūsum* strkám
 9. *in-vādo, -vādere, invāsi, invāsum* vnikám, vtrhuji ¹⁾
ēvādo, ere, ēvāsi, ēvāsum unikám (*ex fugā*), stávám
 se (*patrōnus plēbis*)

-
10. *mitto* (z *mīt-o*), *mittere, mīsi, missum* posílám
āmitto, ere, āmīsi, āmissum ztrácím
admitto, ere, admīsi, admissum připouštím
committo, ere, commīsi, commissum svěřuji, dopouštím
 se (*scelus*), svádím (*proelium*)
omitto, ere, omīsi, omissum pomíjím
permitto, ere, pernūssi, permissum dopouštím
prōmitto, ere, prōmīsi, prōmissum slibuji
 11. *cēdo, cēdere, cessi, cessum* ustupuji ²⁾
accēdo, ere, accessi, accessum přistupuji
concēdo, ere, concessi, concessum postupuji, povoluji
 12. *con-cutio, -cutere, concussi, concussum* otrásám (*rem pūblicam*) ³⁾
 13. *meto, metere, —, messum* žnu; perf. *messem fēci*
dēmeto, dēmetere, — dēmessum požínám
 14. *premo, premere, pressi, pressum* tisknu, tlačím
opprimo, ere, oppressi, oppressum potlačuji

[Kmeny hrdelné.]

15. *fīgo, figere, fīxi, fixum* přibíjím
trānsfīgo, ere, trānsfīxi, trānsfixum probodávám

1) Prosté *vādere* toliko ve kmeni *praes*.

2) Rozlišuj dobře: *cado, caedo, cēdo*.

3) Prosté *quatio*, bez perf., *quassum* jest básn. a pozd.

16. *spargo, spargere, sparsi, sparsum* rozsévám, trousím
cōnspergo, ere, cōnspersi, cōnspersum pokropuji
dispergo, ere, dispersi, dispersum roztrušuji; *dispersus*
 adi. rozptýlený
17. *mergo, mergere, mersi, mersum* nořím
ēmergo, ere, ēmersi, ēmersum vynořuji (se)
dēmergo, ere, dēmersi, dēmersum ponořuji
-
18. *flecto, flectere, flexi, flexum* ohýbám
19. *necto, nectere, nexi* (též *nexui*), *nexum* pojím
cōnecto, ere, cōnexui, cōnexum spojuji
20. *pecto, pectere, pexi, pexum* česám
-
21. *fluo, fluere, fluxi, —* teku; km. *flugv*¹⁾; *fluxus* adi.
 nestálý, pomíjející
cōnfluo, ere, cōnfluxi, — splývám.²⁾

Verba ve **sco**.

§ 152. Verba ve *sco* (srov. § 112, *e*) jsou na největším díle významu počínavého a slovou proto *incohātiva*³⁾ (počínavá). Verba incohativa jsou odvozena jednak od sloves (*inc. verbālia*) jednak ode jmen (*inc. nōminālia*).

a) *inc. verbalia* odvozená od neuživ. sloves základních:

1. *crēscō* (srov. *creo*), *crēscere, crēvi, —* rostu; *crētus*
 bás. pošlý, rodilý [se; *concrētus* adi. shustlý
concrēscō, ere, concrēvi, concrētum srůstávám, shušťuji
dēcrēscō, ere, dēcrēvi, — ubývám
2. *nōscō* (z *gnō-sco*), *nōscere* poznávám, *nōvi*⁴⁾ znám;
nōtus adi. známý, *ignōtus* neznámý
ignōscō, ere, ignōvi, ignōtum odpouštím; avšak
āgnōscō, ere, āgnōvi, āgnitum uznávám
cōgnōscō, ere, cōgnōvi, cūgnitum poznávám, dovídám se

¹⁾ v. § 122, 1.

²⁾ Ze sloves užívaných toliko ve tvarech kmene praesentního pamatuj ještě: *ango, angere* soužiti; *angor, angi* soužiti se; *furo, furere* = *insānīre* běsniti; *plecto, plectere* tlouci, trestati; *vergo, vergere* chýliti se.

³⁾ od *incohāre* počínati.

⁴⁾ *nōsti, nōrunt, nōrim, nōsse* (§ 132, ').

3. *pāscō, pāscere, pāvi, pāstum*¹⁾ pasu (*gregēs*)
pāscor, pāsci, pāstus sum pasu se
4. *quiēscō, quiēscere, quiēvi*²⁾, *quiētūrus* odpočívám;
quiētus adi. pokojný
requiēscō, ere, requiēvi, requiētūrus odpočívám
5. *cōn-suēscō, ere* { přivykám } *consuēvi*⁴⁾ { přivykl } prosté jest řídké;
assuēscō, ere { čemu³⁾ } { jsem, mám } *cōnsuētus, assuē-*
 (ze *suēd-sco*) { (*aliquā rē*) } *assuēvi* { ve zvyku } *tus* adi. zvyklý
6. *ad-olēscō* (srov. *alo*), *ere, adolēvi*, — dospívám; *adul-*
tus adi. dospělý⁵⁾
obs-olēscō, ere, obsolēvi, — zastarávám; *obsolētus* adi.
 zastaralý
- b) *Inc. verbālia* s perfektem od sloves základních (obyčejně bez part. p. p.):
1. *inveterāscō* (*invetero*), *ere, inveterāvi*, — zastarávám;
inveterātus adi. zakořeněný
2. *coalēscō* (*alo*), *ere, coalui*, — srůstávám
3. *concupiscō* (*cupio*), *ere, concupivi*, — bažím (*pecūniam*)
4. *cōnsenēscō* (*seneo*), *ere, cōnsenui*, — stárnu
5. *conticēscō* (*taceo*), *ere, conticui*, — mlknu
6. *convalēscō*, (*valeo*), *ere, convalui*, — ozdravuji
7. *exārdēscō* (*ārdeo*), *ere, exārsi*, — vzněcuji se, vzplanu
8. *extimēscō, ere, extimui*, — | obávám se (*cāsum ne-*
pertimēscō, ere, pertimui, — | hody)
9. *perhorrēscō* (*horreo*), *ere perhorui*, — zhrožuji se
10. *ingemiscō* (*gemo*), *ere, ingemui*, — zastenávám
11. *obstupēscō* (*stupeo*), *ere, obstupui*, — užasínám
12. *reviviscō* (*vivo*), *ere, revixi*, — oživuji, okřívám
13. *sciscō* (*scio*), *ere, scivi, scitum* zvídám, usnáším se⁶⁾
adsciscō, ere, adscivi, adscitum přibírám (*aliquem so-*
cium)
cōnsciscō, ere, cōnscivi, cōnscitum: *mihi mortem* páši
 samovraždu

¹⁾ z *pāsc-tum*; živel rozšiřovací vnikl do kmene participialn.; srv. *pāstor*

²⁾ *quiērim, quiēsse* a pod. v. §. 132, 1.

³⁾ navýkám koho čemu = *assuēfacio aliquem aliquā rē*, viz § 145, 6.

⁴⁾ *cōnsuēsti, cōnsuērunt, cōnsuērim, cōnsuēssem* a pod., viz § 132, 1.

⁵⁾ part. praes. *adolēscēns* dospíváje; subst. *adolēscēns* mladý muž.

⁶⁾ Pamatuj: *plēbs sciscit* (*plēbis scitum*), *populus iubet, senātus cēnset*.

dēscisco, ere, dēscii, dēscitum odtrhuji se (*a rēgē = deficio*) atd.¹⁾

c) *Inc. nōminālia* s perf. v *ui* (bez part. p. p.):

1. *incrēbrēscō (crēber), ere, incrēbrui*, — rozmáhám se
percrēbrēscō, ere, percrēbrui, —: *fāma tōta urbe percrēbruit*
2. *obdūrēscō (dūrus), ere, obdūrui*, — tvrdnu
3. *mātūrēscō (mātūrus), ere, mātūrui*, — zraje
4. *obmūtēscō (mūtus), ere, obmūtui*, — oněmuji
5. *ēvānēscō (vānus), ere, ēvānui*, — mizím atd.²⁾

IV. Konjugace.

Perfecta s reduplikací sesutou

- § 153. 1. *com-perio, -perire, comperi, compertum* zvidám
2. *re-perio, -perire, repperi, repertum* nalézám³⁾

Perfectum s dlouhou kmenovou samohl.

- § 154. *venio, venire, vēni, ⁴⁾*, *ventum* přicházím
advenio, ire, advēni, adventum přicházím
circumvenio, ire, circumvēni, circumventum obcházím
invenio, ire, invēni, inventum nalézám
pervenio, ire, pervēni, perventum docházím

Perfecta ve *vi*.

- § 155. 1. *audio, audire, audivi, auditum* slyším⁵⁾
2. *sepelio, sepelire, sepelivi, sepultum* pohřbívám.

Perfecta v *ui*.

3. *aperio, aperire, aperui, apertum* otvírám
4. *operio, operire, operui, opertum* přikrývám

¹⁾ Mnohá vyskytají se toliko ve kmeni praesentním, jako: *hisco* rozvírám se, *albēscō* bělím, *hebēscō* tupnu, chábnu a j.

²⁾ Toliko v kmeni praesentním se vyskytají: *dītēscō (dīves)* bohatnu, *ingravēscō (gravis)* tížeji doléhám a přemnohá jiná.

³⁾ *comperio* i *reperio* jsou složeniny slovesa *pario, parere*. V *repperi* (*m re-pe-peri*) vysula se reduplikační samohl. jako v *reppuli*.

⁴⁾ Dbej rozdílu: *vēnit, advēnit* přichází a *vēnit, advēnit* přišel — *Vēni, vidi, vici*.

⁵⁾ Právě tak mají všechna ostatní slovesa IV. konj., jež v tomto seznamu se neuvádějí.

5. *salio, salire, salui*, — skákám; part. *saltātum*
dēsilio, ire, dēsilui, — seskakuji
trānsilio, ire, trānsilui, — přeskakuji.

Perfecta v si.

- § 156. 1. *farcio, farcire, farsī, fartum* cpu
refercio, ire, refersi, refertum nacpávám; *refertus*
 adi. plný
 2. *fulcio, fulcire, fulsi, fultum* podpírám
 3. *haurio* (z *haus-io*), *haurire, hausi, haustum* čerpám
exhaurio, ire, exhausti, exhaustum vyčerpávám
 4. *saepio, saepire, saepsi, saeptum* ohrazuji
 5. *sancio, sancire, sānxi, sānctum* posvěcuji, utvrzuji;
sānctus adi. svatý
 6. *sarcio, sarcire, sarsi, sartum* látám, napravuji (*dē-*
trīmentum)
 7. *vincio, vincire, vinxi, vinctum* váži, poutám
 8. *sentio, sentire, sēnsi, sēnsus* cítím
cōsentio, ire, cōsēnsi, cōsēnsus souhlasím ¹⁾
dissentio, ire, dissēnsi, dissēnsus nesouhlasím ²⁾

Deponentia.

§ 157. Deponentia I. konjugace

časují se všechna pravidelně dle *hortor, hortāri, hortātus sum*,
 jako na př.: *comitor, āri, comitātus sum* provázím.

Deponentia II. konjugace.

- § 158. 1. *liceor, licēri, licitus sum* podávám na něco (při dražbě)
polliceor, ēri, pollicitus sum příslibuji

¹⁾ Místo *assentio* přisvědčuji obyč. dep. *assentior, assentīri, assēnsus sum*
 § 160, 10.

²⁾ Toliko ve kmeni praesentním užívá se sloves:

ferio, ferire udeřuji (*hostem*): *percussi, percussum*
 činím } (*foedus*): *ici, pepigi, feci*
 sjednávám } *foedere icto, pacto, factō*;

esurio, esurire chce se mi jísti, jedl bych a ostatních *desiderativ* (§ 191, 3).

Slovesa *amicio* (z *amb-iacio* vl. obhazuji), *amicire* zahaluji, odívám, užívá se téměř jen v part. perf. pass. *amictus* zahalen, přioděn.

2. *mereor, merēri, meritus sum* dobývám si zásluh o ně-
koho (*dē aliquō*), srov. § 142, 3¹⁾
3. *misereor, miserēri, miseritus sum* smiluji se (*sociōrum*)
4. *vereor, verēri, veritus sum* ostýchám se, bojím se
(*deum*)
5. *fateor, fatēri, fassus sum* znám se k čemu (*culpam*)
cōnfiteor, cōnfītēri, cōnfessus sum přiznávám se
profiteor, profitēri, professus sum hlásím se k čemu
6. *reor, rēri, ratus sum* tuším, myslím (téměř jen bás.
a pozd.) [*tāri*]; *tūtus* adi. bezpečný
7. *tueor, tuēri, —* chráním; perf. *tūtātus sum* (od *tū-
intueor, intuēri, —* pohlížím; perf. *āspexi* (od *āspicio*)
8. *medeor, medēri, —* hojím, léčím (*morbo*); perf. *sānāvi*
(*morbum*).

Deponentia III. konjugace.

- § 159. 1. *fruor, frui, fruitūrus* mám požitk z něčeho, užívám
(*voluptāte, pāce*); perf. *frūctum cēpi* (*ex voluptāte*)
perfruor, perfrui, perfrūctus sum požívám cele (km.
frūgv-²⁾)
2. *fungor, fungi, fūctus sum* vykonávám, zastávám
(*mūnere* úřad)
dēfungor, -fungi, dēfūctus sum dokonávám (*vītā*)
perfungor, -fungi, perfūctus sum úplně vykonávám
(*labōre*)
3. *gradior, gradi, gressus sum* kráčím; básn.
aggredior, aggredi, aggressus sum přikročuji ke komu,
udeřuji na koho (*hostēs*)
congradior, congradi, congressus sum potkávám se
ēgredior, ēgredi, ēgressus sum vykročuji
ingredior, ingredi, ingressus sum vstupuji
trāsgredior, trāsgredi, trāsgressus sum překročuji
4. *lābor, lābi, lāpsus sum* šinu se, smekám se
dēlābor, -lābi, dēlāpsus sum spadám
dīlābor, -lābi, dīlāpsus sum rozpadávám se
5. *loquor, loqui, locūtus sum* rozprávím

¹⁾ *mereor dē aliquo bene, optime, male, pēius, pessime*; *homō dē mē meritus, bene de rē pūbli'ca meritus*; avšak *meritum praemium* zasloužená odměna.

²⁾ v. § 122, 1.

- alloquor*, -loqui, *allocūtus sum* oslovuji
colloquor, -loqui, *collocūtus sum* rozmlouvám
6. *morior*, *mori*, *mortuus sum* mru; avšak *moritūrus*
7. *nītor*, *nīti*, $\left\{ \begin{array}{l} \textit{nīxus sum} \text{ opírám se oč, spoléhám nač} \\ \textit{(alicūius auctōritāte)} \\ \textit{nīsus sum} \text{ namáhám se, usiluji} \end{array} \right.$
adnītor, -*nīti* opírám se (*adnīxus*), domáhám se (*adnīsus*)
8. *patior*, *pati*, *passus sum* trpím
perpetior, -*peti*, *perpessus sum* vytrpuji
9. *am-plector*, *amplecti*, *amplexus sum* objímám ¹⁾
10. *queror* (z *ques-or*), *queri*, *questus sum* toužím na něco, stěžuji si do něčeho (*iniūriam*, *dē inuūria*)
conqueror, -*queri*, *conquestus sum* stěžuji si
11. *sequor*, *sequi*, *secūtus sum* následuji, držím se čeho (*sententiam alicūius*)
assequor, -*sequi*, *assecūtus sum* dostihuji [(*praemia*)]
cōnsequor, -*sequi*, *cōnsecūtus sum* docházím čeho
persequor, -*sequi*, *persecūtus sum* pronásleduji
12. *ūtor*, *ūti*, *ūsus sum* užívám (*bonā valētūdine*)
abūtor, -*ūti*, *abūsus sum* spotřebuji, nadužívám (*patientiā vestrā*).

Deponentia incohativa.

13. *ad-ipīscor*, *adipīsci*, *adeptus sum* dosahuji, docházím čeho (*summos honōres* ¹⁾)
14. *ex-pergīscor*, *expergīsci*, *experrēctus sum* (srov. *pergo*) probouzím se ²⁾
15. *com-minīscor*, *comminīsci*, *commentus sum* vymýšlím ¹⁾ [*dātus sum*]
reminīscor, *reminīsci*, — rozpomínám se; perf. *recor*-
16. *nancīscor*, *nancīsci*, *nactus n. nactus sum* nabývám, nalézám (náhodou); km. *nac*-
17. *nāscor* (z *gnāscor* ³⁾), *nāsci*, *nātus sum* rodím se
18. *oblīvīscor*, *oblīvīsci*, *oblītus sum* zapomínám (*beneficii*); srv. § 148, 13
19. *pacīscor*, *pacīsci*, *pactus sum* = *pepigi* sjednávám (*foedus*); srov. § 144, 4

¹⁾ Prostého (9. *plector*, 13. *apīscor*, 15. *menīscor*) se neužívá.

²⁾ přechodně: *tē ex somnō excitō* probouzím.

³⁾ odtud: *agnātus*, *cōgnātus*, *prōgnātus*.

20. *proficīscor, proficīsci, profectus sum* (sr. *facio*) cestuji
 21. *ulcīscor, ulcīsci, ultus sum* mstím se (*prōditōrem* nad zrádcem; *iniūriam* za křivdu)
 22. *īrāscor, īrāsci, —* hněvám se (*tibi*); perf. *suscēnsui; īrātus* adi. rozhněván
 23. *vēscor, vēsci, —* živím se ¹⁾; perf. *ēdi*.

Deponentia IV. konjugace.

- § 160. 1. *largior, largīri, largītus sum* uštědřuji. A rovněž tak pravidelně:
 2. *blandior, blandīri, blandītus sum* lichotím
 3. *mentior, mentīri, mentītus sum* lžu
 4. *mōlior, mōlīri, mōlītus sum* něčím pracně hýbám, obmýšlím
 5. *partior, partīri, partītus sum* dělím.
 Složeniny jsou aktivné:
dispertio, īre, dispertīvi, dispertītum rozdělují
impertio, īre, impertīvi, impertītum udělují, podělují
 6. *potior, potīri, potītus sum* zmocňuji se (*urbe*) ²⁾
 7. *sortior, sortīri, sortītus sum* losuji, losem nabývám (*prōvinciam*).

'Avšak: 8. *ex-perior, experīri, expertus sum* zkouším (*belli fortūnam*)

opperior, opperīri, oppertus sum očekávám (*hiemem*)

9. *mētiior, mētīri, mēnsus sum* měřím

10. *as-sentior, assentīri, assēnsus sum* přisvědčuji; srov.

11. *ōrdior, ōrdīri, ōrsus sum* počínám [§ 156, 8]
exōrdior, -ōrdīri, exōrsus sum začínám

12. *orior, orīri, ortus sum* povstávám, vznikám; avšak *oritūrus* a *oriundus* pochodící odněkud rodem

exorior, -orīri, exortus sum } pozdvihuji se
coorior, -orīri, coortus sum }
adorior, -orīri, adortus sum napadám.

Toliko infinit. náleží ke konj. IV.; jinak časuje se sloveso *orior*

¹⁾ *Numidae lacte et carne vivunt, aluntur, vēscuntur.*

²⁾ *potiundus* § 132., 4. — Básnické jsou tvary dle III. konj.: *potītur, poterētur, poteremur.*

dle konj. III.: *orior, oreris, oritur, orimur, orimini, oriuntur; orere, orimini; orerer, orerēris atd.* Rovněž tak i složeniny: *exorior, coorior*, kdežto *adorior* jde zcela dle konj. IV.

Verba anomala

§ 161. *Verba anōmala* t. *nepravidelná* nazýváme slovesa, která ve tvarech kmene praesentního (obyč. jen některých) odchylují se ode vzoru pravidelného. Ostatní tvary vedou se pravidelně od příslušných kmenů základních.

Poznam. Nepravidelnost ona ve tvarech kmene praesentního zakládá se na tom, že tvary ty tvořeny jsou od praesentního kmene *bezpříznakého* (tvary *bezpříznaké*):

km. *es-*, *s-*: *s-u-m*¹⁾ m. *s-m*, *es* m. *es-s*, *es-t*, *s-u-mus*¹⁾ m. *s-mus*, *es-tis*; *es*, *es-te*, *es-tō*; *es-sem*; *es-se* (v. § 106);

km. *ēd-*: *ēs* m. *ēd-s*, *ēst* m. *ēd-t*, *ēstis* m. *ēd-tis*; *ēssem* m. *ēd-sem*; *ēsse* m. *ēd-se* (v. § 162);

km. *fer-*: *fer-s*, *fer-t*, *fer-tis*; *fer-ris*, *fer-tur*; *ferrem* m. *fer-sem*; *ferre* z *fer-se* (v. § 163);

km. *ve(o)l-*: *vul-t* m. *vol-t*, *vol-u-mus* m. *vol-mus*, *vul-tis* m. *vol-tis*; *vellem* m. *vel-sem*; *velle* m. *vel-se* (v. § 164);

km. *i-*: *i-s*, *i-t* m. *i-t*, *i-mus*, *i-tis*; *i*, *i-te*, *i-tō*; *i-bam*, *i-bo*; *i-re* (v. § 165);

km. *dā-*: *da-mus*, *da-tis*; *da-te*, *da-tō*; *da-re* (v. § 167).

I. Sum, possum v. § 106—108.

II. Edo

§ 162. Sloveso *edo*, *edere*, *ēdi*, *ēsum* jím časuje se pravidelně dle III. konj.; avšak vedle pravideln. časování vytváří některé tvary kmene praesentního (bezpříznaké), které rovnají se příslušným tvarům slovesa *sum* až na to, že v nich *e* jest dlouhé.

Poznam. Kmen jest tu dvojitý: s dlouhou kmenovou hláskou (silný) *ēd-* a s krátkou kmen. hláskou (slabý) *ēd-*.

Ind. praes.	Impert. I.	Coni. impf.
<i>edo</i>	<i>ede</i> = <i>ēs</i>	<i>ederem</i> = <i>ēssem</i>
<i>edis</i> = <i>ēs</i>	<i>edite</i> = <i>ēste</i>	<i>ederes</i> = <i>ēsses</i>
<i>edit</i> = <i>ēst</i>	II. <i>edito</i> = <i>ēsto</i>	atd.
<i>edimus</i>	<i>edito</i> = <i>ēsto</i>	Inf. praes.
<i>editis</i> = <i>ēstis</i>	<i>editōte</i> = <i>ēstōte</i>	<i>edere</i> = <i>ēsse</i>
<i>edunt</i>	<i>edunto</i>	

Slož. *comedo* sjídám: *comēst*, *comēsset*, *comēsse*;
exedo vyjídám: *exēst*, *exēsset*, *exēsse*.

¹⁾ u vsuto; srov. čes. *sed-u-m*.

III. Fero.

§ 163. *Fero, ferre, tuli, lātum* nesu časuje se pravidelně dle III. konj. až na některé tvary kmene praesentního (bezpříznaké).

Poznam. Kmen praesentní jest *ferē (o)-*, bezpříznaký *fer-*.

Perf. jest *tul-ī* z původn. *te-tol-ī* (sr. *tol-no*); zbytek reduplikace zachoval se v *re-ttuli* (m. *re-te-tuli*). Od téhož kmene tvořeno i part. perf. pass. *lātum* z pův. *tlā-tum*.

Ind. praes. act. <i>fero, fers, fert</i>	pass. <i>feror, ferris, fertur</i>
<i>ferimus, fertis, ferunt</i>	<i>ferimur, ferimini, feruntur</i>
Coni. impf. act. <i>ferrem, ferrēs</i> etc.	pass. <i>ferrer, ferrēris</i> etc.
Imperat. I. <i>fer, ferte</i>	Inf. praes. act. <i>ferre</i>
II. <i>ferto, fertō,</i>	« « pass. <i>ferri</i>
<i>fertote, ferunto</i>	

Vše ostatní pravidelno:

Ind. impf. act. <i>ferēbam, ferēbas</i> etc.	pass. <i>ferēbar, ferēbāris</i> etc.
Coni. praes. act. <i>feram, ferās</i> etc.	pass. <i>ferar, ferāris</i> etc.
Futur. act. <i>feram, ferēs</i> etc.	pass. <i>ferar, ferēris</i> etc.
Part. praes. <i>ferēns, ferentis</i> etc.	Gerund. <i>ferendi</i> etc.

Pravidelný jsou též tvary vedené od kmene perfektního a particip.: *tuli, tulisti* etc.; *tuleram, tulissem, tulero*; *lātus sum, lātus ero* etc.

Rovněž jako *fero* časují se též složeniny, jako:

dēfero, dēferre, dētuli, dēlātum donáším. Rovněž:

antefero přednáším *prōfero* vynáším (na jevo)

perfero trpělivě snáším *refero (rettuli)* zpět nesu, oznamuji

Odchytky v předložce jsou v těchto složeninách:

1. *affero, afferre, attuli, allātum* přináším
2. *aufero, auferre, abstuli, ablātum* odnáším
3. *cōnfero, cōnferre, contuli, collātum* snáším; *c. me* odebírám se
4. *differo, differre, distuli, dīlātum* roznáším, odkládám.
Znamená-li *differre* liším se, časuje se toliko ve kmeni praesent.
5. *effero, efferre, extuli, ēlātum* vynáším
6. *infero, inferre, intuli, īlātum* vnáším; *bellum alicui* zdvímám válku proti někomu
7. *offero, offerre, obtuli, ob'ātum* přináším, podávám
8. *suffero, sufferre* snáším (perf. a part. p. p. obyč. *sūstinui, sūstentātum*; *sūstuli, sublātum* náleží k *tollo*. v. § 144, 23.).

IV. Volo, nolo, malo.

§ 164. *Volo, velle, volui* chci.

nōlo, nōlle, nōlui nechci (slož. z *ne* = *non* a *volo*).

mālo, mālle, mālui chci raději, volím (slož. z *mage* = *magis volo*).

Ind. praes. <i>volo</i> <i>vīs</i> ¹⁾ <i>vult</i> <i>volumus</i> <i>vultis</i> <i>volunt</i>	<i>nōlo</i> <i>nōn vīs</i> <i>nōn vult</i> <i>nōlumus</i> <i>nōn vultis</i> <i>nōlunt</i>	<i>mālo</i> <i>māvis</i> <i>māvult</i> <i>mālumus</i> <i>māvultis</i> <i>mālunt</i>
» impf. <i>volēbam, as</i> etc.	<i>nōlēbam, as</i> etc.	<i>mālēbam, as</i> etc.
Fut. I. <i>volam, ēs</i> etc.	<i>nōlam, ēs</i> etc.	<i>mālam, ēs</i> etc.
Coni. praes. <i>velim</i> <i>velīs</i> <i>velit</i> <i>velimus</i> <i>velitis</i> <i>velint</i>	<i>nōlim</i> <i>nōlīs</i> <i>nōlit</i> <i>nōlīmus</i> <i>nōlītis</i> <i>nōlint.</i>	<i>mālim</i> <i>mālīs</i> <i>mālit</i> <i>mālīmus</i> <i>mālītis</i> <i>mālint.</i>
» impf. <i>vellem, ēs, et</i> etc.	<i>nōllem ēs, et</i> etc.	<i>māllem ēs, et</i> etc.
Imperat. —	I. <i>nōlī</i> <i>nōlite</i> II. <i>nōlīto</i> <i>nōlīto</i> <i>nolītōte</i> <i>nōlunto.</i>	—
Infinit. praes. <i>velle</i>	<i>nōlle</i>	<i>mālle</i>
Part. praes. ²⁾ <i>volēns</i> (<i>cupiēns</i>)	(<i>invītus</i> .)	—
Gerund. —	<i>nōlendi</i> etc.	—

V. Eo.

§ 165. *Eo, ire, iī, itum* jdu. K časování slovesa toho pamatuj:

1. Kmen praesentní *ī* objevuje se před *a, o, u* v podobě hlásky *e*;
2. ve kmeni perfektním vypouští se *v*; *iī* před *s* stahuje se v *ī*;
3. part. perf. pass. má krátké *ī*: *itum*.

¹⁾ *sīs* = *sī vīs*, zvl s imperat.: *vidē, sīs viz, chceš-li*.

²⁾ Běžná za nynějších dnů frase: *nōlens volens* není antická.

Poznam. 1. Kmen slovesa toho je dvojitý: silný *ei-*, *i-* a slabý *i* (srv. kmeny *es-* a *s-*). Slabý kmen zachoval se jedině v part. perf. pass. a v nom. participia praes.; všude jinde jest kmen silný: *eō* m. *eiō*, *īs*, *it* m. *īt*, *ībam* atd.

2. Tvary vedené od kmene praesent. jsou vesměs bezpříznaké vyjma 1. os. sg. a 3. os. pl. ind. praes.: *eō*, *eunt*, konj. praes. *eam*, *eās* etc. a gerund.: *eundī*.

Ind. praes.	<i>eo, īs, it</i> <i>īmus, ītis, eunt</i>	Coni. praes.	<i>eam, eās, eat</i> <i>eāmus, eātis, eant</i>
impf.	<i>ībam, ībās</i> etc.	impf.	<i>īrem, īres</i> etc.
Fut. I.	<i>ībo, ībis</i> etc.	Infinit. praes.	<i>īre</i>
Imperat. I.	<i>ī, īte</i>	perf.	<i>īsse</i>
II.	<i>īto, ītote, eunto</i>	fut.	<i>ītūrum, am, um esse</i>
Part. praes.	<i>īēns, euntis, eunti</i> etc.	Gerund.	<i>eundi, eundo</i> etc. (<i>eundum est</i>)
fut.	<i>ītūrus, a, um</i>		
Ind. perf.	<i>īī, īstī, iit</i> <i>īimus, īstis, ierunt</i>	Coni. perf.	<i>ierim, ieris</i> etc.
» plq.	<i>ieram, ieras</i> etc.	plq.	<i>īssem, īsses</i> etc.
Fut. II.	<i>iero, ieris</i> etc.		

Tvary passivné vytvářejí se pravidelně z aktivních, ovšem jen ve 3. osobě jednotné, poněvadž jest *eo* nepřechodné: *ītur* jde se; *eātur* ať se jde; *ībātur, irētur, ībitur, itum est* etc.

Přechodné složeniny mají úplné passivum: *adeor* jsem prosebně žádán, *adīris, adītur; adībar, adīrer, adībor* etc.

Jako *eo* časují se též složeniny n. p. *redeo, redire, redii, reditum* vracím se.

<i>abeo</i> odcházím	<i>praetereo</i> jdu mimo, pomíjím (<i>praeteritus</i> minulý)
<i>adeo</i> do-, přicházím, prosebně žádám (<i>senātum</i>)	<i>prōdeo</i> předstupuji
<i>obeo</i> obcházím, hledím si čeho (<i>negōtium, mūnus</i>)	<i>subeo</i> podstupuji n. p. <i>perīculum</i> (<i>subitus</i> náhlý)
<i>pereo</i> ¹⁾ scházím, hynu	<i>vēneo</i> ¹⁾ (slož. z <i>vēnum eo</i>), <i>vē-</i> <i>nire, vēniū</i> přicházím na prodej.

*Ambio, ambīre, ambīvi, ambītum*²⁾ obcházím, ucházím se o č. časuje se pravidelně dle *audio*: *ambiunt, ambiam, ambiebam, ambīrem, ambiens, ambientis, ambiendus* etc.

§ 166. Jako *eo* časují se též slovesa *queo* mohu a *nequeo* (= *nōn queo*) nemohu, avšak užívá se jich jenom ve tvarech některých jako:

¹⁾ *pereo* a *vēneo* jsou passiva k slovesům *perdo* a *vendo* (§ 144, 1.).

²⁾ avšak *ambītio, ōnis* a *ambītus, ūs* vl. obcházení, pak postranné a nezákonitě ucházení se o úřad.

queo, nequeo (*nōn queo*), *nequīs, nequit, nequeunt*; — *nequeam* (*nōn queam*), *queat, queāmus, nequeāmus, queant, nequeant*; *nequīrem, nequīret* (*nōn quīret*); — *nequisset* etc.

VI. Do.

§ 167. *Dō, dāre, dēdī, dātum* dávám časuje se pravidelně podle I. konjug. až na to, že v některých tvarech kmene praesentního (bezpříznakých) objevuje se krátké *ä*.

Ind. praes.	<i>dō, dās, dat</i> <i>dāmus, dātis, dant</i>	Coni. praes.	<i>dem, dēs, det</i> <i>dēmus, dētis, dent</i>
» impf.	<i>dābam, dābās</i> etc.	» impf.	<i>dārem, dāres</i> etc.
Fut. I.	<i>dābo, dābis</i> etc.	Infin. praes.	<i>dāre</i>
Imper. I.	<i>dā, dāte</i>	Partic. praes.	<i>dāns, dantis</i>
II.	<i>dāto, dātote</i>	Gerund.	<i>dandī, dandō, etc.</i>

Podobně tvoří se i passivum; 2. os. sg. ind. praes. pass. jest *dūris*. Tvary od kmene perfekt. a particip. vedené jsou zcela pravidelné.

K nepravidelným slovesům náleží konečně:

VII. Fio.

§ 168. *Fīo, fieri, factus sum* a) stávat se, dít se, b) činěnu býti (pass. k *facio*) časuje se pravidelně dle IV. konjug.; avšak 1. infinit. praes. jest *fīērī*, coni. imperf. *fīērem*; 2. *ī* jest všude dlouhé kromě 3. os. sg. *fīt* a uvedeného již infin. praes. a konj. impf.

Poznam. *Fīo* povstalo z původn. *fu-i-ō*, km. *fu-*. K témuž kmeni náleží i perf. *fuī* a partic. fut. *futūrus, a, um*; tvary ty vzaty ke slovesu *sum*.

Ind. praes.	<i>fīo, fīs, fit</i> —, —, <i>fīunt</i>	Coni. praes.	<i>fīam, fīas, fīat</i> <i>fīāmus, fīātis, fīant</i>
» impf.	<i>fīēham, fīēbās</i> etc.	» impf.	<i>fīerem, fīerēs</i> etc.
Fut. I.	<i>fīam, fīes, fīet</i> <i>fīēmus, fīētis, fīent</i>		
Inf. praes.	<i>fieri</i>	Part. perf.	<i>factus, a, um</i>
» perf.	<i>factum (am, um) esse</i>	» fut.	<i>futūrus, a, um</i>
» fut.	<i>futūrum (am, um) esse</i> n. <i>fore</i>	Gerund.	<i>(faciendus, a, um).</i>

Ostatní tvary jsou zcela pravidelné: *factus sum, factus sim, factus eram, factus essem, factus ero*.

Konjunktiv futuri nahrazuje se tvarem *futūrus sim*.

Ve složeninách se slovesem *facio* (srov. § 145, 6) naskýtá se *fīo* jen po různu: *commone-fīat* od *commonefacio* připomínám; *pate-fieri* od *patefacio* otvírám.

Verba defectiva,

slovesa *schodná* n. *kusá* t. j. taková, kterých se užívá jen v časech anebo tvarech některých.

I. Memini, odi.

§ 169. *Memini* a *odi* jsou perfekta, avšak mají do sebe význam přít. času: *memini* jsem pamětliv, pomním (vl. vzpomněl jsem si)¹⁾, *odi* nenávidím (vl. zanevřel jsem). Protož má plusquamperf. těchto sloves význam imperfekta: *oderam* nenáviděl jsem; fut. exact. význam prostého budoucího času: *odero* budu nenáviděti.

Ind. perf.	<i>memini, meministi</i> etc.	<i>odi, odisti</i> etc.
Coni. perf.	<i>meminerim</i>	<i>oderim.</i>
Ind. plq.	<i>memineram</i>	<i>oderam</i>
Coni. plq.	<i>meminissem</i>	<i>odissem.</i>
Fut. II.	<i>meminero</i>	<i>odero.</i>
Imperat.	<i>memento</i> <i>mementote</i>	—
Inf. perf.	<i>meminisse</i>	<i>odisse</i>
» fut.	—	<i>osūrum esse.</i>
Part. perf. pass.	—	—
» fut. act.	—	<i>osūrus.</i>

Poznam. Pass. k *odi* jest *odio sum* n. *in odio sum*.

II. Aio a inquam.

§ 170. *Āiō* (z *ahio*) pravím, tvrdím, jistím. Slovesa toho užívá se v nečetných tvarech, nejvíce: *āis*²⁾ pravíš, *āit* praví i pravil, *āiunt* (*ut āiunt, quod āiunt* jak říkávají), *āiēbam, ās, at* etc.

Poznam. Místo *aisne*? říká se zkrác. *ain'*? pravda-li? možno-li? tak?

§ 171. Slovesa *inquam* dím, řku nejvíce v užívání jsou formy: *inquam*, jež vkládá se jako naše »já řku« do věty: *est vēro, inquam, nōtum sīgnum* jesti to ovšem, já řku, známá pečeť, a *inquit* (praes. praví i perf. pravil, vece), jež uvádí řeč příčinou a klade se vždy za jedním neb i několika slovy: *Themistoclēs: »Universi Graeci,« inquit, »pares sunt Persis.«*

1) = *reminiscor, recordor*.

2) *āio*: dloužení náhradné; *āis, āit* dle pozn. p. č. na str. 14.

III. Fari,

§ 172 Sloveso *fāri* praviti se svými složeninami: *affāri* osloviti, *effāri* vyřknouti, *praefāri* předříkávati, *profāri* prosloviti vyskytá se nejvíce ve mluvě básnické. V prose čte se jen něco málo tvarův, jako: *fātur*, *affātur*; *affāri*, *effāri*; *affātus*, *effātus*; *fando* ve frasi: *ne fando quidem auditum* ani po lidech (vl. povídáním) neslyšeno. Nedostávající se tvary hradí se slovesem *loquor* a jeho složeninami (*alloquor* etc.).

IV. Osamotnělé tvary.

§ 173. 1. **Age!** plur. **agite!** vl. dělej! dělejte! Imperativu tohoto užívá se též k vybízení: nuže! honem! vzhůru!

Apage! pryč s někým! *apage istum hominem!* pryč s tímto člověkem! *apage te!* anebo jen *apage!* klid se! táhni! hýbej!

2. **Ave!** buď zdráv! **salve!** buď zdráv! buď vítán! **vale!** s Bohem! buď zdráv! plur. *avēte!* *salvēte!* *valēte!* Imperativu *ave* užívá se na uvítanou i na rozloučenou, *salve* jen na uvítanou, *vale* jen na rozloučenou.

Infinitivy *avēre*, *salvēre*, *valēre* naskýtají se jen spojeny jsouce se slovesem *iubeo*: *salvēre te iubeō!* buď mi zdráv! *valēre eum iubeo* dávám ho pozdravovati. Též praví se: *Salve* č. *salvēbis a meo Cicerōne* = můj C. vzkazuje tě pozdravovati.

3. **Cedo** ¹⁾ dej sem, sem s tím, rci: *cedo aquam manibus!* sem s vodou (dej sem vodu) na ruce! *Cedo, quid faciam!* Rci, co mám činiti!

4. **Quaeso** prosím, **quaesumus** prosíme užívá se větším dílem jen ve způsobě věty vložené a možno přeložiti je též slovem »medle«: *Quid, quaeso, faciam?* Co mám, prosím tě, učiniti? anebo Co mám medle učiniti? *Aggredere, quaesumus, et sūme ad hanc rem tempus!* Počni, prosíme, a vezmi si k tomu čas!

5. **Forem** byl bych; mimo to ještě *forēs*, *foret*, *forent* a inf. *fore* = *futūrum* (*am*, *um*, *os*, *as*, *a*) *esse* (srov. § 106, P. 2).

Verba impersonalia.

§ 174. *Verba impersonalia*, t. slovesa *neosobná* vyskytají se toliko ve třetí osobě jednočtu; mimo to mají též infinitiv.

1. **Taková, iichž se vždy užívá neosobně:**

¹⁾ *Cedo* a plur. *cette* (z *ce-date*) vzniklo složením demonstrativného *ce* se slovesem *dare*. Uplně jiné jest *cēdo* ustupuji.

a) naznačující úkazy přírodní:

<i>pluit</i> (pf. <i>pluit</i>) prší	<i>fulgurat, fūlminat</i> blýská se
<i>ningit</i> (<i>ninxit</i>) padá sníh	<i>lapidat</i> prší kamení
<i>grandinat</i> padají kroupy	<i>illūcēscit</i> (<i>illūxit</i>) svítá
<i>tonat</i> (<i>tonuit</i>) hřmí	<i>advesperāscit</i> (<i>advesperāvit</i>)
	šeří se

b) tato slovesa II. konjugace:

<i>miseret</i> (<i>me</i>) líto mi (<i>illius senis</i>)	— <i>miseritus sum</i> (od <i>misereor</i>) zželelo se mi
<i>oiget</i> (<i>me</i>) mrzí mne (<i>stultitiae</i>)	— <i>piguit</i>
<i>paenitet</i> (<i>me</i>) pykám (<i>peccātorum</i>)	— <i>paenituit</i>
<i>pudet</i> (<i>me</i>) stydím se (<i>negligentiae</i>)	— <i>puduit</i>
<i>taedet</i> (<i>me</i>) hnusí se mi (<i>vītae</i>)	— <i>pertaesum est</i> (srov. § 129, 1)
<i>oportet</i> vhodno jest, má se	— <i>oportuit</i>
<i>libet</i> líbí se	— <i>libuit</i> i <i>libitum est</i>
<i>licet</i> dovoluje se	— <i>licuit</i> i <i>licitum est</i>
<i>decet</i> (<i>me</i>) sluší mi	— <i>deceit</i>
<i>dēdecet</i> (<i>me</i>) nesluší mi	— <i>dēdeceit</i> .

Poznam. Uvedená impersonalia mají jako jiná slovesa všechny časy; nemají však imperativu a obyčejně ani participia; imperativ nahrazuje se konjunktivem: styď se za svou nedbalost *pudeat te negligentiae*; styďte se *pudeat vōs*.

Participium nejvíce s významem adjektivným vytvářejí tato: *decens* slušný, sličný, *libens* rád, *licens* svolný, rozpustilý, *pudens* stydlivý, mravný, *paenitens* pykající, kající.

I gerundivum a gerundium mají některá: *pudendus* stydký, ostudný; *paenitendum est* jest čeho pykati, *pudendum est* jest se hanbiti; *vīs paenitendi*; *ad paenitendum*, *ad pigendum*, *ad pudendum*, *pudendo* etc.

2. Taková, kterých se užívá neosobně jen v jistém smysle.

<i>fit</i> (<i>factum est</i>) stává se	<i>fallit</i> (<i>fefellit</i>)	(<i>me</i>) taino mne
<i>accidit</i> (<i>accidit</i>)	<i>fugit</i> (<i>fūgit</i>)	ostává
<i>evenit</i> (<i>ēvenit</i>)	<i>interest</i> (<i>interfuit</i>)	záleží (na čem)
<i>contingit</i> (<i>contigit</i>) přihází se,	<i>iuvat</i> (<i>me</i>) (<i>iūvit</i>)	těší mne
daří se	<i>superest</i> (<i>superfuit</i>)	pozůstává.
<i>obtingit</i> (<i>obtigit</i>) dostává se mi	<i>restat</i> (<i>restitit</i>)	zbývá
čeho		

<i>accēdit</i> (<i>accessit</i>) k tomu přistupuje	<i>placet</i> (<i>placuit</i> i <i>placitum est</i>) líbí se, schvaluje se
<i>appāret</i> (<i>appāruit</i>) jest na jevě	<i>praestat</i> (<i>praestitit</i>) jest lépe.
<i>cōnstat</i> (<i>cōnstitit</i>) jisto jest	

3. Nepřechodná, užívá-li se jich **passivně**: *itur* jde se, *vīvitur* žije se, *ventum est* přišlo se, *eundum est* jest jíti a pod. (srv. § 98, 2).

Adverbia.

§ 175.

1. Adverbia temporis.

<i>hodiē</i> dnes	<i>iam prīdem</i> již dříve, již dávno
<i>herī</i> včera	<i>nūper</i> nedávno, ondyno
<i>crās</i> zítra	<i>nunc</i> nyní
<i>prīdiē</i> den před tím ¹⁾	<i>etiamnunc</i> ještě nyní
<i>postrīdiē</i> den po tom ²⁾	<i>semper</i> vždy
<i>mox</i> brzy, hned	<i>interdum</i> někdy
<i>rūrsus</i> zase, opět	<i>nunquam</i> nikdy
<i>postea</i>	<i>vesperī</i> večer
<i>posthāc</i> } potom, poté	<i>interdiu</i> za dne
<i>iam</i> již	<i>māne</i> ráno (<i>hodiē māne</i>)
<i>iam diū</i> již dlouho	<i>noctū</i> v noci a t. d.
<i>iam dūdum</i> již po nějaký čas	

2. Adverbia loci.

<i>comminus</i> zblízka ¹⁾	(srov. <i>manus</i>)	<i>forās</i> ven
<i>ēminus</i> zdaleka ²⁾		<i>dēs</i> shora (dolů)
<i>procul</i> daleko (<i>ā castrīs</i>)		<i>retrō</i> zpět
<i>forīs</i> vně, venku		<i>ultro citrōque</i> sem tam a t. d.

3. Adverbia modi.

Sem náležejí hlavně adverbia vedená od adjektiv, o nichž v. § 176. Mimo to i jiná, jako:

<i>sic, ita</i> tak	<i>nimis, nimium</i> příliš
<i>item</i> rovněž	<i>imprimīs</i> zvlášť
<i>perinde ac (atque)</i> právě tak jako	<i>vix</i> sotva
<i>nōn secus ac (atque)</i> } ne jinak	<i>frūstrā</i> }
<i>nōn aliter ac (atque)</i> } než	<i>nēquīquam</i> } marně, darmo

¹⁾ *prīdiē eius diēi* den před tím dnem; *prīdiē Kalendās Iānuāriās* 31. dne m. prosince; *prīdiē quam Athēnās vēnī* den před mým příchodem do Athen.

²⁾ *postrīdiē eius diēi* na zejťtí onoho dne, druhého dne.

³⁾ zvlášť o bojujících: *comminus pūgnāre*, *com. vulnerāre aliquem*; naopak *ēminus pūgnāre*, *ēminus tēla iacere*.

<i>nōn minus quam</i>	} ne méně než	<i>saltem</i> alespoň
<i>nōn secus quam</i>		<i>paene, prope</i> téměř, skoro
<i>satis</i> dosti	} velmi, tuze	<i>fortasse, forsitan</i> snad ¹⁾
<i>admodum</i>		<i>clam</i> kradmo, tajno
<i>valde</i>		<i>palam</i> zjevně a t. d.

Tvoření adverbii z adjektiv.

§ 76 1 Z adjektiv **druhé deklinace** tvoříme příslovce přičiňující místo genitivné koncovky hlásku *ē*: *altus* gen. *altī*, adv. *altē* vysoko; *pulcher* gen. *pulchrī*, adv. *pulchrē* pěkně; *liber* gen. *liberī*, adv. *liberē* svobodně. Pamatuj: *beně, malě, probě*.

2. Z adjektiv **třetí deklinace** tvoříme adverbium přičiňující místo genitivné koncovky *iter*: *fortis* gen. *fortis*, adv. *fortiter* udatně; *ferox* gen. *ferōcis*, adv. *ferōciter* divoce.

Adjektiva v *ns* připínají toliko *er*: *prūdens* gen. *prūdentis*, adv. *prūdentē* opatrně; *ēlegans* gen. *ēlegantis*, adv. *ēlegantē* ozdobně.

Pamatujme po různu: *audāx* gen. *audācis*, adv. *audācter* směle; *difficilis* zřídka kdy *difficulter* nebo *difficiliter*; za to obyčejně: *nōn facile* nebo *vix, aegre* sotva, stěží.

Poznam. Od některých adjektiv končících se v *us, a, um* tvoří se adverbium dvojí, v *-e* i *-iter*; na př.: *hūmān-e* i *-iter* lidsky, *firm-e* i *-iter* pevně, *larg-e* i *-iter* ²⁾ štědře, *lūculent-e* i *lūculenter* ³⁾ čistě, výborně, *turbulent-e* i *turbulenter* zmatečně.

Violentus ⁴⁾ násilný má *violenter*; *fidus* věrný *fidēliter* (od *fidēlis*), *alius aliter* jinak.

3. U některých adjektiv užívá se za adverbium ablativu neutr. končícího se v hlásku *ō*:

<i>citō</i> rychle	<i>meritō</i> dle zásluhy,	<i>sērō</i> pozdě
<i>continuō</i> ihned	právem	<i>subitō</i> náhle
<i>ialsō</i> křivě	<i>necessāriō</i> nezbytně	<i>tūtō</i> bezpečně.
<i>fortuītō</i> náhodou	<i>perpetuō</i> neustále	
<i>imprōvisō</i> nepředvídaně, nenadále	<i>secreto</i> soukromě	

Pamatuj: *compositē* správně, *compositō* dle úmluvy; *rārē* řídce, *rārō* zřídka; *vērē* v pravdě, *vērō* avšak; *certō* i *certē* jistě, u významu »alespoň« jen *certē*.

¹⁾ *fortasse dicet quispiam; forsitan quispiam dixerit.*

²⁾ *largiter posse apud aliquem* velikou vážnost míti u někoho.

³⁾ *lūculente scribere, lūculenter Graece scire.*

⁴⁾ bás. *violens, entis.*

4. Akk. stř. rodu mnohých adjektiv je zároveň adverbium:		
<i>multum</i> velice	<i>postrēmum</i> naposled	<i>sublīme</i> do výše i u
<i>paulum</i> málo, poně-	<i>facile</i> snadně (<i>non</i>	výši ¹⁾)
kud	<i>facile, haud facile</i>	<i>impūne</i> bez trestu.
<i>nīmum</i> příliš	nesnadno, těžko)	
<i>cēterum</i> ostatně		
<i>prīmum</i> nejprve		

Stupňování adverbii.

§ 177. *Komparativ* adverbii vedených od adjektiv rovná se komparativu adjektiv v rodě středním čísla jednotného; *superlativ* zakončen bývá hláskou *ē*:

<i>altē</i>	<i>altius</i>	<i>altissimē</i>
<i>pulchrē</i>	<i>pulchrius</i>	<i>pulcherrimē</i>
<i>facile</i>	<i>facilius</i>	<i>facillimē</i>
<i>audācter</i>	<i>audācius</i>	<i>audācissimē</i>
<i>bene</i>	<i>melius</i>	<i>optimē</i>
<i>male</i>	<i>pēius</i>	<i>pessimē</i>
<i>nōn multum</i> }	<i>minus</i> }	<i>minimē</i> }
málo }	méně }	nejméně }
<i>multum</i> velice	<i>plūs</i> více	<i>plūrimum</i> nejvíce
		(<i>prōsum, valeo</i>)
<i>māgnopere</i> velmi	<i>magis</i> více	<i>māximē</i> nejvíce
		(<i>laudo, laudābilis</i>)
—	<i>potius</i> } spíše	<i>potissimum</i> } nejraději
	raději	přede vším

§ 178. Některá jiná adverbia zvláště času a způsobu mají též komparativ a superlativ:

<i>diū</i> dlouho, <i>diūtius</i> , <i>diūtissimē</i>	<i>satis</i> dosti, <i>satius</i> lépe (<i>satius est</i>), bez superl.
<i>prope</i> blízko, <i>propius</i> , <i>proximē</i>	<i>secus</i> jinak, <i>sētius</i> : <i>nihilō sētius</i>
<i>saepe</i> často, <i>saepius</i> , <i>saepissimē</i>	= <i>nihilō minus</i> nic méně
<i>nūper</i> nedávno, bez komp., <i>nū-</i>	<i>ōcius</i> rychleji, <i>ōcissimē</i> (bez po-
<i>perrimē</i>	sit.)

Praepositiones.

1. Předložky s akkusativem.

§ 179. *ante, apud, ad, adversus, circum, circā, citrā, cis,*

¹⁾ *sublīme ferri, scūta sublīme fixa.*

*contrā, ergā, extrā, infrā,
intrā, inter, iūxtā, ob,
penes, rovněž post a praeter,
prope, propter, per, secundum,
suprā, versus, ultrā, trāns.*

ante před
apud u
ad k
adversus (aaversum) proti
circum, circā okolo
citrā, cis s této strany
contrā proti (nepřátelsky)
ergā k (přátelsky)
extrā vně, mimo

infrā pod
intrā vnitř, v
inter mezi

iūxtā podle vedle
ob pro
penes při t. v držení, v moci
post za, po
praeter mimo
prope při, blízko u
propter vedle, u, pro

per skrz, po

secundum vedle, podle, po
suprā nad, přes
versus stranou k, proti
ultrā nad, přes
trāns s druhé strany

*ante hortum, ante vesperum
apud oppidum, apud Homērum
ad urbem, pūgna ad Cannas
adversus hostes, adversus montem
circum forum, circā Capuam
citrā Rhēnum, cis Rhēnum
contrā deos (disputāre)
divīna ergā homines bonitas
extrā prōvinciam, extrā con-
suētūdinem
infrā lūnam
intrā parietes, intrā decem annos
inter duces, inter hōram tertiam
et quārtam, inter multōs annos
iūxtā viam
ob eam causam, quam ob rem
penes dominos
post castra, post diem tertium
praeter castra, praeter spem
prope urbem = prope ab urbe
insulae propter Siciliam, propter
dolōrem
per aquam, per te salvus sum,
per domos
secundum flūmen, sec. nātūrā
suprā lūnam, suprā vīres
Rōmam versus
ultrā eum locum
trāns Tiberim.*

Pozn. *Versus* klade se vždy za akk., a to 1. při jménech měst za pouhý akkus.: *Rōmam versus*; 2. při jiných jménech poměr prostorový naznačujících za akkus. spojený s předl. *ad* neb *in*: *ad Oceanum versus, ad Alpes versus, in Italiam versus, in forum versus.*

2. Předložky s ablativem.

§ 180.

ā, ab, abs a rovněž *dē,*
cōram, cum, pak *ex* a *ē,*
sine, tēnus, prō a *prae.*

<i>ā, ab, abs</i> od	<i>ā patre, ab urbe; abs</i> jen před <i>te: abs te = ā te.</i>
<i>dē</i> s, o	<i>dē mūro dēicere, disputatio de fāto</i>
<i>cōram</i> u přítomnosti, před	<i>cōram iūdice; obyč. adverb. = osobně: c. adesse, c. agere</i>
<i>cum</i> s	<i>cum patre</i>
<i>ē, ex</i> z	<i>ē (ex) campo, ex urbe</i>
<i>sine</i> bez	<i>sine spē</i>
<i>tenus</i> až k, až po	<i>Tauro tenus</i>
<i>prō</i> za, pro	<i>prō patria</i>
<i>prae</i> před, pro	<i>prae se praedam agere, prae la- crimis loqui non possum.</i>

Poznam. 1. *ā* jakož i *ē* kladou se jen před souhláskami; *ab* a *ex* před samohláskami, před *h* i před souhláskami.

2. *tenus* klade se za ablativem.

O *mēcum, tēcum, sēcum* etc. v. § 87.; o *quōcum, quīcum* § 91.

3. Předložky s akkusativem a ablativem.

§ 181.

in a *sub*.

Na otázku *kam?* s akkusativem, na otázku *kde?* s ablativem.

<i>in</i> do, v	<i>in castra</i> do tábora	<i>in castris</i> v táboře
<i>sub</i> pod	<i>sub potestātem</i> pod moc	<i>sub potestāte</i> pod mocí

Poznamenání k předložkám.

§ 182. 1. Předložky jsou původem svým příslovce, a některých užívá se jakožto příslovci i později: *ante* před tím, dříve, *post* potom, později, *extrā* vně, *intrā* vnitř, *iūxtā* vedle, rovněž, *contrā* na-proti tomu, obyč. *cōram* (srov. § 180) a j.

2. Částice *que* a *ve* nepřipínají se ku předložkám *ā, ab, ad, ob, sub* a *apud*, nýbrž teprv až ke slovu následujícímu: *ā Caesareque, ad Caesaremque, ob eamque rem* a pod.; při *ex* a *in* lze *que* připojiti buďto ku předložce buď k násl. slovu: *inque eam rem* i *in eamque rem*; jinak připíná se *que* vždy ku předložce (*dēque eo, contrāque nōs, prōque urbe* a pod.). O přízvuku v. § 7., P. 1.

3. Předložky skládají se se slovesy nebo se jmény, při čemž souhláskā, ve kterou předložka se končí, přechásto k náslovné souhl. následujícího slova se *připodobuje* (*assimilatio*) neb i vysouvá: *affero* m. *ad-fero*, *irrumpe* m. *in-rumpo*, *impōno* m. *in-pōno*, *aspicio* m. *ad-spicio* a pod.

Samohláska, ve kterou se předložka končí, s náslovnou samohl. následujícího slova často se stahuje: *cōgo* z *co-ago*, *cōmo* z *co-emo*, *dēgo* z *dē-ago*, *dēmo* z *de-emo*; pod. *dēbeo* z *dē (h)abeo*, *praebeo* z *prae (h)abeo*, *prēndo* m. *prehendo* = *prae-hendo*; avšak *coacervo*, *cohibeo*, *prohibeo*.

4. Mnohdy ukazují nám takové složeniny předložky v jich starší podobě:

con = *cum*: *com-pello*, *con-fero*, *col-loquor*, *cō-gnōsco*, *cō-necto*, *co-erceo*;

ec = *ex*: *effero*, *existo* (*ec-sisto*), *expecto* (*ec-specto*);

prōd = *prō*: *prōd-esse*, *prōd-īre*;

obs = *ob*: *ōstendo* (*obs-tendo*);

subs = *sub*: *sūstineo* (*subs-teneo*).

5. Nerozpojně, totiž jen ve složeninách užívané předpony (*prae-positiones insēparābiles*) jsou

amb (*am*, *an*) ob, o, kolem: *amb-io*, *am-plector*;

dis (*dī*) roz-: *dis-traho*, *dif-fundo*, *dī-lābor*, *dir-imo*;

por: *por-rigo*, *por-tendo*, *pol-liceor*, *pol-luo*;

red (*re*) zpět, opět: *red-eo*, *re-dūco*, *reddo* m. *re-dido*;

sēd (*sē*) stranou, od, bez: *sēd-itio*, *sē-iungo*, *sē-cūrus*; *sō* ve slovech: *sōcors*, *sōbrius*, *solvo* m. *se-cors*, *se-ebrius*, *se-luo*;

in ne, bez skládá se toliko se substantivy a adjektivy: *in-ermis* (*in-arma*), *in-doctus*, *im-piger*, *im-mātūrus*;

nec (*ne*) ne: *neg-lego*, *ne-scio*, *ne-fas*.

Coniunctiones.

§ 183. Spojky jsou buď *souřadné* t. j. spojující dvě slova nebo dvě věty rovné váhy a platnosti, anebo *podřadné* t. j. spojující větu vedlejší s větou hlavní.

1. Spojky **souřadné** jsou:

a) *cōpulātivae* slučovací:

<i>et</i> , <i>-que</i> , <i>atque</i> , <i>āc</i>	<i>a</i> , <i>i</i>	<i>etiam</i>	} <i>i</i> , také
<i>neque</i> , <i>nec</i>	<i>ani</i>	<i>quoque</i>	

b) *disiūctivae* rozlučovací:

aut, *vel*, *-ve*, *sive* (*seu*) neb, neboli

c) *adversātivae* odporovací:

<i>sed</i> , <i>vērūm</i>	avšak, nýbrž	<i>at</i>	než
<i>vērō</i> , <i>autem</i>	avšak, pak	<i>tamen</i>	přece

d) *causāles* odůvodňovací:

<i>nam</i>	} neboť	<i>enim</i>	neboť, zajisté
<i>namque</i>		<i>etenim</i>	neboť, a v skutku

e) *conclūsivae* výsledné:

<i>ergō</i>	} tedy	<i>eō</i>	} tudy	<i>idcircō</i>	} protož
<i>igitur</i>		<i>ideō</i>		<i>proinde</i>	
<i>itaque</i>				<i>propterea</i>	

f) *concessivae* připouštěcí:

quidem sice.

Poznam 1. *atque* klade se před *samohláskami* a před *h*: *atque ego atque hostis*, často i před *souhláskami*, zvláště před *hrdelnými c, g q*; *āc* klade se jen před *souhláskami*: *āc (atque) pater*.

2. *-que* a *-ve* jsou příklonné: *terrā marique, plūs minusve*; o přízvuku v. § 7., P. 1.

3. *quoque, vērō, autem, enim, igitur, quidem* kladou se za slovem náležitým: *hic quoque, hic vērō, hic autem, hic enim, hic igitur, hic quidem*.

4. *itaque* (vl. a tak) stává na počátku vět.

2. Spojky **podřadné** jsou:

a) *causāles*:

<i>quia</i>	poněvadž	<i>quoniam</i>	kdyžtě
<i>quod</i>	že	<i>cum</i>	s konj. když, ježto

b) *cōsecūtivae* sousledné s konj.:

<i>ut</i>	(tak) že	<i>quīn</i>	že ne-
<i>ut nōn</i>	(tak) že ne-		

c) *fināles* účelné s konj.

<i>ut</i>	abych atd.	<i>quō</i>	abych tím
<i>nē</i>	abych ne-	<i>quōminus</i>	abych ne-
<i>nēve (neu)</i>	a bych ne-		

d) *condiciōnāles* podmiňovací:

<i>sī</i>	-li	<i>sī modo</i>	jen když	} s konj.
<i>nisi</i>	leč, ne-li	<i>dummodo</i>	jen když	
<i>sīn</i>	pakli	<i>dummodo nē</i>	jen když ne-	

e) *comparātivae* přirovnávací:

<i>quam</i>	než	<i>quasi</i>	} jakoby s konj.
<i>ut (utī)</i>	jako	<i>tamquam</i>	
<i>sicut</i>	tak jako	<i>velut sī</i>	

f) *concessivae* připouštěcí:

<i>etsī</i>	} ač, ačkoli	<i>quamvis</i>	byť, byť i	} s konj.
<i>tametsī</i>		<i>licet</i>	třeba i	
<i>quamquam</i>		<i>ut</i>	ať	
		<i>cum</i>	ačkoli	

g) *temporāles* časové:

<i>ut, ubi</i>	jak	<i>antequam</i>	} dříve než
<i>ut primum, ubi pr.</i>	} jakmile	<i>priusquam</i>	
<i>simulatque</i>		<i>dum</i>	} pokud
<i>cum</i>	} když	<i>dōnec</i>	
<i>postquam</i>		<i>quoad</i>	} až.
		<i>dum</i>	
		<i>quoad</i>	

§ 184.

Interiectiones. ¹⁾

<i>vae victis!</i> běda přemoženým!	<i>ēn foederum interpretes!</i> hle, to
<i>ō me miserum!</i> } ó já ne-	vykladači smluv!
<i>(e)heu me miserum!</i> } šťastný!	<i>ecce tibi nūntius!</i> tuť posel!
<i>ō di immortāles!</i> } ó bohové	<i>heu s tu!</i> hej, ty! (poslyš!)
<i>prō di immortāles!</i> } nesmrtelní!	<i>nē</i> ²⁾ <i>illi vehementer errant</i> věru
	oni velmi se mýlí.

Mnohdy i *nomina* berou n sebe moc citoslovčí:

<i>hērcules! hērcule! hērcle!</i>	} přísám Herkules!
<i>mēhērcules! mēhērcule!</i>	
<i>mēdiusfidius!</i>	přísám bůh!

O tvoření slov.

A. Odvozování slov.

§ 185. Slova vedou se od kmenů různými příponami *odvozovacími* (*suffixa*), a to buď:

a) od kmenů slovesných (*verbālia*): *vic-tor* vítěz (od kmene slovesn. *vic-*, *vinco*); anebo

b) od kmenů jmenných (*dēnōminātiva*): *victōr-ia* vítězství (od kmene jmenn. *victor-*).

Poznam. 1. Proti slovům *odvozeným* jest nepatrný počet takových, jež jsou utvořena beze všech přípon odvozovacích: *rēx* z *rēg-s* (*reg-*, *rego*). Slova taková jsou tvořena od pouhého kořene t. j. od kmene, jehož odvozovati již nelze, a slova proto *kořenná*.

2. Souhláskový znak kmenový měnívá se před příponami začínajícími od souhlásky dle pravidel hláskoslovných: *scrip-tor* (*scrib-*, *scribo*), *claus-trum* (*claud-*, *claudio*).

¹⁾ Citoslovce vyskytají se nejčastěji u komikův a básníkův.

²⁾ *nē* (řec. *vŕi*, *vai*) před náměsítkou *ego*, *tu*, *ille* etc = **zajisté, věru**.

3. Kmenová samohl. slova odvozeného leckdy se dlouží, nebo kmen jinak se sesiluje; někdy se krátí, nebo kmen jinak se oslabuje: *foed-us, fid-ēs* (*fid-*, *fīdo*), *rēx* (*reg-*, *rego*), *pond-us* (*pend-*, *pendo*), *in-dīc-o* (*dīc-*, *dīco*).

4. Z přípon odvozovacích uvedeny budou toliko nejdůležitější.

a) Odvozování substantiv.

I. Substantiva verbalia.

§ 186. 1. Substantiva v *tor* (*itor*) a *sor* znamenají osoby zaměřené, zabývající se (stále, z povolání) činností slovesem naznačenou (*nomina agentis*): *imperātor, victor, monitor, dēfēnsor*.

Poznam. 1. Sem náleží i *vultur* sup (*vellere*).

2. Některá substantiva verbalia v *tor* vytvářejí i femininum v *trīx*: *victrīx*.

3. Denominativa jsou: *viātor, funditor* prakovník (*funda*), *gladiātor* šermíř (*gladius*).

4. Má-li se naznačiti osoba *nezaměstnávající* se stále nebo z povolání činností nějakou, klade se *věta relativná* nebo *participium*: *is qui dīcit* řečník t. j. kdo právě řeční (jinak *orātor*); srv. *ii qui audiunt* posluchači, *audientium animi* mysl posluchačův.

2. Substantiva v *iō t i* (*itiō*), *siō*, v *tus* (*itus*), *sus*, v *or a v ium, tium* znamenají děj nebo stav způsobený činností slovesem naznačenou (*nomina actionis*): *obsidio, imitatio, cōgnitio, divisio; cantus, strepitus, risus; clamor, timor; studium, odium, exitium*.

Poznam. 1. Téhož významu jsou substantiva v *tūra, sūra*: *mercātūra, sepultūra* (jména úřadů: *dictātūra, quaestūra, cēnsūra*); *ēla querēla, tūtēla*; *igo: origo; ido: libido, cupido; men: certāmen, āgmen*.

2. Výsledek činnosti n. věc způsobená (*nom. rei actae*) znamená se jmény: *pictūra* malba, *lūmen* světlo (z *luc-men*), *fulmen* blesk (z *fulg-men*), *flūmen, sēmen, ornāmentum, frāgmentum*.

O příponách *men, mentum* v. čís. 3.

3. Místo znamená se jmény: *aedificium, refugium*.

3. Substantiva v *men, mentum, ulum* (*ulus*), *bulum, culum, crum, trum* znamenají prostředek nebo nástroj nějaký (*nom. instrūmenti*): *nōmen* (*nōscere*), *documentum, monumentum, alimentum, vinculum, oculus, cumulus, vēnābulum* lovecké kopí, *pābulum, gubernāculum, sepulcrum, arātrum, rōstrum* zobák (*rōdere*).

Poznam. Místo znamená se jmény: *stābulum, cubiculum, prōpūgnāculum, lavācrum*

II. Substantiva denominativa.

§ 187. 1. *Dēminūtiva*, jména *zdrobnělá*, končí se v *ulus, ula, ulum, (olus, a, um po i a e)*, *culus, ellus, illus*; vyjadřují *zmenšení*, někdy i *opovržení* a zachovávají z pravidla rod svých jmen základních:

**puerulus, rīvulus, rēgulus* kníže, *filiolus, vōcula* (vōx), *muliercula particula, oppidulum, opusculum, oculus ocellus, asinus asellus, ager agellus, liber libellus, tabula tabella, lapis lapillus, signum sigillum.*

Pamatuj: *homo homunculus, sermo sermunculus, quaestio quaestiuacula.*

Poznam. Některá pozbyla původního významu zdrobn.: *puella, avunculus* ujec, *castellum* tvrz.

2. Příponou **ium, tium** vedou se ode jmen osobních substantiva znamenající společenstvo více osob neb i celý stav (*nom. collēctīva*): *collēgium, sacerdotium, servitium.*

3. Příponami **ium, tōrium, ārium; tum, ētum** (připíná se k jménům rostlin); **ile** a **īna** odvozují se substantiva znamenající místo, kde se co chová, kde čeho jest větší počet, nebo kde se co děje nebo provozuje (*nom. loci*): *iūdicium, auditōrium, sēminārium, aerārium* pokladnice, *columbārium; arbustum, vīnētum, olivētum; ovile; officīna, piscīna.*

Poznam. Příponou **īna** označuje se též zaměstnání neb umění: *medicīna, doctrīna, disciplīna.*

Substantiva verbalia odvozená příponou **īna** znamenají děj: *rapīna* loupež, *ruīna* zřícení se, záhuba.

4. Úřady označovány bývají příponou **ātus**: *cōsulātus.*

5. Od adjektiv vedou se substantiva v **tās** (*itas, etās*), **tūdo** (*itūdo*), **ia, itia** (*itiēs*), **mōnia** znamenající vlastnost (*nom. quālītātis*): *celeritas, paupertas, libertas, novitas, pietas, māiestas; similitūdo, fortitūdo, māgnitūdo; audācia, clēmēntia, invidia; mollitia a molli-ties, amīcitia, iūstitia; parsimōnia.*

Poznam. *Voluntās* povstalo z *volunti-tās*, *aetas* z *aevitās* (*aevum*).

Souborný význam mají *cīvitās* a *societās*.

6. Jména *rodová* (*patronymica*) utvořena jsou vesměs dle řečtiny a končí se v *idēs, īdēs, adēs, iadēs* (gen. *ae*): *Priamidēs, Atrīdēs, Aeneadēs, Lāertiadēs*; feminina nejčastěji v **is** n. **ēis** (gen. *idis*): *Atlantis, Nērēis.*

b) Odvozování adjektiv.

I. Adiectiva verbalia.

§ 188. 1. Adjektiva v **bundus** mají význam participií praesentis často poněkud *vzmocněný*: *mīrābundus* pln udivení, *furibundus* p.a. vzteku, *moribundus* k hodině pracující.

2. Adjektiva v **cundus** znamenají *trvalou vlastnost*: *verēcundus* cudný, *īrācundus* prchlivý, *iūcundus* (m. *iuvicundus*, *iuvāre*), *fācundus* výmluvný (*fāri*).

3. Adjekt. v **idus** znamenají rovněž *trvalou vlastnost* nebo *stav*: *āridus*, *timidus*, *cupidus*, *rapidus*.

4. Adjekt. v **āx** a **ulus** znamenají náklonnost, a to mnohdy nechvalnou: *audāx*, *mendāx*, *loquāx* hovorný, *rapāx* dravý, *crēdulus* lehkověrný, *garrulus* žvatlavý.

5. Možnost n. způsoblost ve smysle trpném znamená se adjektivy v **ilis** a **bilis**: *facilis*, *ūtilis*, *laudābilis*, *horribilis*, *mōbilis*, *crēdibilis*.

II. Adiectiva denominativa.

§ 189. 1. Adjektiva v **ius**, **icus**, **ilis**, **ēlis**, **ālis** (**āris**, je-li ve jménu základním *l*), **ārius**, **ivus**, **ēnsis**, **ester** (**estris**) znamenají *příslušnost* k něčemu: *ōrātōrius*, *patrius*, *rēgius*, *ēgregius*; *bellicus*, *rūsticus* venkovský; *civilis*, *servilis*, *crūdēlis*, *navālis*, *aequālis*, *populāris*, *militaris*; *gregārius* sprostý voják, *legiōnārius*; *aestivus* letní, *tempestivus* časný; *castrēnsis*, *forēnsis*; *equester*, *campestris* polní.

Poznam. 1. Některých adjektiv v **ilis**, **ālis** užívá se v rodě středn. substantivně: *ovile* (sc. *stābulum*); srov. § 187, 3. *Natālis* (sc. *diēs*) narozeniny.

2. Adjektiv v **ārius** užívá se rovněž zhusta substantivně k označení nějakého zaměstnání: *argentārius* směnárník, *ōstiārius* vrátný, *sicārius* úkladný vrah.

Přípona **ārius** přistupuje též k číslovkám podílným: *dēnārius* desetiník, *versus sēnārius* verš šestistopý.

Adversārius protivný, protivník (*adversus*), *contrārius* opáčný (*contrā*), *temerārius* nerozvážlivý (*temere*), *necessārius* nezbytný (*necesse*).

Rēs frūmentāria věc obilní, špíže.

2. Adjekt. v **nus**, **inus** a **ānus** znamenají *původ* od někoho neb od něčeho: *paternus*, *māternus*; *marīnus*, *dīvīnus*, zvláště při jménech zvířat: *equīnus*, *ferīnus*; *montānus*, *urbānus*, *hūmānus*.

3. Adjekt. v **ūsus** a **lentus** znamenají *hojnost*: *vitiōsus*, *periculōsus*, *labōriōsus*; *fraudulentus* podvodný, *opulentus*, *violentus* (*vīs*).

Pozn. Kmeny v **iōn-** pozbývají slabiky **ōn**: *religiōsus*, *superstitiōsus*.

4. Adjekt. v **tus** (**ātus**, **ītus**, **ūtus**) znamenají *opatření* něčím: *iūstus*, *honestus*, *onustus*, *barbātus*, *dentātus*, *crīnītus*, *cornūtus*.

5. *Látka* označuje se příponami **eus**, **nus**, **neus**: *aureus*, *līgneus*, *salīgnus*, *eburneus*.

6. Na označení času připínají se k jménům, jakož i k adverbiím přípony **tinus**, **tīnus**, **ternus**, **turnus**, **ernus**: *crāstinus*, *přistinus*; *repeniīnus*, *vespertīnus*; *hesternus* včerejší, *nocturnus*, *hodiernus*.

7. Adj. *deminutiva* tvoří se právě tak jako substantiva demin.: *tantulus, parvulus, aureolus, pauperculus*.

§ 190. Od vlastních jmen odvozují se adjektiva (velmi zhusta substantivně kladená) naznačující *původ* nebo *příslušnost*, a to:

1. Ode jmen osobních adjektiva v *ius, ānus, iānus, īnus*: *lūlius, Tullius, Sullānus, Pompēiānus, Aemiliānus, Caesariānus, Cicerōniānus, Verrīnus, Plautīnus, Iugurthīnus*.

Poznam. 1. Adjektiva v *ius* přistupují zvláště často k jménům podniků státních a jménům *gēns* a *lēx*: *via Appia, circus Flāmīnius, theātrum Pompēium, gēns Tullia, lēx lūlia, aqua Claudia* (avšak *domus Claudiāna* dům Klaudiův).

2. Adjekt. v *ēus (ius)* jsou vzata z řečtiny: *Epicūrēus, Pýthagorēus, Aristotelīus*.

3. Adjekt. v *ānus, iānus* jsouce kladena substantivně znamenají přívržence strany, v plurále pak stranu samu: *Pompēiānus, Pompēiāni*.

4. Adjekt. příponou *ānus* od řadových číslovek vedená znamenají řád a třídu, do které kdo náleží: *mīlites primāni* vojinové prvního šiku; pod. *secundānus, tertiānus* etc.

2. Ode jmen místních vedou se adjektiva v *ius, ānus, nus, īnsis ās*: *Corinthius, Peloponnēsius; Thēbānus, Tusculānus; Amerīnus, Tarentīnus; Cannēnsis, Narbōnēnsis, Athēniēnsis; Arpinās, Fidēnās*.

3. Ode jmen národů vedou se adjektiva v *ius* n. *icus*: *Syrius, Thrācius; Gallicus, Italicus, Africus*.

Jména zemí utvořena namnoze podle těchto adjektiv: *Syria, Thrācia, Africa*; jiná jsou odvozena ode jmen národů: *Gallia, Italia, Britannia*.

Poznam. 1. Adjektiva v *ānus* a *ēnsis* odvozená ode jmen zemí znamenají to, co v cizí zemi jest nebo z ní pochází, co však cizímu národu nepřislší: *bellum Africānum, Hispāniēnse* válka vedená v Africe, n. Hispanii mezi Římany (občanská), naproti tomu *bellum Africum, Hispānicum* válka vedená s Afrikány nebo Hispany; *legiōnes Gallicānae* římské legie v Gallii, *lēgātus Hispāniēnsis* římský vyslanec v Hispanii; *quaestūra Siciliēnsis, Scīpio Africānus*.

2. Nezřídka přistupují k jménům osobním na označení původu jména národů: *Terentius Afer, mīlites Persae, equites Galli, pedites Hispani*.

c) Odvozování sloves.

§ 191. Verba verbalia jsou:

1. některá *incohativa*, v. § 152, a) b);

2. verba *intēnsīva* a *frequentātīva* v *tāre, titāre* n. *sāre, sitāre*, jimiž znamená se děj s důrazem na jevo vystupující nebo děj opě-

tovaný: *clāmo*, *clāmitāre* opětně křičeti, povykovati, *volo volitāre* poletovati, *habeo habitāre* pevně držeti, obývati, *curro cursāre* pobíhati, *minor minitāri* (velmi) hroziti, *sequor sectāri* (horlivě) následovati, *tueor tūtāri* ochraňovati.

Poznam. 1. Od kmene praesentního tvořena jsou: *agitare* zmítati (*agere*), *fluitare* koláceti se (*fluere*), *vīsītāre* navštěvovati (*vīsere*).

2. Od některých vedou se týmiž příponami odvozeniny další: (*dīcere*, *dictare*) *dictitare*, (*canere*, *cantare*) *cantitare*. Některých užívá se toliko v této zdvojené podobě: *haesitāre* vězeti, *ventitare* docházeti vedle *adventāre* přispíšiti.

3. Některým důrazovým n. opětovacím nedostává se vůbec sloves základních: *pōtāre*, *flāgitāre*, *optāre*, *gustāre*, *hortāri*, *cunctāri*, *meditāri*, *luctāri* a j.

3. Verba *dēsīderātīva* v *turio* n. *surio* vyjadřují bažení po něčem: *edo ēsurio* chce se mi jísti, jedl bych, *pario parturio*.

§ 192.

Verba denominativa

jsou (vyjma *incohativa*, § 152, c) řídka v konj. 3. (*metuo*, *statuo*), ale častá v konjugacích ostatních; jsoutě pak

v konj. I. z největší části přechodná: *corōnāre* věnčiti, *sīgnāre* označiti, *vulnerāre* zraniti, *onerāre* obtížiti, *liberāre* osvoboditi, *lēvāre* polehčiti, *piscāri* rybařiti;

v konj. II. nepřechodná: *flōrēre*, *frīgēre*, *frondēre* zelenati se, míti listí, *albēre* běleti;

v konj. IV. přechodná i nepřechodná: *pūnīre*, *fīnīre*, *custōdīre*; *servīre*, *saevīre*, *superbīre*.

Poznam. Přechodný a nepřechodný význam téhož kmene bývá často pouze různou konjugací rozlišen, někdy i různou kvantitou hlásky kmenové: *fugio* a *fugo*, *iacio* a *iaceo*, *pendo* a *pendeo*; *sedeo* a *sēdo*, *placeo* a *plāco*, *caedo* a *cado* atd. Taková slovesa přechodná slovou též *causātīva*.

§ 193.

d) Odvozování adverbí.

I. *Adverbia verbalia* končí se v *tim*, *sim*: *certātīm* o závod, *nōminātīm* zejména, *privātīm* soukromě, o své újmě, *statīm* ihned (*sto*), *sēnsīm* znenáhla (*sentio*), *passīm* všude (*pando*).

II. *Adverbia denominativa* končí se:

1. v *tim* (*ātīm*, *ītim*, *ūtīm*), *sim*: *furtīm* kradmo, *cūriātīm* po kuriích, *paulātīm* znenáhla, *virītīm* po mužích, od muže k muži, *tribūtīm*, *vicissīm* střídavě, zase (*vicis*).

2. v *itus*: *antīquitus* za starodávna, *funditus* ze základu, z kořen, zcela, *penitus* hluboko, uvnitř, skrz na skrz (*penus*¹), *divīnitus* řízením božím, božsky.

¹) abl. *penū* potravní zásoba uvnitř domu chovaná (vnitřek); srv. *penetrō*, *penātes*

Poznam. Adverbialně výrazy, jako *partim* dílem, *grātis* darmo, *noctū* v noci, *aliās* jinak a j. jsou původem svým tvary pádové. O tvoření adverbíí z adjektiv v. § 176.

B. Skládání slov.

§ 194. Druhá část složeniny (v. *compositum*) jest slovo *základní*, první část slovo *určovací*; obě podléhají při složení rozmanitým proměnám.

a) Slovo *základní* seslabuje z pravidla hlásku kmenovou a také jinak nabývá na mnoze útvaru, v jakém jsou jednoduchým (*simplex*) se nenaskýtá: *inernis* (*arma*), *inimicus*, *frūgifer*, *artifex*, *vāticinium* (*vātes* a *cano*), *parricida* otcovrah, *aedificāre*.

Poznam. Seslabení hlásky kmenové jeví se zejména ve slovesech s předložkami a předponami složených (srv. § 182); tak seslabuje se:

a v e neb i: *coerceo*, *attingo*, *dēsilio*, *disicio*, avšak *remaneo*, *perago*, *contraho*;

e v i: *obtineo*, *colligo*, avšak *appeto*, *dēlego*, *neglego*;

ae v i: *occīdo*, *inquīro*, *existimo*, avšak *cohaereo*;

au v ū n. ō: *conclūdo*, *explōdo*.

b) Slovo *určovací*, je-li jím některá částka řeči neohebná, z pravidla se neměňuje. O připodobování předložek a jich stahování v. § 182, 3.

Je-li slovem určovacím jméno nebo sloveso, vysouvá se mnohdy ve složení samohláskový znak jeho kmene: *māgnanimus* (*māgno-animus*), *naufragus* (*nāvi-fragus*), nebo objevuje se místo znaku kmenového i: *tubi-cen* (*tuba-cen*), *agri-cola* (*agro-cola*), *corni-ger* (*cornu-ger*). Je-li znak kmene souhláskový, vsouvá se zhusta samohl. i: *frātr-i-cīda*, *honōr-i-ficus*, *frūg-i-fer*; jindy souhláskový znak se vysouvá: *iūdex* (*iūs-dex*).

Poznam. 1. *iūs iūrandum*, *rēs pūblica*, *agrī cultūra*, *satis facere* nejsou vlastními složeninami; spřahují-li se ve slovo jediné (*iūxta-positiō*), slovou *spřežkami*: *rēspūblica*, *satisdare*, *lēgislātor*, *plēbiscitum*, *iūreconsultus*, *animadverto* (*animum adverto*).

2. Slovesa se slovesy naskýtají se složena ve slovech: *calefacio*, *patefacio*, *assuēfacio*.

Obsah dílu I.

	Stránk a		Stránk
Úvod. Abeceda. Výslovnost.		Numeralia . . .	33—39
Rozdělení slabik. Časomíra.		Přehled číslovek	33—37
Přízvuk	1—4	Cardinalia	36—38
Částky řeči	4	Ordinalia	38
Nomen substantivum	4—24	Distributiva	38—39
O rodě podstatných jmen	4—6	Adverbia numeralia	39
Číslo, pád, deklinace. Přehled		Numeralia multiplicativa	39
koncovek	6—7	Pronomen	39—47
Prvá deklinace	7—8	Pronomina personalia	39—40
Druhá deklinace	8—10	Pronomen reflexivum	40
Třetí deklinace	10—17	Pronomina possessiva	40—41
Sklonění kmenů souhlásko-		Pronomina demonstrativa	41—42
vých	11—12	Pronomina relativa	43
Sklonění kmenů v <i>i</i>	12—13	Pronomina interrogativa	44
Poznamenání o jednotlivých		Pronomina indefinita	44—46
pádech	13—14	Pronomina correlativa	46
Rod podstatných jmen třetí		Adverbia correlativa	46—47
deklinace	14—17	Verbum	47—106
Čtvrtá deklinace	18	Genus verbi. Qualitas actio-	
Pátá deklinace	19	nis. Tempora verbi. Kmen	
Nepravidelná deklinace. Inde-		a přípony	47—50
clinabilia. Defectiva casi-		Verbum <i>sum</i> . Složeniny se	
bus. Defectiva numero. He-		<i>sum</i>	51—52
teroclitá. Heterogenea	19—22	Čtvero časování. Kmen prae-	
Sklánění řeckých jmen	22—24	sentní, perfektní, participi-	
Nomen adiectivum	24—33	alný. O proměnách znaku	
Adjektiva druhé deklinace	24—25	souhlásk. před <i>s</i> a <i>t</i> . Zá-	
Adjektiva třetí deklinace. Po-		kladní n. kmenové tvary	
znamení o jednotl. pá-		slovesa	52—57
dech	25—27	Obrazec čtyř pravidelných	
Participia v <i>ns</i> . Adjektiva		konjugací	58—65
substantivně kladená	27—28	Verba deponentia a semide-	
Nepravidelnosti adjektiv	28—29	ponentia	66—68
Stupňování adjektiv: pravi-		Verba III. konjugace v <i>io</i>	69
delné, opisné, nepravidelné	29—33	Přídavky ke konjugacím	69—70

	Stránka		Stránka
Coniugatio periphrastica . .	70—71	Adverbia temporis, loci, modi	106—107
Seznam sloves dle jich tvarů		Tvoření adverbí z adjektiv .	107—108
základních . . .	72—98	Stupňování adverbí	108
Slovesa I. konjugace	72—73	Praepositiones . . .	108—111
Slovesa II. konjugace	73—77	Předložky s akkusativem,	
Slovesa III. konjugace	77—93	ablativem, akkus. a abl.	108—110
Verba ve <i>sco</i> . . .	91—93	Poznamenání k předložkám .	110—111
Slovesa IV. konjugace	93—94	Coniunctiones	111—113
Deponentia	94—98	Interiectiones	113
Verba anomala: <i>Edo. Fero.</i>		O tvoření slov	113—119
<i>Volo, nolo, malo. Eo. Do.</i>		Odvozování slov:	
<i>Fio</i>	98—102	substantiv	114—115
Verba defectiva: <i>Memini,</i>		adjektiv	115—117
<i>odi. Aio, inquam. Furi.</i>		sloves .	117—118
Osamotnělé tvary .	103—104	adverbí	118—119
Verba impersonalia	104—106	Skládání slov	119
Adverbia	106—108		